АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

9

1940

„МИСТЕЦТВО“

АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

№ 9, вересень 1940 р.

ЗМІСТ

L'ARCHITECTURE DE L'UKRAINE SOVIÉTIQUE

№ 9, septembre 1940

SOMMAIRE

Відп. редактор Г. В. ГОЛОВКО

Адрес редакції: Київ, Пушкінська, 1, тел. 3-17-00.

Adresse de la Rédaction: Pouchkinskaïa, 1, Kiev, RSSU.

Оформлення **М. Дмитрієвська**

Коректор **М. Ярешко**

БФ 10б8. Тир. 1200. Здано до склад. 9/VIII 1940 р. Підп. до друку 9/X 1940 р. Зам. № 562. Друк. арк. 6. Пап. 3. Формат 62 х 92 см.

Фабрика художнього друку Державного видавництва „Мистецтво". Харків, Пушкінська вул., 44.

АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ УРСР

ВЕРЕСЕНЬ № 9

Славні роковини

17 вересня 1939 року могутня Червона Армія, виконуючи волю радянського народу, перейшла ріку Збруч, щоб визволити своїх єдинокровних братів українців і білорусів спід гніту польської шляхти.

Цим актом була усунена історична несправедливість. Насильно роз'єднаний український народ об'єднався в братській сім'ї під прапором соціалістичної держави, під прапором великої партії Леніна—Сталіна.

На визволеній землі вступила в дію Сталінська Конституція з її піклуванням про трудящу людину.

Минув лише рік, але як за цей час змінився визволений край! Як високо піднесли голови ті, долею яких було поневіряння в ярмі капіталістичного рабства! Вони вперше відчули радість вільної праці, праці не на експлуататора, а на себе, на розквіт свого народу, своєї соціалістичної батьківщини, праці, яка була прокляттям, а стала справою честі, слави, доблесті і геройства. І ця вільна праця дає небачені тут результати, з кожним днем зростають продукційні сили країни, росте випуск промислової продукції, озброюється передовою технікою сільське господарство.

Сотні новоорганізованих лікувальних установ подають безплатну медичну допомогу, провадяться широкі культурні заходи,—більше як на тисячу одиниць розширилась шкільна сітка, створено вісім нових учбових вищих закладів, у вузах західних областей УРСР вчаться тисячі дітей робітників, селян і трудової інтелігенції. Понад три тисячі сільських клубів і хат-читалень, до п'ятисот бібліотек, сто нових кінотеатрів організовано в селах, які до цього часу не знали іншої культури, крім „культури" церкви і корчми. Проте, все це тільки початок грандіозної роботи по соціалістичній перебудові, яка в найближчому майбутньому розгорнеться на визволеній землі.

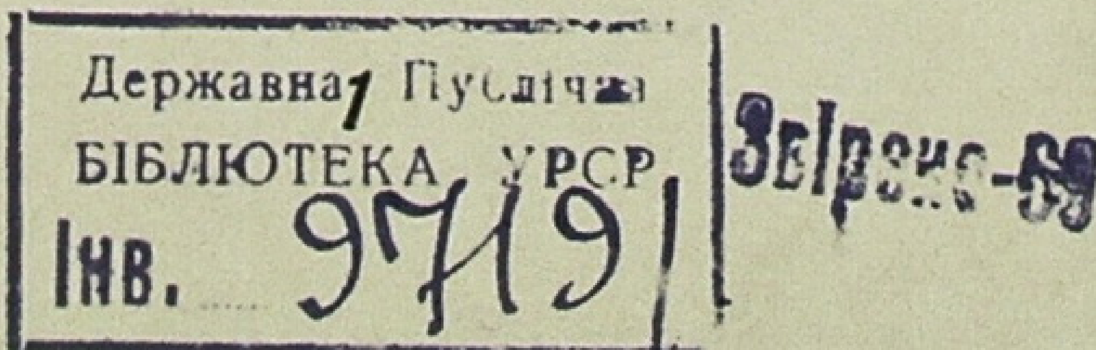
У зв'язку з цим велика відповідальність покладається на архітекторів. Тисячі будівель, які тут виростуть, повинні назавжди відзначити для майбутніх поколінь хвилюючу величність днів об'єднання українського народу під промінням Сталінської Конституції.

В західних областях УРСР є великий загін архітекторів і інженерів-будівників. Вони мають непогану будівну культуру. Проте ця культура набута за капіталізму. В архітектурно-художньому розумінні вона ідейно вихолощена.

Основним стимулом у творчій роботі радянського архітектора є принцип соціалістичного реалізму. Цей принцип виступає в урахуванні архітектором не тільки технічних, фізичних і економічних факторів, а поряд з ними, і в першу чергу, факторів, що виходять з вищого прояву людської діяльності—її соціальних, художніх і естетичних запитів. Ця проста вимога не так легко сприймається всіма архітекторами, бо її не можна сприйняти механічно. Соціалістичний реалізм потребує перш за все щирості; ніяка фальш не сумісна з цим поняттям. Щоб творити повноцінну архітектуру, радянський архітектор повинен жити життям свого народу, його почуттями, прагненнями.

Об'єднання українського народу в єдину братську сім'ю створює виключні можливості також і для всебічного вивчення українських національних форм архітектури. Це допоможе повному розкриттю і використанню їх при створенні повноцінної, дохідливої до широких мас мови нашої соціалістичної архітектури. Це одно з великих політичних завдань, що стоять перед українською організацією радянських архітекторів.

Але всі ці завдання можуть бути успішно розв'язані тоді, коли архітектори, які працюють над ними, володітимуть теорією Маркса—Енгельса—Леніна—Сталіна, цим ключем до сприймання всякої науки. До оволодіння цією теорією, в першу чергу, повинні взятися наші товариші з західних областей, щоб з честю виконати покладені на них історією завдання.

Комунальне господарство західних областей УРСР до першої річниці встановлення Радянської влади

В. С. Чорновол — народний комісар комунального господарства УРСР.

Минув рік з дня, коли доблесні частини непереможної Робітничо-Селянської Червоної Армії, виконуючи наказ Уряду і волю всього радянського народу, визволили наших єдинокровних братів від гніту польських поміщиків і капіталістів.

Здійснилась віковічна мрія українських робітників і селян—весь український народ воз'єднаний в єдиній соціалістичній радянській державі. Трудящі західних областей зажили вільним і щасливим життям громадян Радянського Союзу. Під сонцем Сталінської Конституції росте і квітне господарство західних областей України, добробут трудящих.

За цей короткий час в західних областях УРСР проведена значна робота над відновленням і дальшим розвитком народного господарства.

За панування панської Польщі господарство західних областей УРСР не тільки не розвивалось, а прийшло в цілковитий занепад. Польські пани перетворили Західну Україну в аграрний додаток до промислових районів Польщі і піддавали трудящих нещадній колоніальній експлуатації.

Звичайно, що комунально-побутовому обслуговуванню трудящих польські поміщики і капіталісти не приділяли ніякої уваги. Ті незначні комунальні підприємства, що були в деяких містах, призначались, насамперед, для обслуговування центрів міст з заможним населенням.

Під час польсько-німецької війни навіть і ці незначні комунальні підприємства були сильно пошкоджені і потребували відновлення.

З перших же днів після приходу Червоної Армії і встановлення радянської влади в західних областях УРСР комунально-побутовому обслуговуванню трудящих було приділено велику увагу. Створені на місцях органи житлово-комунального господарства активно зайнялись цими питаннями. І вже тепер, хоч минув ще дуже короткий час з дня визволення західних областей УРСР від панування польських панів, можна підвести деякі підсумки цієї роботи.

На всій території західних областей УРСР з її багатоміліонним населенням комунальні водопроводи існували тільки в 15 містах і в 9 містах була примітивна каналізація. Власне, „водопроводами" навряд чи можна назвати ті с а тарно-технічні „споруди", які існували в деяких з цих міст.

В таких містах як Снятин, Острог, Злочів і інші, були „водопроводи", які складались лише з однієї невеликої свердловини і водопроводної сітки довжиною в 0,5—1 км, що обслуговували лише центральні частини міст.

Навіть в таких великих містах як Львів, Ровно, Луцьк, Дрогобич і інш., з водопостачанням населення було не краще, оскільки водопровідна сітка охоплювала лише центральні частини міст, де жило заможне населення. Але навіть і в цій частині міст водопроводи не забезпечували повністю подачу води, бо вони були споруджені без резервних джерел водопостачання і без резервних водоводів. Більшість джерел водопостачання не відповідала елементарним санітарно-технічним умовам.

Щодо каналізації, то вона в усіх містах була споруджена без очисних споруд і всі нечистоти спускались у відкриті водойоми і річки, з яких населення, що не було охоплено водопостачанням через водопроводи, користувалося водою. В деяких містах каналізаційні нечистоти спускалися на заселені території.

Для поширення і реконструкції водопроводів в західних областях УРСР уряд в 1940 р. відпустив значні кошти. Так, на поширення водопроводу в Львові тільки на 1940 р. відпущено 600 тис. крб., в Дрогобичі—450 тис. крб., в Луцьку—300 тис. крб., в Ровно—200 тис. крб. тощо.

Крім того, уряд відпустив кошти на проектно-вишукові роботи для підготовки до будівництва водопроводно-каналізаційного господарства дальших років. У Львові працюють над складанням проекту реконструкції і поширення водопроводу з таким розрахунком, щоб обслуговувати новим водопроводом все населення міста і довести водопостачання до 90—100 тис. куб. м води на добу замість 32—35 тис. куб. м на добу, що їх подає львівський водопровод тепер. Проекти реконструкції і поширення водопроводів розробляються також у Луцьку, Ковелі, Дрогобичі, Перемишлі, Ровно, Станіславові і Тарнополі.

Разом з цим значну роботу проведено, щоб поліпшити експлуатацію існуючих водопроводно-каналізаційних підприємств і ліквідувати руйнацію, заподіяну польсько-німецькою війною. Так, у Львові відбудовано 6 км. водопроводу, який був пошкоджений бомбардуванням міста, а також кілька кілометрів електролінії.

86 лазень і 12 пралень, які були націоналізовані

в західних областях УРСР, здебільшого не відповідали санітарно-технічним вимогам. В них не було вентиляції, гігієнічних роздягалень, приміщення всіх підприємств не ремонтувались багато років. В усіх пральнях, крім двох, застосовувалась ручна праця.

В цьому році проведено капітальний ремонт всіх без винятку лазень і пралень. Крім того, цілком реконструюються 2 лазні в Львові, пральні в Станіславові і Львові, лазня в Бориславі тощо. Розпочато будівництво 6 нових лазень і 2-х пралень в Жовкві, Раві-Руській, в Володимирі Волинському, Ковелі, Тарнополі, Дубно, Перемишлі і Луцьку.

Значна робота проводиться в цьому році в західних областях УРСР в галузі газифікації. Лише на розширення і розвиток газового господарства Львова уряд асигнував цього року 5200 тис. крб. Ці кошти в основному спрямовуються на будівництво нових об'єктів газифікації. Буде споруджено 45 км. газової сітки, що дасть можливість збільшити кількість газифікованих квартир на 2370. Крім того, будуть переведені на газ всі комунальні об'єкти. В 1940 р. споживання газу збільшується на 131%, тобто буде доведено до 113 млн. куб. м. Вже почалось прокладання нових газових магістралей. Частину комунальних об'єктів (лазні, готелі) вже включені в систему газопостачання.

Для забезпечення газифікації Львова і всієї Львівської області розгорнуто велику роботу над будівництвом другого паралельного газопроводу Дашава—Львів довжиною в 90 км.

Відповідна робота щодо розвитку газифікації ведеться і в інших містах західних областей УРСР. Загальний обсяг споживання газу в 1940 р. по всіх західних областях УРСР порівняно з 1939 р., зростає на 29%.

Велику роботу проведено над розширенням і реконструкцією львівського трамваю. Споруджено нову трамвайну лінію в 2 км. на Личаківку і по вул. Верницького. Проведено капітальний ремонт і замінено рейки трамвайних шляхів, пошкоджених в багатьох дільницях під час польсько-німецької війни. Капітально відремонтована і поновлена вся повітряна сітка. Капітальним і середнім ремонтом відремонтовано 29 трамвайних вагонів. Збудовано 3 нових причіпних вагони, будується 4 моторних вагона і переустатковується 10 причіпних вагонів під моторні. До встановлення радянської влади в трамвайних парках м. Львова невистачало устаткування і зовсім не було приміщень для забезпечення побутових потреб робітників. Тепер у трамвайних парках встановлено потрібне устаткування, функціонують їдальня, душ, умивальна кімната і клуб для робітників.

Виробниче піднесення робітників львівського трамваю характеризується, між іншим, і тим, що лише за останні місяці робітники подали 68 раціоналізаторських пропозицій, з яких 57 пропозицій вже прийнято. Реалізація цих раціоналізаторських пропозицій вже дала економії близько 90 тис. крб.

В галузі енергетичного будівництва проведено значну роботу щодо капітального ремонту електростанцій і електросіток. Ця робота закінчена була вже до початку осінньо-зимового максимуму. Тепер здійснюються заходи щодо усунення перешкод, які гальмували цілковите використання потужності електростанцій (поширення водопостачання в Бориславі і Золочеві, реконструкція котлів у Перемишлі і в Станіславові тощо).

Поширюється ямпольська гідроелектростанція, на якій встановлюється другий генератор. Електропостачання міста Черткова переводиться на гідроенергію.

Здійснюється перспективне проектування по використанню гідроресурсів і місцевих видів палива. Налагоджена технічна експлуатація енергетичних підприємств. Для керування найбільшими з них у Львові створено районне управління тресту „Укркомуненерго".

В результаті вжитих в галузі енергетичного господарства заходів виробіток електроенергії комунальними електростанціями в західних областях УРСР порівняно з 1939 р. зростає на 34%.

За минулі місяці проведено також велику роботу по переселенню трудящих з сирих підвалів і непридатних для житла приміщень у цілком впорядковані квартири. Тисячі родин робітників одержали за цей час нові, світлі квартири з усіма вигодами.

Але всю цю роботу, яку проведено для піднесення комунального господарства західних областей УРСР, не можна, проте, визнати достатньою. Завдання полягає в тому, щоб в найкоротший строк підтягнути житлово-комунальне господарство визволених міст західних областей до рівня житлово-комунального господарства інших міст УРСР. Для цього треба провести ще значну роботу і, насамперед, максимально використати природні ресурси, якими так багаті наші західні області. Треба вже тепер, розробляючи план на 1941 р., урахувати всі можливості, які забезпечили б якнайшвидше піднесення комунально-побутового обслуговування трудящих західних областей УРСР.

Досвід проведених за минулі 10 місяців робіт над відновленням і розширенням комунальних підприємств в західних областях УРСР дає всі підстави твердити, що житлово-комунальні органи цих областей з покладеними на них завданнями справляються. Треба лише по-більшовицькому працювати над здійсненням почесного завдання, покладеного на комунальників.

Соціалістична реконструкція м. Львова

О. М. Касьянов

Львів. Генеральний план реконструкції міста (Львівська філія Діпроміста). Схема розподілу території.

Lvov. Plan général de la reconstruction de ville (filiale des Ateliers d'Etat d'Urbanisme de Lvov). Schéma de répartition du territoire.

Радянський Львів уже пройшов через хвилювання перших днів влади народу. Він живе тепер буденним життям звичайного радянського міста. Здається, що червоний прапор завжди майорів на високій старовинній вежі ратуші—тепер будинку міської ради, так само, як слово „товариш" міцно, назавжди ввійшло в побут його жителів.

В галузі соціалістичної реконструкції та архітектури Львів починає вже робити перші кроки до корінної перебудови міста. Забудовою його керує не випадковий каприз якогось „ясновельможного пана", а міцна рука більшовиків, яка вже тепер зуміла по господарському підійти до справи дальшого розвитку міста і поставити його на рейки соціалістичної плановості.

А втім, ця справа саме у Львові набуває надзвичайно складного характеру. Тут вперше в практиці радянського містобудівництва нам довелося зіткнутися з капіталістичним містобудівництвом, власне, з його „наслідками" у вигляді реально даного міста з усім його господарством, у вигляді капіталістичних планувальних теорій, об'єднаних загальною назвою „урбанізм", нарешті, в особі цілого ряду спеціалістів містобудівництва, архітекторів, інженерів.

Зовнішньо планувальна справа в кол. Польщі була поставлена на „широку ногу".

Журнал „Дом оседлой та мешкання" в одному з своїх номерів писав про „загальнодержавне районне планування", про підпорядкування всього державного життя інтересам плану тощо.

Цілий ряд „бюро районних планів регіональних" (Варшава, Лодзь, Луцьк, Львів, Станіслав) вів роботу над складанням „регіональних планів" (схем районного планування). Ці ж таки „бюро" розробляли або мали розробляти проекти планування окремих міст, що входили в даний район. Крім того,

у великих містах, при „магістратах“, існували спеціальні „бюро урбаністичні“, які розробляли проекти планування цих міст.

Стадії проектування були такі: програма (наше „завдання на планування“ або „схема вибору території“, генеральний план, стадія, в якій розроблялись лише основні магістралі міста та основний розподіл території) та детальні проекти вулиць і споруд, що включали в себе, так звані, „проекти червоних ліній“.

За цією зовнішньою подібністю до наших проектів планування ховався справжній, так би мовити, „регуляційний“ їх зміст, що в основному полягав у забороні цілого ряду заходів, які, на думку „урбаністів“, не відповідали правильному ростові міста. З другого боку, „урбаністи“ в своїх проектах висловлювали ряд різних побажань, здійснення яких на практиці по суті залежало від збігу обставин, якогось випадку, наявності відповідної „приватної ініціативи“ тощо.

Проект планування не був, звичайно, документом народно-господарського розвитку міста,—він був, так би мовити, планом кварталів і вулиць міста, в межах якого ця „індивідуальна ініціатива“ може будувати що завгодно, не будучи обмежена умовами, які могли б корегувати путь самої забудови.

В результаті цього місто забудовувалось надзвичайно хаотично. Це особливо ясно видно в таких промислових містах, як Борислав, Дрогобич, Станіславів. Ця надзвичайна строкатість забудови впадає в очі навіть у Львові, в якому будувалась відносно значна кількість житлових „чиншових“ (доходних) будинків, і в якому нібито намагалися будувати за всіма правилами „урбаністики“.

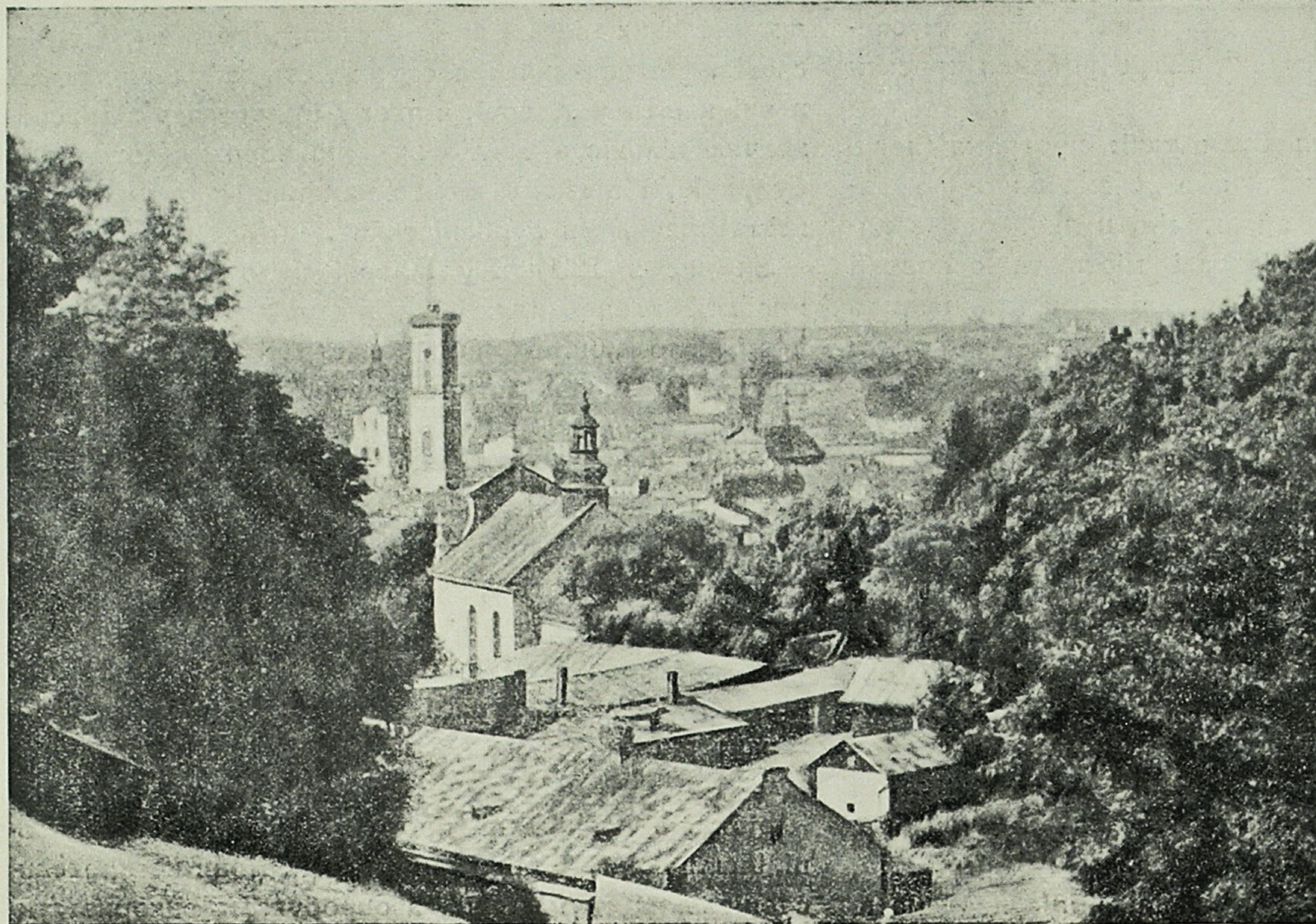
За час з 1934 р. у Львові було складено два проекти планування. Над розроблянням третього працювало „бюро“ при магістраті аж до самого приходу у Львів частин Червоної Армії.

З цих проектів найбільш докладно розроблений проект архіт. Пеньковського, який і зараз бере участь в складанні плану соціалістичної реконструкції Львова. Ним та під його керуванням було складено ряд „рефератів“, які стосувались деяких основних містоутворюючих факторів.

Так, надзвичайно ретельно було розроблено клімат міста. В численних графіках можна прочитати цілу характеристику клімату майже за тридцять років. Але в цій великій праці автори забули про таку „дрібницю“, як дані про силу вітрів. Так само підійшли вони до вивчення геології. Вони не провели спеціальних досліджень, а спробували використати наявні свердління і скласти на підставі цих непланових і різноманітних свердлінь загальний нарис геології міста. Але, в зв'язку з тим, що свердловини є лише там, де споруджувалися великі будинки,

Старий Львів. Старовинна гравюра. Ancien Lvov. Cravure ancienne.

Львів. Загальний вид.

Lvov. Vue générale.

тобто в центрі міста, скласти на підставі цих матеріалів геологічну картину його околиць неможливо. А без цього неможливо встановити точно якості території, яку потрібно відвести для нової забудови.

Були також розроблені питання реконструкції залізничного вузла, визначались території, „які слід було б" відвести для промисловості та для інших потреб.

Цілий планувальний комплекс не був, та й не міг бути поставлений на розв'язання з цілком ясних причин.

Львівський філіал Дніпроміста УРСР, приступивши до роботи над складанням проекту планування Львова, насамперед встановив, що до справи слід підходити з самого початку. З попередніх матеріалів, що нагромадилися в магістраті, можна було використати лише деяку частину чисто технічного і чисто архітектурного порядку.

Під кутом зору цього проекту планування Львів не розглядався як цілий народногосподарський комплекс—на фоні архітектурно-планувального задуму розроблялися лише окремі технічні проблеми. Разом з цим до певної міри романтизувалося історичне минуле Львова, яке всіляко фальсифікувалося нічим не прикритим польським зоологічним націоналізмом. Така романтизація минулого, торкаючись архітектурних пам'ятників Львова, приводила до реакційних думок про відтворення „польського духу" міста.

Фактично Львів був центром напівколоніальної частини кол. Польщі, саме українських земель, що тимчасово потрапили під польську владу. З цим була зв'язана широка „націоналізація" міста, яка виявилася в масовому заселенні Львова польською адміністрацією і, головне, буржуазією, в „полонізації" місцевої української і навіть єврейської буржуазії, в даремних намаганнях спольщити український народ, який залишався завжди вірний своїй культурі, мистецтву і завжди в братерському єднанні з великим російським народом боровся проти шляхетського ярма.

Архітектурні „нашарування" Львова останніх років говорять самі за себе. Так звана „сучасна архітектура", представлена кількома „доходними" будинками і досить значною кількістю особняків та вілл, не в силах зіпсувати, придушити вигляд Львова—цього старовинного українського культурного центру. Можна з певністю сказати, що обличчя міста за часів панування Польщі не зазнало істотних змін, коли, звичайно, не брати до уваги деяких поточних заходів по забудові міста.

Цілком виразно встає „споживчий" характер цієї забудови. Жодної серйозної монументальної будови громадського і побутового значення. Велика кількість вілл, кілька нових костелів, одно-два банківських приміщення—і все.

Промислові райони вражають своєю безладністю і невпорядкованістю. Небруковані вулиці, бруд, сміття, жодного деревця. Серед безладно порозки-

даних промислових підприємств ще більш безладно розкинуті жалюгідні халупки. Ефектно тут виглядають лише емальовані дошки з назвами вулиць, присвяченими різним „діячам речі посполитої“.

При всьому цьому „майбутній польський Львів“ малювався в уяві авторів проекту досить непевними рисами. По суті розроблялись лише деякі вуличні магістралі,—окремі з них досить детально,— але майбутнє обличчя міста майже нічим не відрізнялось від його сучасного обличчя. Туманно передбачалося, що „приватна ініціатива“ розбудує цілий Львів, „при чому він, без сумніву, стане кращий“.

Романтизація міста приводила до перебільшення в уяві городян і самих авторів проекту планування позитивних якостей міста і до затушковування його негативних рис, яких, до речі, було і залишилось досить багато.

Львів за часів Польщі був чисто торговим і адміністративним центром, що визискував околишній край. Це була напівколонія, Польща „В“, в якій польський уряд не дбав про розвиток промисловості, а, навпаки, навмисне залишав кол. Західну Україну в стані напівколонії. Через це промисловість Львова на момент приходу частин Червоної Армії являла собою досить жалюгідну картину. Тут „великим“ вважалося підприємство з 200 робітниками—таких підприємств була незначна кількість. Загальний профіль промисловості Львова був профілем дрібної, легкої та харчової промисловості, що виробляла товари широкого вжитку. Загальна кількість робітників цієї промисловості не перебільшувала 20—25 тис. чоловік, при населенні всього Львова в 320 тис.

Львів був центром попівської католицько-уніатської реакції. Костьолів та монастирів—„кляшторів“ було більше, ніж шкіл. Дитячих закладів у радянському розумінні слова не було зовсім, а в старовинному Львівському університеті цілком серйозно писали трактати про відьм і „тайни святого духа“. У вищих учбових закладах переслідували студентів-євреїв та українців. За пишною завісою „європейської“ культури ховалася страхолюдна морда капіталістичного варвара.

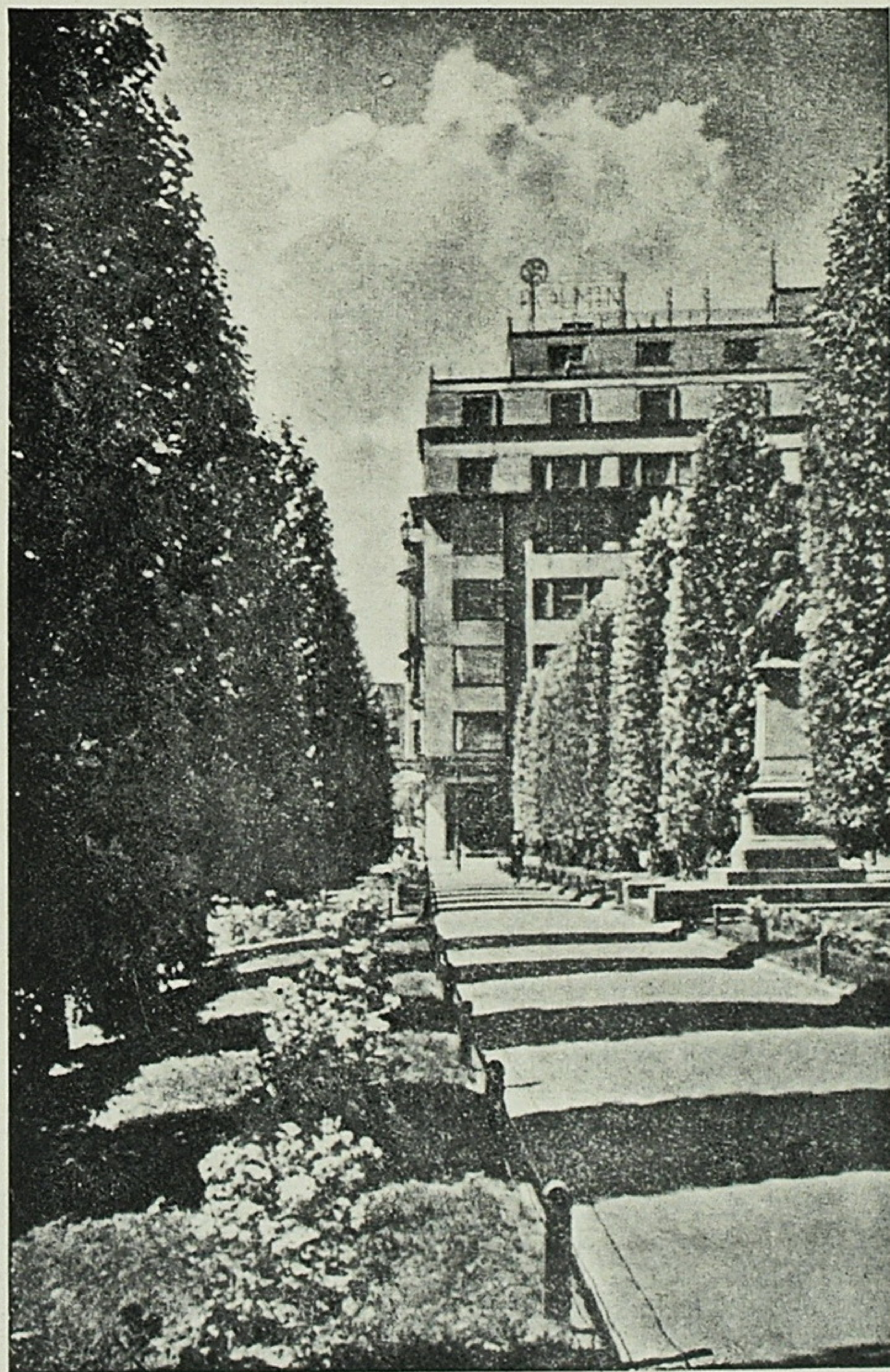
За часів кол. панської Польщі, у Львові трохи причепурились буржуазні райони, але не споруджено жодного театру, трамвай залишився ще, як кажуть, „времен Очакова и покорения Крыма“, справжньої каналізації в місті нема, і через це по всій течії ріки Пелтви, яка в місті служить каналізаційним колектором, аж до Буга, населення хворіє на шлункові хвороби і на сухоти.

Чудесні парки Львова. В місті взагалі багато зелені, але ця зелень або була невпорядкована, або знаходилась у власності окремих осіб та монастирів і трудящі маси Львова не могли використовувати її для свого відпочинку. Досить сказати, що в місті ще й досі налічується близько десяти великих садів, які ще чекають перетворення в районні парки культури і відпочинку.

У Львові є кілька дійсно „по-європейськи“ зроблених літніх купальних басейнів. Тут можна було б повчитися у Львова, але ці басейни лише тепер стали справжньою власністю трудящих. На кращий з них—„Залізну воду“ не пускали „простий народ“, „хлопів“, українців та євреїв. Але у Львові нема стадіонів. Стадіонами не можна назвати кілька фізкультурних майданців та футбольних полів, тісних і невпорядкованих, перед якими стадіон, скажімо, села Чапаївки Київської області виглядає насправді столичним.

Пани у Львові кинули недобудованими щось близько 300 будинків (!). Але це число зовсім не таке велике, як здається з першого погляду. Справа в тім, що великі, як і малі будинки у Львові споруджувалися на окремих приватних ділянках, так званих, „парцелах“. Кілька винятків лише підтверджують загальне правило. Невеличкий квартал, який тут звався „блоком“, нарізався на кілька „парцел“,

Львів. Тополева алея. Lvov. Allée de peupliers.

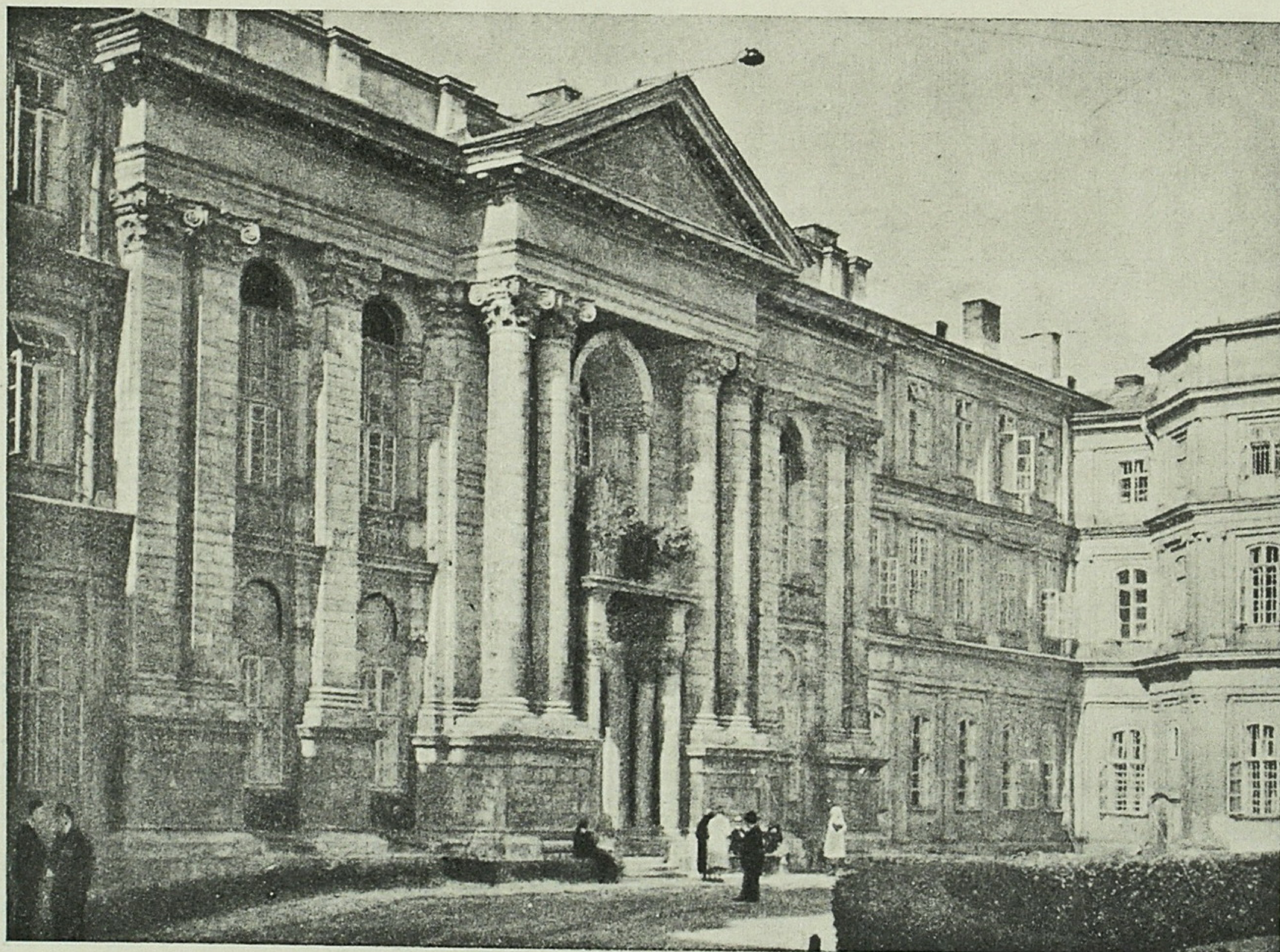
на кожній з яких можна було вмістити одну (рідко дві) звичайну секцію в дві квартири на одну сходову площадку, та невеличкий, дуже невеличкий, клаптик „чорного двору". От і все. В це число потрапила також велика кількість недобудованих вілл. Отже, виходить, що в кращі роки „будівничої коньюнктури" у Львові будувалося капітальних будинків не більше двох трьох наших житлових кварталів і кілька десятків невеличких вілл. Для центру величезної, відносно, провінції, з кількістю жителів до 300 тис. чол., цей обсяг житлового будівництва, в порівнянні з будівництвом наших великих міст, досить незначний. Коли до цього додати, що майже всі кошти на будівництво вкладались саме в житлове будівництво для буржуазії та „чиншові" будинки, що характер будівництва цілком відповідає паразитарному характерові міста, то ясно можна побачити всю глибоку різницю капіталістичної забудови міст від комплексної забудови наших міст.

Перевести забудову Львова на соціалістичний лад— дуже складне і відповідальне завдання. Проект планування тут відіграє велику роль. Він повинен накреслити основні засади „великого перелому" в житті міста щодо його дальшого будівництва та реконструкції. І коли ми в наших містах за 20 з лишком років маємо вже значні нагромадження, то у Львові цього немає. В старовинному Львові залишилось багато спадщини культури українського народу та інших національностей, які жили в ньому: поляків, вірмен, євреїв. До цієї спадщини треба поставитись з великою пошаною та вміло використати її для блага нашої батьківщини.

Насамперед, до цієї спадщини слід віднести архітектуру міста, його дійсно прекрасний архітектурний краєвид. Ніякі „модерністичні" і „новочасні" (сучасні) нашарування, ніякий бруд невпорядкованих околиць не в силах знищити природної краси міста, влучно розташованого в долині Пелтви поміж величезних горбів, міста, безладно і мальовничо розкинутого на території, оточеній садами і лісами, міста, в якому дуже люблять квіти, в якому живе талановитий народ.

Ще багато, дуже багато треба докласти сил і вміння, щоб зробити Львів дійсно впорядкованим, бездоганно збудованим містом. Ще багато треба докласти таланту і молодого більшовицького запалу, щоб зробити його красу гармонійною, повною життерадісних рис і закінченості. Тепер краса міста, так би мовити, фрагментарна. Поруч з чарівними куточками серед міста або району Стрійського парку можна бачити справжні трущоби Краківського ринку, або Жолківської вулиці.

З другого боку, поруч з справжніми „левадами" і „непридатними до будівлі територіями", які можна

Львів. Госпіталь.
Фото А. Ленкевіча.

Lvov. Hôpital.
Photo A. Lenkevitch.

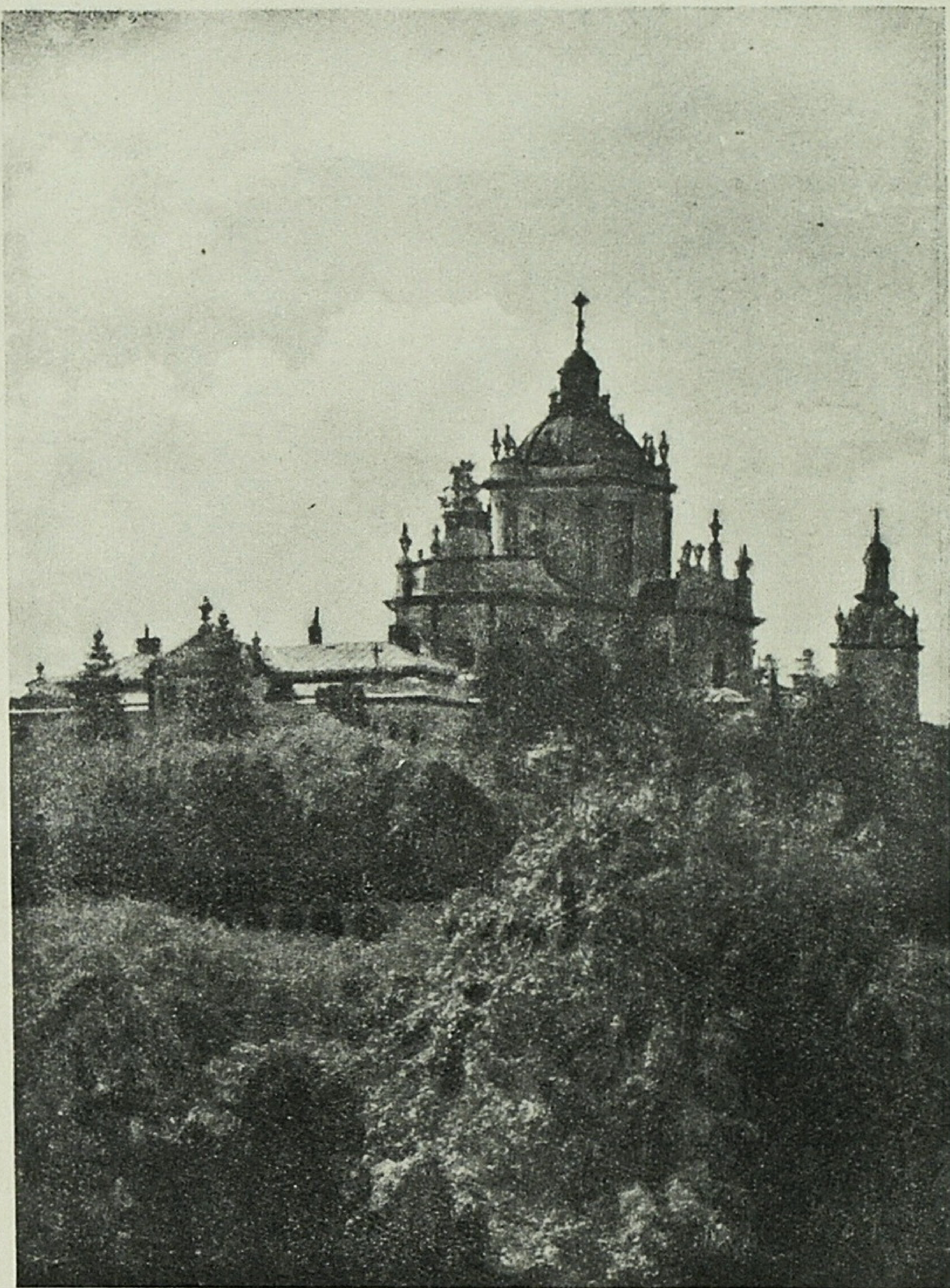
знайти в самому центрі міста, забудування його надзвичайно інтенсивне. В центрі воно доходить до 90%. Та й на околицях маленькі будиночки тісно туляться один до одного. В зв'язку з цим проведення широких реконструктивних заходів зустрічається тут з неминучістю значних зносів будинків. Ці заходи, особливо, коли врахувати, що майже всі вулиці Львова надзвичайно вузькі, здійснити у Львові значно важче, ніж в будьякому старому місті СРСР.

В сучасному плані міста впадає в око його хаотичність. Місто від свого центру середньовічного „передмістя" розповзлося поміж кількох горбів, аж поки не почало (з будівництвом залізниці) вилазити на Львівське плато. Львів існує з 1300-х років, коли руський князь Данило Романович збудував його для свого сина Льва. З часів Казиміра Великого Львів знаходився під панською владою аж до часів „розділу Польщі", потім був під владою Австро-Угорської імперії, далі — короткочасне хазяйнування польської буржуазії, яке не принесло Львову нічого істотного, і нарешті 1939 рік—рік визволення західних областей України, рік об'єднання великого українського народу — такі найзначніші історичні етапи розвитку Львова.

Звичайно багатобарвна і цікава історія Львова ще чекає на докладне вивчення, але це нас зараз обходить. Слід лише сказати, що вона поклала на планування і на архітектуру міста такий самий багатобарвний відбиток. Чудовий природний ландшафт і численні архітектурні пам'ятники, в яких цілком своєрідно збіглися впливи Сходу і Заходу, надають місту особливого характеру неповторної індивідуальності.

Середмістя з його тісними вуличками і мальовничими вежами, що лежить у підніжжя гори, так званого „Високого Замку",—найвищої „точки міста", вкритої, на жаль, занедбаним парком, становить ядро архітектурної структури плану Львова. В цій найстарішій частині міста є найбільше пам'ятників. Серед них найбільшу увагу привертають кафедральний собор, каплиця боймів, волошськая церква, каплиця трьох святих, середньовічний ринок з будинками, спорудженими за магдебургського права. Деякі з цих будинків являють собою справжні шедеври архітектури (Чорна кам'яниця, будинок Собеських). Але й на певній віддалі від центру є кілька значних пам'ятників архітектури, з яких зокрема треба вказати на монастир і собор св. Юри, що височить над містом своїм мальовничим бароковим силуетом.

Значна архітектурно-пейзажна вартість міста Львова змусила нас з особливою пильністю підійти до аналізу його архітектурно-планувальної структури. З цього погляду територія міста була детально

Львів. Церква св. Юри.
Фото А. Ленкевіча.

Lvov. Eglise Iour.
Photo A. Lenkevitch.

вивчена в натурі по багатьох її елементах, класифікованих залежно від тих чи інших їх пейзажних властивостей. Для наочного пояснення цього матеріалу була зроблена спеціальна „архітектурно-пейзажна" картограма міста і складені детальні таблиці пейзажних властивостей окремих територій міста.

В результаті цієї роботи вдалося встановити систему розташування окремих нових монументальних будинків, які разом з існуючими архітектурними пам'ятниками кінець-кінцем створять, так би мовити, „базисні", опорні пункти майбутньої архітектурно-пейзажної композиції плану міста.

Були також встановлені різні властивості окремих територій: чи підлягає дана територія з архітектурної точки зору забудові і якій саме, а чи потрібно в цьому місці „розкривати" широкий краєвид. На підставі архітектурно-планувального аналізу було прийнято згодом ряд основних рішень проекту планування Львова.

Дуже велику роботу довелось провести над вивченням промисловості і встановленням її розвитку. Тепер можна досить певно встановити загальний профіль майбутньої промисловості соціалістичного

Львів. Вірменська церква. Lvov. Eglise arménienne.

У Львові розвиватиметься переважно легка і харчова промисловість, яка має тут значну сировинну базу, досвідчені кадри робітників і досить широкі можливості розвитку.

Наявність у Львові дешевого природного палива — газу з Дашави, який доставляється до Львова газопроводом (тепер будується ще новий газопровід), дозволяє передбачити певний розвиток хімічної промисловості. Словом, протягом найближчих п'ятирічок Львів має так розвинути і перебудувати свою промисловість, щоб вона стала міцною базою реконструкції міста в цілому. Для розвитку існуючих і розташування нових промислових підприємств уже відведено достатні території в різних районах міста. Ці території добре зв'язані з залізничним транспортом і з житловими районами міста, але не забруднятимуть останніх своїм димом і відходами.

Проектується значна реконструкція всього благоустрою міста — водогону, газу, каналізації, трамваю тощо — з доведенням норм обслуговування населення до розмірів, які відповідали б нашим радянським нормам.

Планувальна сітка міста, система його вулиць, магістралей, майданів в найближчі п'ятиріччя повинна зазнати корінної зміни. Тепер суто радіальна система сітки, в якій радіальні не лише магістралі, а навіть звичайні житлові вулиці, повинна перетворитись в радіально-кільцеву систему. Але на цьому шляху перед містом стоятимуть величезні трудноші, зв'язані з надзвичайно щільною забудовою його центральних частин, в яких якраз найбільше була б потрібна реконструкція. Тому довелося піти шляхом максимального збереження існуючої сітки вулиць в центрі міста і використання нових магістралей на околицях.

Львова. Вона розвиватиметься швидкими темпами. Вже зараз у Львові створилось кілька нових підприємств, на яких працює більш як по 1000 робітників.

Львів. Університет.

Lvov. Université.

Щоб забезпечити здійснення реконструктивних заходів у Львові, слід було б застосувати техніку пересування будинків. Це дало б можливість з великим ефектом здійснити ряд рішень проекту планування.

Вся вулична сітка Львова розв'язується в тісному пов'язанні з усією системою позаміського транспорту. Зокрема враховується настановлення на орієнтацію ряду головних магістралей на схід, до Києва.

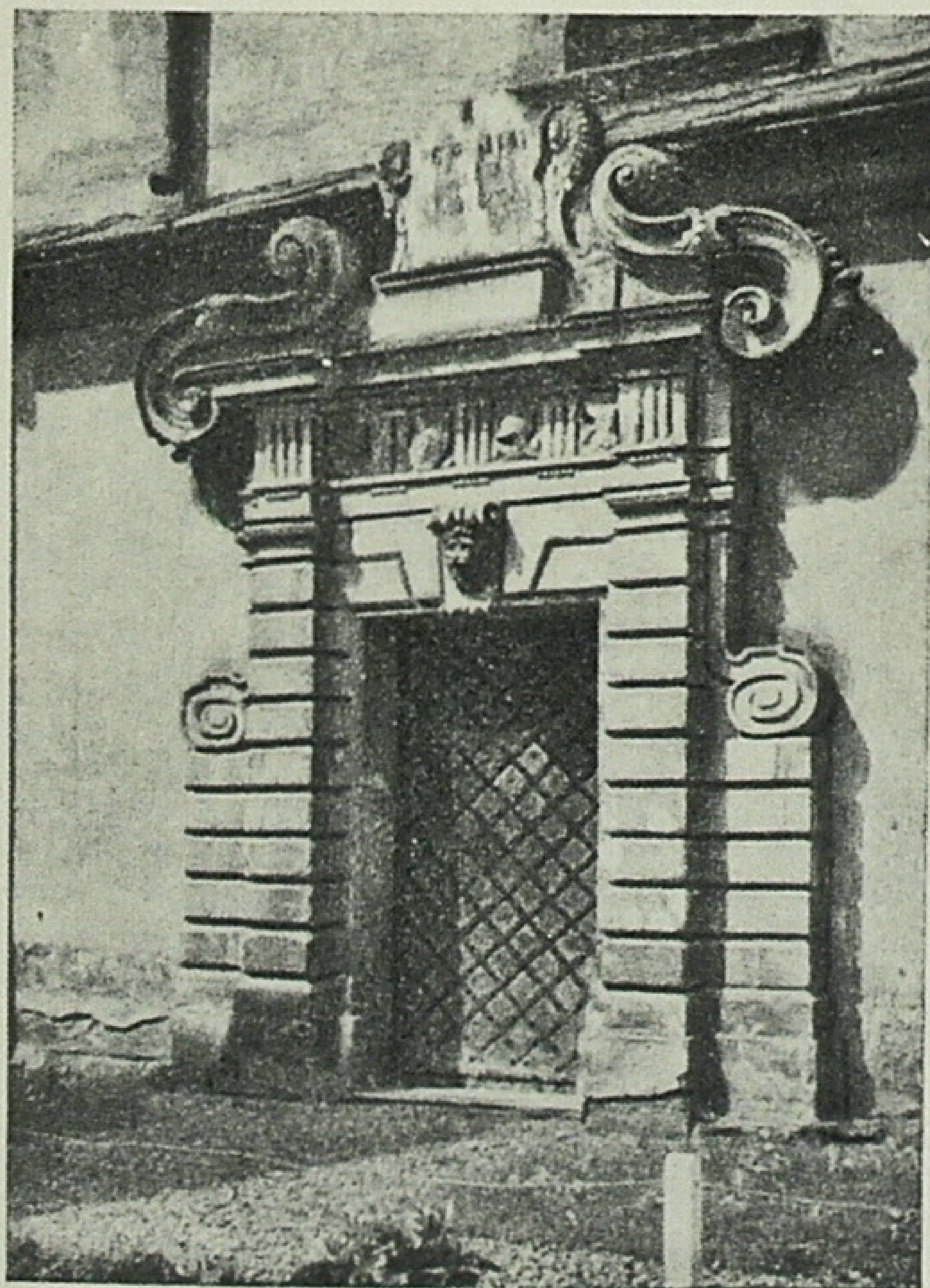
Тепер роботи над проектом планування Львова знаходяться в першій стадії—проведення техніко-економічних досліджень і складання варіантів схем вибору території для дальшого розвитку міста. Попереду ще величезна робота над складанням генерального проекту планування.

Вона в основному проводитиметься в 1941 р. Щоб ця робота була успішною, треба до проекту планування Львова привернути активну увагу радянської громадськості. Частково це вже зроблено. Роботи над складанням проекту обговорювались на пленумах президії міськради, оргкомітету Спілки радянських архітекторів та на спеціальних технічних нарадах. Внесено багато доповнень і порад. Президія міськради теж бере активну участь в розробці проекту планування Львова. Це дало змогу почати роботу над виконанням ряду рішень проекту вже тепер. Наприклад, проведено і прийнято міськрадою нове районування міста, яке в цілому відповідає проектові планування. Крім того, поставлено питання про спорудження нового центрального майдану на місці трущоб середньовічного гето. Відкривається для громадського користування ряд раніш закритих парків і садів, визначаються місця нового будівництва, будується новий театр на базі колишнього будинку

Львів. Ринок. Фото А. Ленкевіча. Lvov. Marché. Photo A. Lenkevitch.

Львів. Портал арсеналу.
Lvov. Portail de l'arsenal.

Львів. Вежа руської семінарії.
Lvov. Tour du séminaire russe.

Львів. Домініканська церква.
Lvov. Eglise dominicaine.

Львів. Капела Боймов. Фото А. Ленкевіча.

Lvov. Chapelle des Boïmes. Photo A. Lenkevitch.

кіно „Атлантик“, ведуться величезні роботи над реконструкцією газопостачання, водогону, розробляються проекти реконструкції каналізації.

Попереду великі роботи. Львову, на підставі його планування, доведеться наздоганяти своїх старших братів—міста СРСР. Перед Львовом прекрасне майбутнє. Він незабаром стане одним з найкращих міст Радянської України.

Професор В. О. Осьмак. Гурзуф. Акварель.

Реконструкція драматичного театру ім. Лесі Українки у Львові

Л. Краковський

Відповідно до постанови Раднаркому України в грудні минулого року у Львові утворено п'ять постійних театрів. Піклування уряду про процвітання національної культури виявилось, поруч з іншими заходами, і в утворенні українського драматичного театру. Державному драматичному театрові ім. Лесі Українки спеціальним розпорядженням передано будинок кінотеатру „Атлантик". Виникла потреба в короткий строк здійснити реконструкцію будинку.

Будинок цей міститься поблизу головної артерії Львова—бульвару ім. Першого Травня—в центрі міста, в старішій його частині. З погляду планування міста будинок розташований незручно—головний його фасад височить на вулиці шириною в 12 метрів, а довжина фасаду дорівнює 90 метрам. Перед міською радою Львова стоїть завдання виправити неохайну і нераціональну забудову площі перед красивим будинком.

Архітектура фасаду цього будинку є добрим прикладом певної адопталії віденського ампіру перших десятиріч минулого сторіччя. Найхарактернішим представником архітектури цього стилю є будинок австрійського парламенту в Відні на Геренгассе, збудований в 1836—1844 рр. віденським архітектором Людовиком Піхлем майже в ті самі роки, що й театр „Атлантик". Людовик (Луїджі) Піхль, член Римської Академії, виконав перший проект цього театру, але проект цей для спорудження переробив львівський міський зодчий Зальцман, той самий, який спорудив будинок кол. ратуші на Ринку.

Архітектура фасаду кол. театру „Атлантик" цінна тим, що вона, не зважаючи на деяку архітектурну стриманість (сухість, як дехто каже), на відсутність зайвої орнаментації, зберегла приємну суворість, яка збільшує монументальність цього будинку. Профілі карнизів і невелика кількість орнаментних деталей дані тонко і з великим смаком.

На жаль, часті ремонти, що виконувались досить неуважно і навіть недбало, стерли профілі, спростили деталі, а кам'яні плити личкування вкриті штукатуркою. Небагато залишилось від оформлення і декорації епохи Піхля. В результаті перебудови під філармонію в 1902 р. та під кіно в 1928 р., зникли рештки внутрішнього оформлення Піхля-Зальцмана.

Зрозуміло, що, переданий театрові ім. Лесі Українки, будинок потребував капітальної перебудови. Споруджений в 1836—1844 рр., він відображав передову будівну техніку тієї епохи (в ньому було зроблено навіть парове опалення), але мав також багато органічних дефектів, хоч і імпонував сучасникам своїми розмірами і пишністю.

Насправді це був тип театру, що походить від міланської Ла Скали (1778) або від театру Людовика XVI в Версалі, з численною кількістю ярусів, які звисають дуже низько один над одним, вузьких коридорів навкруги залу, що має характерну форму видовженого півкола. Роздягальні для глядачів були дуже тісні, вестибюлі теж. В останні роки на поверхах не було фойє. Виходи на балкони були закриті, а самі балкони розібрані (вони спирались на чавунні колони), бо була небезпека, що вони рухнуть.

Завдання перебудови було дуже складне. Об'єм перебудовуваної частини будинку—71 000 куб. м., площа—близько 6000 кв. м. Треба було пристосувати будинок до завдань сучасного театру, спорудити вхідний вестибюль, касу, гардероби для публіки (на кожному поверсі); стояло завдання в старих стінах умістити нові головні і запасні ходи, з десятків житлових кімнат спорудити велике фойє, нарешті, в залі спорудити ще два яруси.

Крім труднощів архітектурного порядку виникли труднощі і конструктивного характеру. Багато конструктивних елементів виявились зовсім непридатними. Треба було всі дерев'яні перекриття замінити вогнестійкими, укріпити частину конструкції покрівлі і інших дуже ослаблених частин, нарешті, треба було влаштувати в будинку вентиляцію, опалення і санітарно-технічні пристосування.

Окремо стояло завдання щодо спорудження сцени, яку треба було виділити з залу кінотеатру, спорудивши залізобетонну портальну стіну. Тут виявились перші серйозні конструктивні труднощі. В зв'язку з тим, що весь будинок стоїть на дубових палях (споруджений на трясовині), треба було головні колони сцени, обтяжені важкою протипожежною завісою, поставити на залізобетонних палях. Довелось застосувати палі типу Штраусса, глибиною в 9,5—10,5 м.

Сцена матиме платформу, що обертатиметься на рівні її підлоги. Платформа матиме форму кола, яке спирається на двоє паралельних залізобетонних кілець. Балки платформи консольно продовжені за

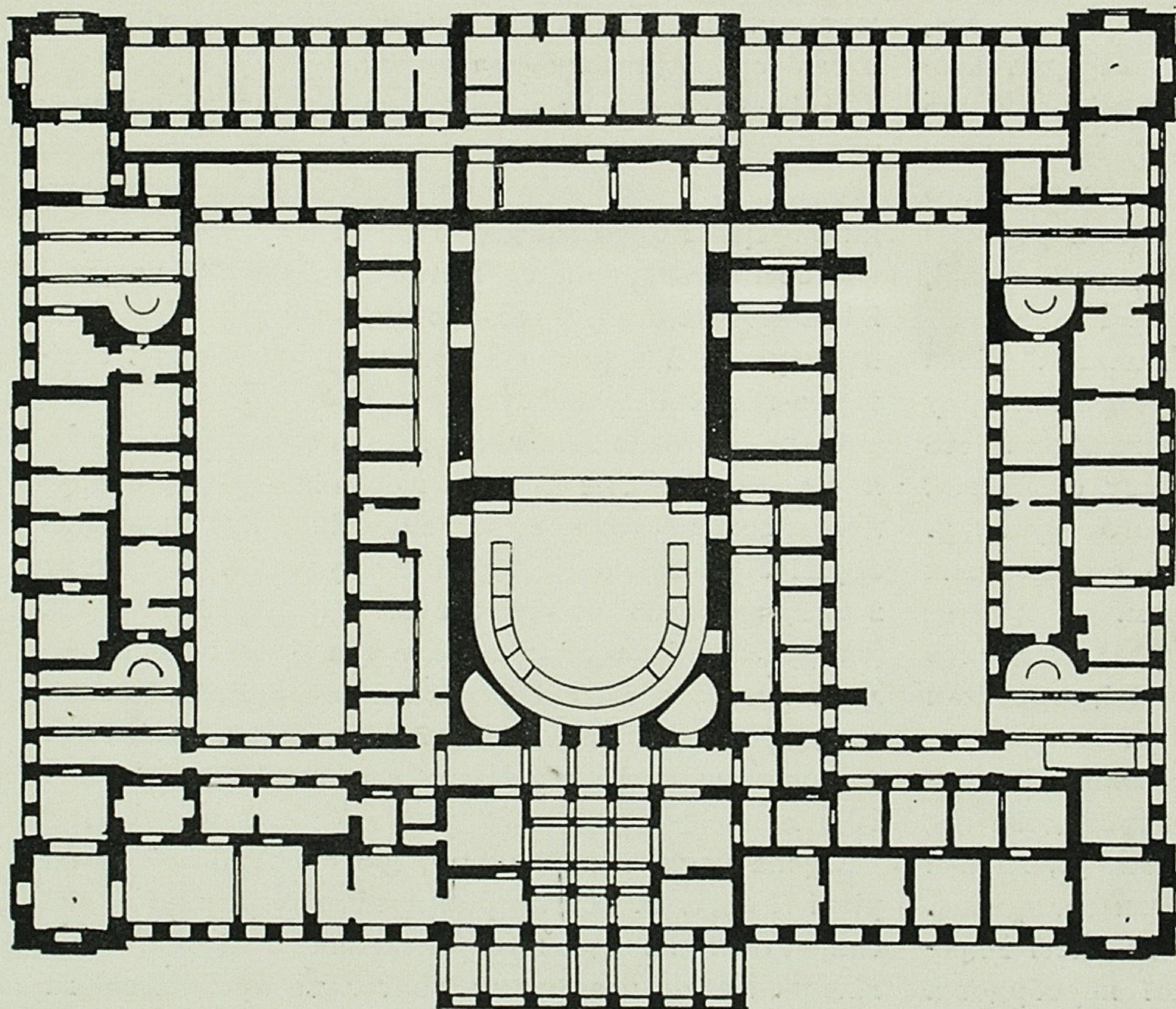
точки опору на рейкових коліях, що дає велику економію матеріалу і значно спрощує конструкцію. Звукова ізоляція колії складається з дубових підкладок і повсті.

Крім того, сцена матиме підіймальні пристрої на противагах, підіймальні містки, одне слово, необхідний мінімум пристосувань для нормальної роботи сучасного театру. Особливістю сцени є дуже великі „кармани". Взагалі в театрі буде допоміжних приміщень сцени, вбиралень для артистів стільки, що цьому міг би позаздрити перший-ліпший театр. Механізацію сцени вже проектують. Керує цією роботою інж. М. Косир.

Практичне здійснення проекту перебудови театру почалось в січні ц. р. Виконавцем перспективних рисунків є інж. Р. Чайка. В першому проекті, поданому автором цих рядків, намічено було партер залу з легким амфітеатральним підвищенням, а також один великий балкон на 500 місць. Але здійснення цього проекту потребувало дуже складних конструктивних робіт—потрібно було б розібрати 18 метрів задньої стіни, товщиною в 1,95 м, а також спорудити велику раму або залізний міст для підтримування

Реконструкція будинку кінотеатра „Атлантик" під Державний драматичний театр ім. Лесі Українки у Львові. Загальний вигляд. Збудовано арх. Піхлем і Зальцманом. 1836—44 рр.

Reconstruction de l'édifice du cinéma „Atlantic" en théâtre dramatique d'Etat Lessia Oukraïnka à Lvov. Vue générale. Pikhl et Zaltsman, architectes. 1836 — 44.

План першого поверху будинку кінотеатру „Атлантик" до реконструкції.

Plan du rez-de-chaussée du cinéma „Atlantic" avant la reconstruction.

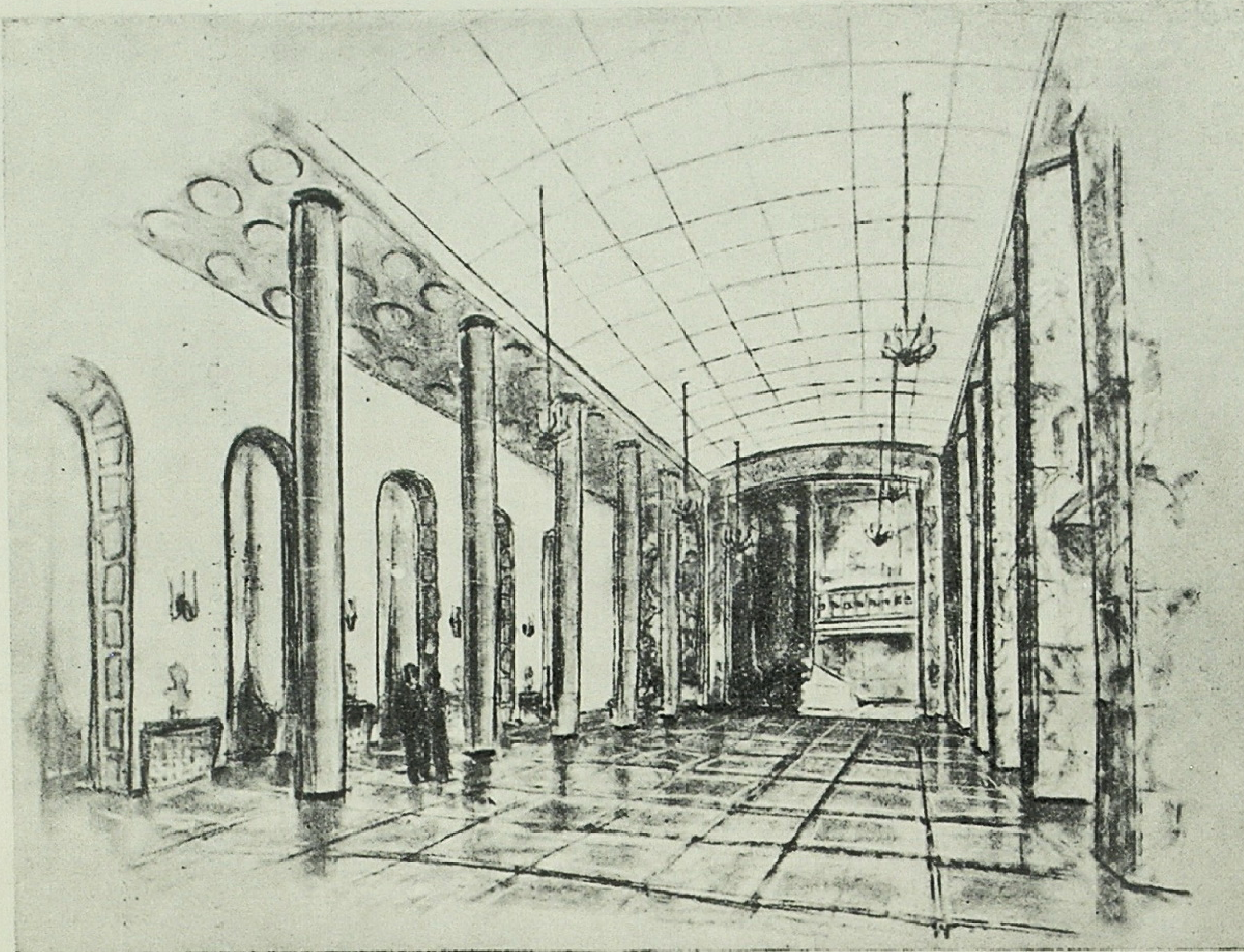
Фрагмент плану з партером.
Проект реконструкції.

Fragment du plan avec parterre.
Projet de reconstruction.

Фрагмент плану з балконом і фойє. Проект
реконструкції.

Fragment du plan avec balcon et foyer.
Projet de reconstruction.

Реконструкція Будинку Державного Драматичного театру ім. Лесі Українки у Львові.

Реконструкція Будинку Державного Драматичного театру ім. Лесі Українки. Ескіз оформлення фойє 2-го поверху. Арх. Л. Краковський.

Reconstruction de l'édifice du théâtre dramatique d'Etat Lessia Oukraïnka. Foyer. L. Krakovski, architecte.

верхньої частини стіни. Цей проект не був схвалений. Треба вважати, що це стало на користь театрові, бо в другому проекті цих складних конструктивних робіт пощастило уникнути, а композиційно, здається, вдалося знайти правильні пропорції окремих інтер'єрів.

Від старого будинку залишилось небагато—лише надвірні стіни, головна стіна залу і стовпи з аркадами вестибюля першого поверху. Решта все розібрано і в утвореному таким способом вільному просторі запроектовано вестибюль партера в 2,5 раза більший від старого, вестибюлі бокові з роздягальнями в дворових прибудовах, двохповерхове фойє на другому поверху і знову таки бокові гардероби для другого ярусу.

Основним засобом вертикального сполучення є головні сходи. І в партері, і на другому поверсі ними закінчується фойє—завдяки цьому глядачі легко можуть орієнтуватися. Інші сходи, власне, зайві і запроектовані лише як запасні. Крім того, є два безпосередніх виходи з залу у двір.

Місць у театрі 980, з них 560 в партері, а решта на двох ярусах і в ложах першого ярусу.

Конструктивних ускладнень в процесі реконструкції було багато. Насамперед, треба було замінити цегляні стовпи, що були споруджені з зовсім зношеної цегли. В зв'язку з тим, що велику частину стін було розібрано (5 тис. куб. м), на залишені стовпи припало велике навантаження від укладених залізних балок. Їх треба було укріпити новою цеглою на цементному розчині. Цю роботу було проведено невеликими частинами (висотою в 50 см), при цьому поступово пересувались кріплення ослаблених місць. В результаті реконструкції будинок з цегляного став каркасним, з каркасом мішаного типу—цегляно-залізобетонно-залізного.

Статичний розрахунок провели інженери Дулемба і Вайнкіпер. Інж. Дулемба запроектував яруси, консольно закріплені в товстих стінах залу, а частково і в стовпах фойє.

При реконструкції будинку частину залізобетонних перекрить довелось замінити цегляними, в формі невеликих склепінь на залізних двохтаврових балках або на залізничних рейках — залежно від прогону. Залізобетонні перекриття частково—плити на залізних балках (це дало велику економію в дереві), частково—ребристі на залізобетонних балках (над фойє). Старі дерев'яні перекриття використано на 90% як опалубку під нові перекриття. Можна вважати, що в цьому випадку поєднання ролі керівника будівництва і автора проекту принесло користь будівництву.

Проект у тій формі, в якій він тепер здійснюється, був схвалений архітектурною радою при львівській міській раді і експертизою Держплану в Києві.

Незалежно від проектів внутрішнього оформлення, запропонованих проектною групою театру під керуванням автора цих рядків, Спілка радянських архі-

текторів, спільно з дирекцією театру, організувала конкурс на внутрішнє оформлення. Зроблено було 7 проектів, з яких 4 премійовано. Однак, жодна з конкурсних робіт не була взята для реалізації і першу премію нікому не було присуджено. Проте конкурс дав інтересний матеріал. Дирекція театру запросила для консультації при остаточному виборі проектів внутрішнього оформлення професорів львівського політехнічного інституту, архітекторів Вагенського і Мінкевича. Професори прийшли до висновку, що найкраще реалізувати проект групи, керованої автором цієї статті. Тепер група опрацьовує деталі і передає їх для практичного здійснення.

Псевдокласичний стиль фасадів цього великого будинку визначив ідеї, якими керувались при архітектурному оформленні його інтер'єрів. В основу беруться класичні форми, але не механічно. Ставиться завдання лише створити певний характер інтер'єру, властивий формам старого театру, що збереглись навіть після реконструкції в деяких елементах стін, в аркадах тощо.

Для оформлення передбачається використати поліровані місцеві мармури (кристалічні алебастри) з Журавна і Вінниці, штучний мармур і трохи пісковика, одержаного від розбирання деяких стін, в яких він був вжитий як звичайний будівний матеріал.

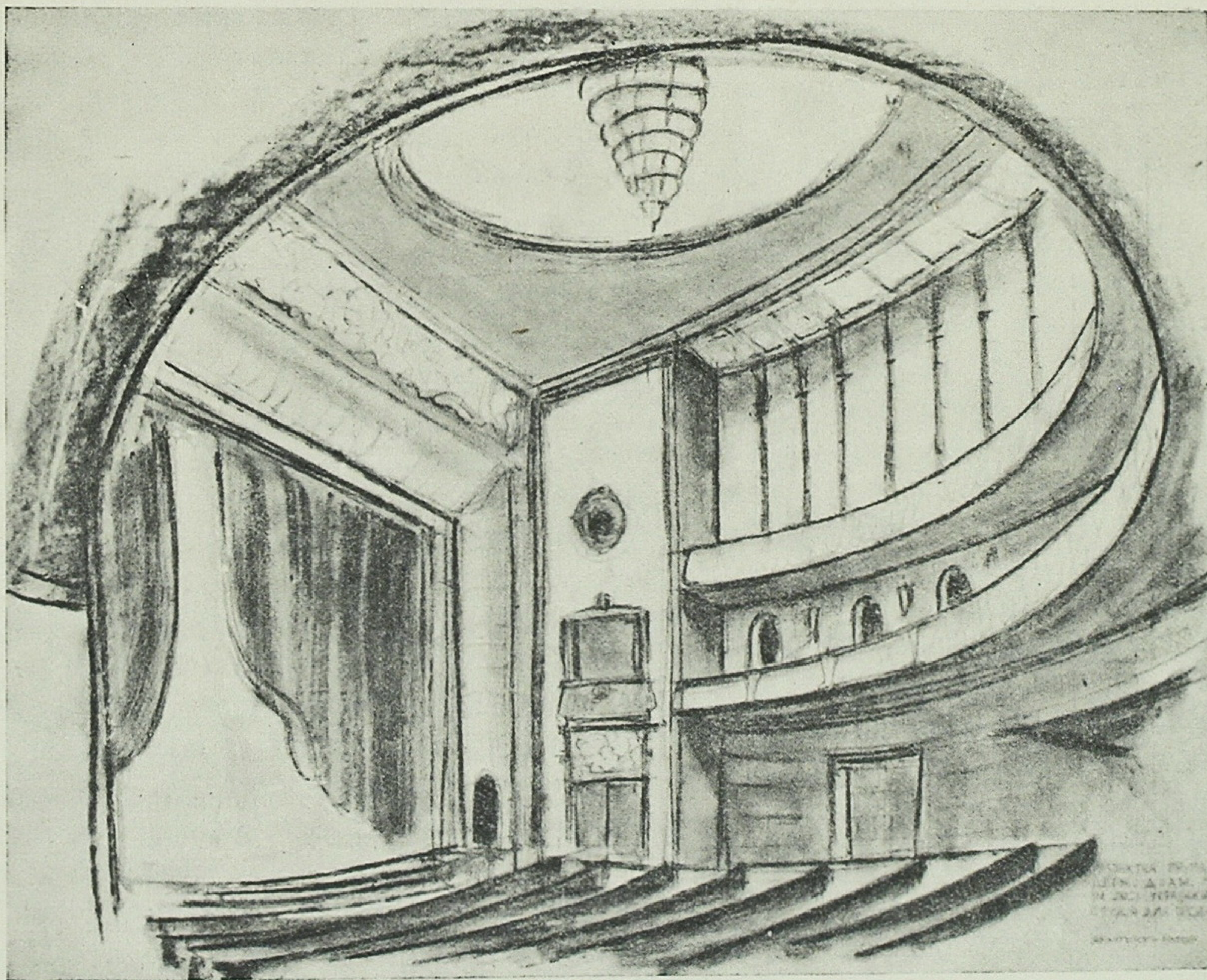
Штукатурка здебільшого запроектована в алебастрі (стелі). Підлога — з штучного каменю та паркетна (дуб і явір).

В деяких західних областях України народні майстри і художники виробляють прекрасні тканини, які мають на собі яскравий відбиток справжньої народної української творчості і відрізняються прекрасними кольорами і витонченим рисунком. Такі тканини і народну українську кераміку передбачається використати для оформлення інтер'єрів. Частини стін призначаються для скульптури і барельєфа.

Будівні роботи ведуться дуже інтенсивно і на 90% вже закінчені. Роботи електротехнічні, санітарно-технічні і над центральним опаленням уже початі. В міру закінчення їх штукатуриться стеля.

Строк у нас короткий, труднощів багато. В подоланні цих труднощів нам велику допомогу подають партія і уряд. Ця допомога і увага служать великим стимулом у створенні першого постійного українського драматичного театру на визволених землях західних областей України.

Реконструкція Будинку Державного Драматичного театру ім. Лесі Українки. Ескіз оформлення залу глядачів. Автор — арх. Л. Краковський.

Reconstruction de l'édifice du théâtre dramatique d'Etat Lessia Oukraïnka. Salle des spectateurs. Auteur—L. Krakovski, architecte.

ЗА ЗДІЙСНЕННЯ РІШЕНЬ XVIII З'ЇЗДУ ВКП(б) У БУДІВНИЦТВІ

Годі тупцювати на одному місці

Проф. М. О. Даміловський

Одним з найвідповідальніших і життєвих завдань, поставлених перед будівниками, є впровадження в будівництво індустріальних методів на базі максимальної збірності будівних конструкцій і застосування стандартних деталей, вироблюваних відповідно устаткованими підприємствами.

Ще в червні 1937 р. на конференції Науково-дослідного технічного товариства будівників у питаннях індустріалізації будівництва були сформульовані основні положення поставлених перед товариством у цій галузі завдань.

В 1939 р. на XVIII з'їзді ВКП(б) тов. Молотов особливо яскраво уточнив ці завдання і намітив головні шляхи, якими повинна була йти інженерно-технічна і адміністративно-господарська думка для того, щоб досягти потрібного успіху.

Здавалося б, що за час з 1937 до 1939 р. повинна була бути проведена основна, намічена конференцією, робота. За час від XVIII партз'їзду до цього часу можна було, керуючись вказівками глави уряду СРСР, виправити всі помилки, і підійти до конференції 1940 р., що недавно відбулась, з певними, більшими чи меншими, досягненнями.

Проте вже у вступній промові голови товариства проф. Неровецького і в виступах інших доповідачів стали з усією непривітністю виявлятись обставини, про які можна сказати: „а віз і нині там". Три роки життя і діяльності товариства минули майже без реальних досягнень, минули в тупцюванні на місці.

Основна і, на нашу думку, єдина причина такого становища з впровадженням індустріальних методів будівництва полягає в тій, дозволимо собі сказати, обурливій організаційній незладності, в тому безладді, яке панує і досі в роботі і проектних організацій, і будівних трестів, і науково-дослідних інститутів, і будівних наркоматів, і виробничих організацій, в відсутності необхідної суворої координації дій цих організацій.

Мимоволі напрошується порівняння з міфічним „вавілонським стовпотворенням". І справді, хіба не схоже?! — будівник вимагає від деревообробного комбінату, виділеного для виробляння будівних деталей, щоб він давав віконні і дверні комплекти столярки, а комбінат пропонує... велику партію табуретів (з матеріалів обслідування київських підприємств).

На жаль, нами ще й досі не вижита звичка в біді шукати „стрілочника". Таким „стрілочником" деякі доповідачі на конференції пробували виставити будівника. Будівник, мовляв, не хоче застосовувати стандартні деталі, будівник не довіряє виробничим організаціям і намагається виробляти всі деталі у себе, обростаючи „підсобними підприємствами".

Вірно. Будівник дійсно, в більшій чи меншій мірі, запроваджує механізовані установки, щоб швидко і якісно виготовляти потрібні йому будівні деталі. Але як інакше він може робити, коли у нього немає не тільки певності, а навіть надій на планомірне одержання від тієї чи іншої виробничої організації стандартних деталей або півфабрикатів. Крім того, не треба забувати, що в його розпорядженні є третій розділ генерального кошторису.

Якщо нарком промисловості будматеріалів в своїй промові на конференції вимагає заявок на будівні деталі і тут же дає обіцянку задовольнити ці заявки „якщо не на 100%, то принаймні більш як на 50%" (див. стенограму), то стає зрозумілим піклування будівника про власне виробництво деталей, — адже ніхто у нього не прийме будинку, якщо деталей в ньому буде лише 50% необхідної кількості.

Від будівника вимагають застосування стандартних будівних деталей і для перекрить, і для перегородок, і для сходів; від нього вимагають застосування виробів з місцевих матеріалів: і глини, і алебастру, і пробудженого бетону, від нього вимагають максимальної економії деревини в результаті застосування цих стандартних будівних деталей. Але ж де виробництва, що планомірно випускають ці деталі, де склади, на яких завжди був би певний запас їх, де прейскуранти, за якими можна відібрати потрібні типи і номери деталей і виписати їх на будівництво в потрібній кількості? Нічого цього немає. Наркомат

промбудматеріалів вимагає попередніх заявок, за якими його заводи вироблятимуть свою продукцію, та й то з гарантією, як ми вже згадували, „якщо не на 100%, то принаймні більш як на 50%". Виробник боїться випустити зайву сотню плит або східців, а будівник не вірить, що ці плити або східці будуть одержані в належній кількості і в строк. Тому, відповідаючи за будівництво, він старається сам себе забезпечити власною продукцією, хоч вона й коштує дорожче.

Отак і замикається зачароване коло.

Науково-дослідні організації багато працюють над питаннями застосування місцевої сировини для виготовлення міцних, транспортабельних і дешевих стандартних деталей. За останні два роки зроблено багато дуже цінних пропозицій, про які ми почасті вже знаємо з періодичної преси і про які було повідомлено на конференції. На жаль, більшість з цих пропозицій для будівника являють лише теоретичний інтерес, бо здійснення їх покищо можливе лише в лабораторних умовах, або, в кращому разі, в умовах напівзаводського виробництва. Отже, будівник скидається на лисицю, що дивиться на виноград: „хорош-то виноград, да зелен, в нем ягодки нет зрелой, тотчас оскомину набьешь"!

Нарком промисловості будівних матеріалів т. Усіков, виступаючи на конференції, дивувався, чому так несміливо проводяться досліди над перегородкою в одній з військово-будівних організацій, і закликав до сміливіших дій на великій кількості об'єктів, в великому масштабі. От якби хоч частина розроблених науково-дослідними організаціями пропозицій в порядку сміливої постановки досліду, про яку говорив т. Усіков, була реалізована і випущена на склад для широкого застосування в будівництві, то безперечно, для „лисиці-будівника" цілком переконливими виявилися б і смак і стиглість „винограду". Появилася б певність реальності стандарту, на будівництва потекли б деталі, на завод—замовлення, а на склад—різниця, якою регулюється попит і пропозиція.

Відсутність на будівному ринку необхідних будівних матеріалів і стандартних півфабрикатів, між іншим, примушує архітекторів і конструкторів проектних організацій грунтуватися в своїх роботах на „паперових" стандартах і випускати продукцію, яку на будівництвах іноді доводиться в значній мірі переробляти, а через це вноситься плутанина в кошторис і порушується календар робіт.

Майже кожна проектна організація займалась і займається проектуванням стандартних деталей. Створюються альбоми теоретично більш чи менш вдалих конструкцій з теоретичними підрахунками економічних показників. Але практичного випробування запроектованих деталей як щодо зручності їх індустріального виготовлення, так і з погляду доцільності застосування їх і простоти монтажу, за невеликими винятками, немає і... стандарти залишаються паперовими.

Щоб оживити цю паперову справу, щоб реалізувати добре пророблені дослідними організаціями і проектними колективами пропозиції, на нашу думку, потрібні такі заходи:

1. З'ясувати озброєність механізмами існуючих будівних дворів, майстерень, заводів, що належать різним відомствам і установам, всіх, так званих, „підсобних підприємств" і перетворити їх в виробничі підприємства з визначеною для кожного з них номенклатурою виробів.

2. Щоб такі виробничі підприємства могли постійно працювати, треба ліквідувати теперішню систему постачання сировинними фондами, яка полягає в тому, що фонди одержує забудівник і вже від себе передає їх будівній організації. Потрібно домогтись такого стану, щоб забудівник (замовник) одержував фонди не матеріалами, а готовими будівними деталями, а сировина щоб надходила безпосередньо в розпорядження виробничих підприємств у кількості, потрібній для виконання річної виробничої програми цих підприємств.

3. Потрібно створити такі умови роботи для виробничих організацій, щоб вони могли працювати „на склад", створюючи тим самим певні запаси будівних деталей, рекламуючи їх якість і надійність постачання будівництв і привчаючи будівників займатись на будівництвах, по можливості, лише монтажем готових деталей. Тоді виросте довір'я до таких підприємств і зникне у будівників охота „обростати підсобними підприємствами".

Якщо вилучити з розпорядження будівників кошти третього розділу генерального кошторису і повернути їх на спорудження виробничих підприємств, то можна швидко створити дуже потужну будівну індустрію. За дві п'ятирічки,—говорив на конференції інж. Ісідоров,—кошти третього розділу генеральних кошторисів по СРСР дорівнювали близько 3 млрд. крб. Ці величезні кошти розпорошені по тисячах дрібних підсобних нерентабельних підприємств. А тим часом на цю суму можна було б закласти потужну будівну індустрію.

4. Планомірна робота виробничих підприємств на власних сировинних фондах, робота не за окремими замовленнями, а за загальною потребою і „на склад" неминуче викличе потребу скласти ті прейскуранти, яких уже давно добиваються будівники і проектувальники.

Така робота виробничих організацій сприяла б зміцненню організаційного зв'язку науково-дослідних інститутів, будівників і проектних організацій.

Наша наукова думка в питаннях швидкісних індустріальних методів будівництва значно випередила технічну практику, висунула багато цінних пропозицій і в лабораторних умовах перевірила їх. Особливо інтересним для архітекторів і будівників є застосування деталей з, так званого, пів водного гіпсу, що утворюється способом обробки двуводного гіпсу парою в автоклавах під тисненням в 7 атмосфер (дослідження С. Ф. Якшарова, А. В. Волженського, т. Лібермана і ін.). Через 7 днів міцність такого гіпсу досягає значної величини (40 кг/кв. см на розтяг і 266 кг/кв. см на стиск). Праці акад. П. П. Буднікова в галузі застосування гіпсів у будівництві не тільки для внутрішніх, а й для зовнішніх робіт, розкривають для нас широкі горизонти і можливості в проектуванні і споруджуванні архітектурних об'єктів найрізноманітнішого значення.

Вапняково-ангідритові гіпси або, так звані, ангідритові цементи з добавкою гранульованих доменних шлаків дають матеріал для водостійких гіпсових виробів.

Центральна лабораторія Академії комунального господарства (інж. І. Є. Гайсинський) виготовила в дослідному порядку з водостійкого гіпсу покрівельну черепицю різних кольорів.

Міцність гіпсо-цементних виробів через 28 днів дорівнює 38—40 кг кв. см на розтяг і 300 кг/кв. см на стиск, тобто міцність цілком задовольняє конструктора при застосуванні цього матеріалу в несучих будівних деталях—стінові блоки, плити міжбалкового заповнення тощо.

Інтересні дані про алебастрові суміші дає проф. А. Г. Панютін. Дуже важливе значення для міцності гіпсових виробів має водогіпсовий фактор:

При В : Г — 0,60	міцність на 14-й день	— 72	кг/кв. см.
„ В : Г — 0,56	„ „ „ „	82	„ „
„ В : Г — 0,50	„ „ „ „	105	„ „
„ В : Г — 0,45	„ „ „ „	141	„ „

Алебастр з опилками набуває підвищеної міцності при застосуванні пресування.

Висушений зразок без пресування		— 14 кг/кв. см.
Після пресування з інтенсивністю	25 кг/кв. см	— 69 кг/кв. см.
„ „ „ „	50 „ „	88 „ „
„ „ „ „	100 „ „	113 „ „

Вібрування сумішів алебастру з опилками не дає позитивного ефекту.

Вогнестійкість гіпсових деталей достатня для застосування їх як несучих, а також як захисних блоків. В американській практиці широко застосовуються гіпсові плити для личкування колон стального каркасу багатоповерхових будинків. Вогнестійкість гіпсових будівних деталей відома вже давно, так під час пожежі в с. Барнуково, де згоріло 142 будинки, залишились непошкодженими всі гіпсові.

Щоб з'ясувати придатність гіпсових матеріалів для зовнішніх конструкцій або елементів архітектурного оформлення, простежимо за зміною міцності сухих зразків при насиченні їх водою і після того, як вони висохнуть.

Водовбірність чистого алебастрового каменю дорівнює 24,8%.

Механічна міцність у сухому стані	— 35	кг/кв. см.
„ „ в насиченому „	11	„ „

При добавці вапна 2%

механічна міцність сухого зразка	— 77	кг/кв. см.
„ „ насиченого „	42	„ „
„ „ висушеного „	68	„ „

При добавці вапна 5%

механічна міцність сухого зразка	— 88	кг/кв. см.
„ „ насиченого „	31	„ „
„ „ висушеного „	88,1	„ „

При добавці шлаку 25%

механічна міцність сухого зразка	— 69	кг/кв. см.
„ „ насиченого „	27	„ „
„ „ висушеного „	70	„ „

При добавці шлаку 5%

механічна міцність сухого зразка	— 78,9	кг/кв. см.
„ „ насиченого „	17	„ „
„ „ висушеного „	41,8	„ „

Ці дані проф. Панютіна свідчать про те, що втрата міцності гіпсових деталей, яка досягає 50%, цілком відновлюється після висихання намоклої деталі. З цією тимчасовою втратою міцності можна боротись конструктивними і фізико-механічними заходами.

Широкі можливості відкриваються для архітектора і будівника при застосуванні гіпсу як основного будівного матеріалу. Невичерпні запаси алебастру є на Україні, але... українські будівники ганяються за центнером гіпсу хоча б для внутрішніх робіт, не дозволяючи собі і мріяти про широке застосування цього матеріалу на своїх роботах. Артемівський округ стоїть ввесь на гіпсі, а видобувна промисловість його мізерна. В СРСР виробляється сухого гіпсу в 450 разів менше, ніж в Америці!

Багата Україна також на шлаки, але й тут та сама картина, що і в гіпсовому господарстві. Нові досягнення науки в застосуванні і переробці шлаків дають будівництву можливість уникнути дорогих портландцементів без відчутних втрат у міцності одержуваних будівних деталей. Помол протягом 5—7 хвилин під звичайними бігунами ливарних і передільних шлаків чавуну дає активний компонент для, так званого, пробудженого розчину.

За даними інж. Н. Ф. Давидова, передільний шлак плюс 12% вапнякового тіста, плюс 1% за вагою хлористого кальцію через 28 днів видержки або наступного дня після пропарювання дають матеріал, міцність якого дорівнює 397 кг/кв. см.

Передільний шлак плюс 20% вапнякового тіста, плюс 1% хлористого кальцію дають матеріал, міцність якого дорівнює 406 кг/кв. см.

Передільний шлак плюс 3—4% портланд-цементу з добавкою хлористого кальцію дають матеріал, міцність якого дорівнює 350—400 кг/кв. см.

Всі наведені показники задовольняють найсуворіші вимоги конструкторів. Застосування будівних деталей з пробудженого бетону та з алебастрових сумішів дасть змогу досягти якнайбільшої економії деревини і одержати міцні, дешеві, вогнестійкі і красиві будинки. Ці високоякісні будівні деталі наші будівництва могли б одержати в великій кількості. Треба тільки від кустарної форми шлакового господарства перейти до більш організованої, встановити постійний добір належних сортів шлаку, організувати механізовані помольні установки тощо.

Питання про армірування виробів з пробудженого бетону покищо не остаточно розроблено, проте для виготовлення різних стінових блоків і деталей, заповнення міжбалкового простору міжповерхових перекрить цей матеріал може бути широко використаний.

Наркомат промисловості будівних матеріалів УРСР намітив велику обслідувальну роботу для з'ясування наявності і потужності озброєння будівними механізмами будівних підприємств республіки. Зрозуміло, така робота, для виконання програми-максимум, потрібна. Але це не повинно означати, що поки не будуть зібрані всі дані і мобілізовані всі сили для будівництва великих заводів будівних деталей за останнім словом техніки, доти ми повинні кустарничити на „власних" підсобних підприємствах.

Ні. Треба негайно починати з малих, але раціонально налагоджених і пристосованих існуючих підприємств. Випускаючи безперервним потоком однудві будівні деталі на ринок, ці підприємства поступово будуть обростати додатковими цехами і повністю виправдають себе на той період, поки провадитимуться потрібні вишукові роботи, проектування і будівництво нових потужних заводів будівних деталей.

Нарешті хочеться згадати про випуск „остів". Не можна більше терпіти такого карикатурного становища з випуском стандартів, коли через 3—4 години після виходу ОСТ'у він стає бібліографічною рідкістю. ОСТ—закон для проектувальника і будівника і повинен бути в розпорядженні кожного інженера й техніка.

Гіпс як будівний матеріал

О. М. Смик

З питань, що їх обговорювала конференція УкрНІТО будівників, величезний інтерес являє застосування гіпсових матеріалів для спорудження будинків (доповідь проф. Панютіна) і зокрема для зовнішнього обличкування.

Гіпсові деталі в зовнішніх частинах будинку не являються для нас новиною. Незадовго до першої імперіалістичної війни в Києві, так само і в ряді інших міст Росії, гіпсові (алебастрові) деталі мали досить широке застосування. Цьому сприяла легкість обробки гіпсу, порівняна дешевість цього матеріалу, невелика його вага. З нього робили не тільки барельєфи, дрібну ліпку, але навіть і скульптури (атланти).

Захищалась поверхня гіпсових виробів від атмосферних впливів шляхом пофарбування мастичною або вапняною фарбою. Періодично це офарблення поновлювалось.

В Києві можна вказати приклади (житловий будинок по Кругло-університетській вулиці № 6, автор— проф. М. О. Даміловський), коли пофарбовані гіпсові вироби збереглися без ремонту ще з 1915 р., тобто на протязі 25 років.

І тепер в селах Кам'янець-Подільської області, як свідчать досліди К.В. Мощенко практикується обробка поверхні стін хат (зовні і всередині) гіпсом (алебастром). В так званих „гіпсованих" хатах місцеві майстри поверхню стіни оздоблюють пілястрами з ліпкою і іншими деталями з гіпсу.

Думка, що встановилася серед багатьох будівників і технологів, про непридатність гіпсових матеріалів для зовнішніх частин будинків, появлення більш міцного матеріалу—бетону, а також прагнення надати окремим архітектурним деталям (кронштейни, модульони і ін.) конструктивного смислу, привело до того, що гіпс, як матеріал для зовнішньої обробки будинків, був майже цілком виключений.

Наведені проф. Панютіним приклади з практики Куйбишевської і Горьківської областей, де гіпс був широко застосований в будівництві, як будівний матеріал, а також досвід, що існував до цього часу, про який було згадано вище, дають повне право

Хата колгоспника. Художнє оздоблення стін гіпсом. Фото з збірки К. Ф. Мощен а.

Habitation de kolkhozien. Décoration en gypse des murs. Photo du recueil de C. Mochtchenko.

поставити питання про широке впровадження гіпсу в будівництво.

За даними проф. Панютіна, випробування гіпсових зразків при температурі від 1 до 23 градусів після п'ятнадцятиразового заморожування не тільки не дало будьяких слідів руйнування, але падіння механічної міцності гіпсу становило всього 3,15 процента.

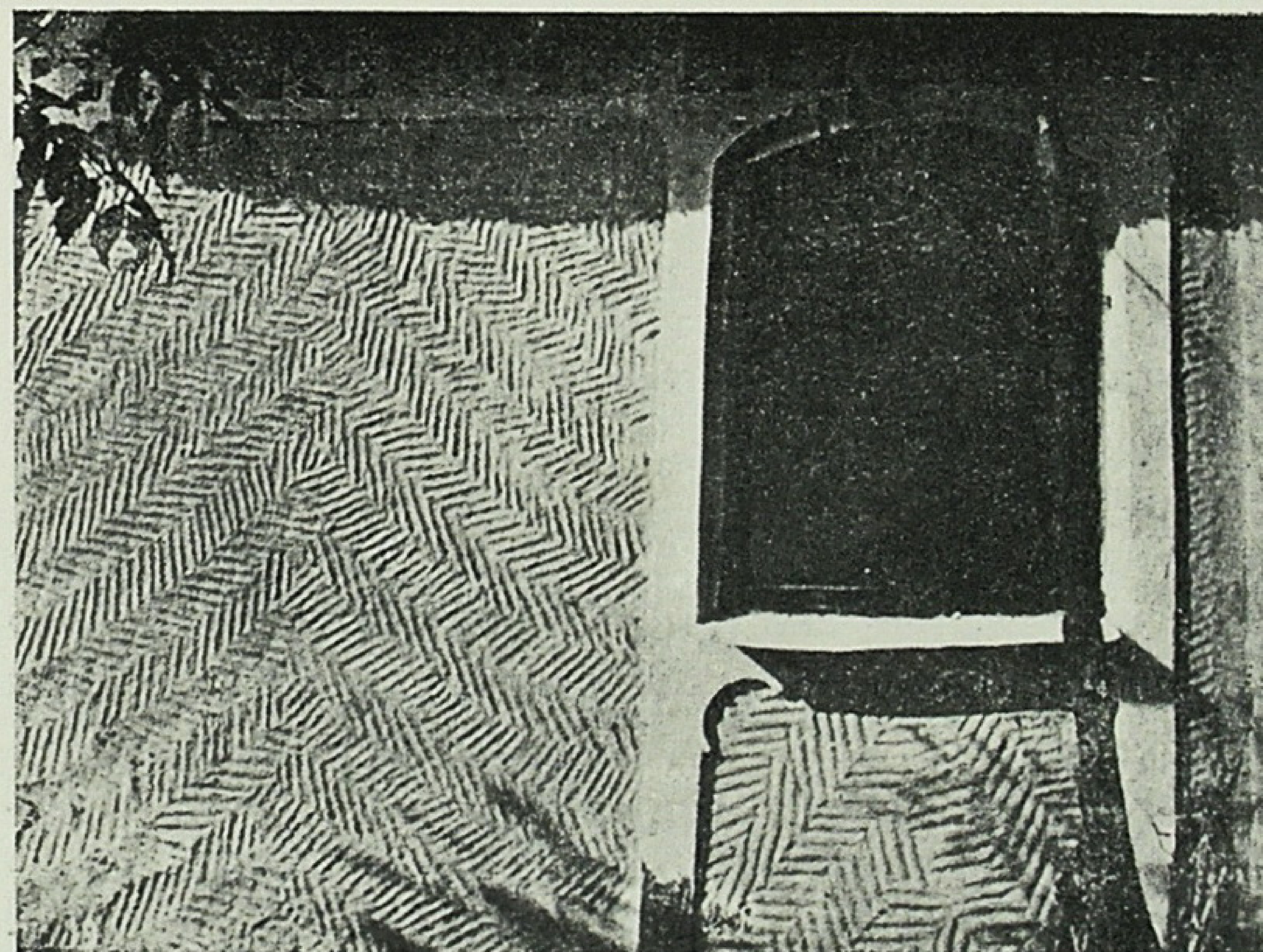
Досліди з гіпсовою черепицею показали, що застосування деяких фізико-хімічних способів може повністю (за даними проф. Панютіна) гарантувати стійкість гіпсового каменю проти атмосферних впливів. Враховуючи при цьому, що в СРСР, зокрема в УРСР, є величезні запаси алебастрового каменю і що видобуток його може бути значно розвинутий в зв'язку з новими вимогами промисловості, можна значно здешевити і вартість гіпсових виробів, відмовившись в багатьох випадках від дорогого і дефіцитного цементу.

Однак, слід відзначити, що для більш посиленого впровадження гіпсу в зовнішню обробку будинків є деякі трудноші, вирішення яких принесло б цій справі велику користь. Перше — створення міцного, красивого „одягу", що вкриватиме гіпсові вироби, як, наприклад, кронштейни, барельєфи і ін. деталі, існуючі способи захисту гіпсу від атмосферних впливів, про які говорилося раніше (покриття мастичною і вапняною фарбою), не забезпечують цілком ні зовнішнього вигляду, ні міцності. На багатьох будинках, де довго не провадився ремонт, можна спостерігати, що гіпс просвічує у виступаючих частинах. Те саме можна сказати і про набризкування поверхні гіпсу (барельєф на житловому будинку Заготзерна на вул. Лисенка, автор—проф. Шехонін). Над цим питанням треба добре подумати будівникам спільно з технологами.

Друга серйозна трудність це—армірування гіпсових виробів. В даному випадку виникають два питання: усунення корозії арматури і міцне зчеплення арматури з гіпсом. Якщо друге питання ще можна розв'язати шляхом загинання кінців арматури, то для першого пропоноване офарблення олійною фарбою ще не є задовільним розв'язанням. Враховуючи при цьому цілком природне прагнення багатьох архітекторів окремі деталі (модульони, кронштейни і ін.) зробити несучими, питання армірування набуває величезного значення. Нарешті, якщо навіть користу-

Хата колгоспника. Деталь обробки стіни гіпсом.

Habitation de kolkhozien. Détail de décoration d'un mur en gypse.

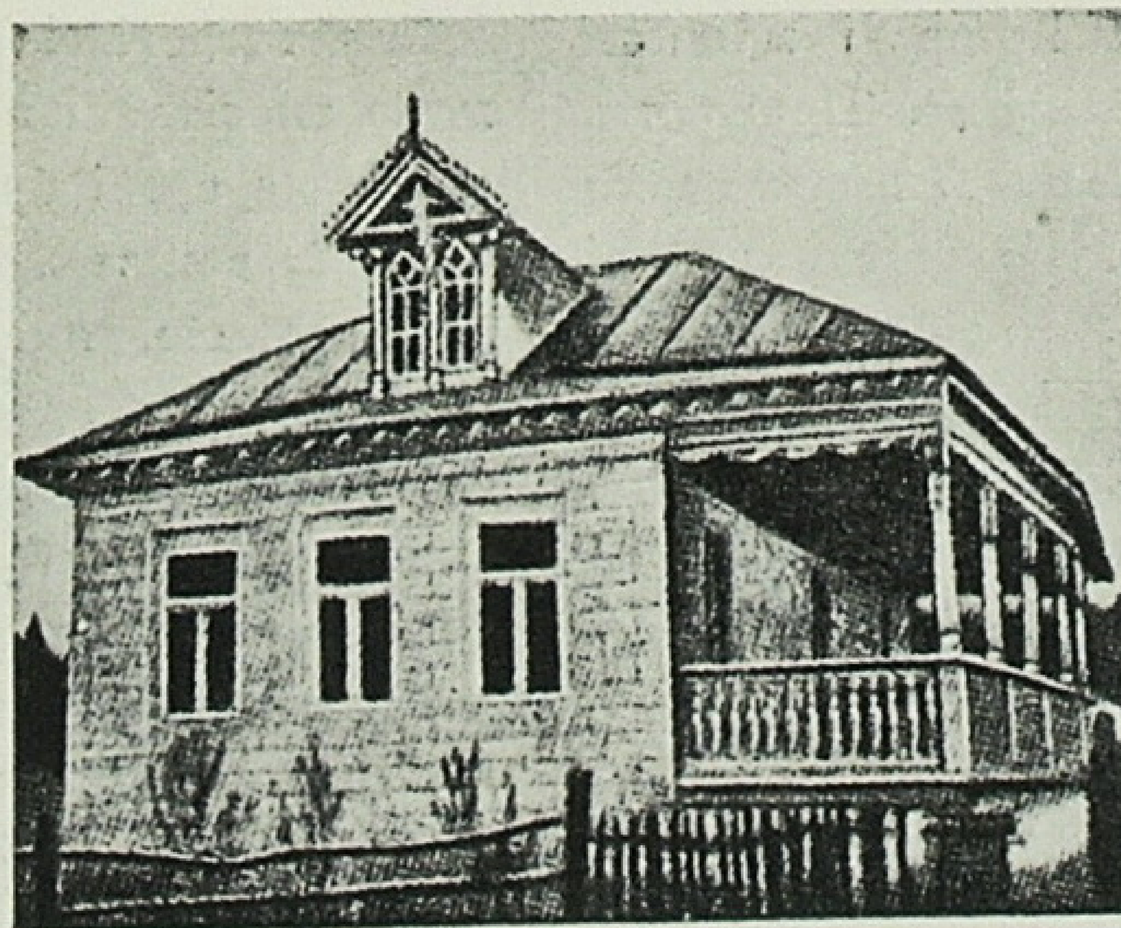
Хата колгоспника. Художнє оздоблення стін гіпсом.
Фото з збірки К. Ф. Мощенка.

Habitation de kolkhozien. Décoration des murs en gypse. Photo du recueil de C. Mochtchenko.

ватися гіпсовими архітектурними деталями, як декоративними, то і для міцного кріплення потрібне хороше зчеплення арматури з гіпсом.

РНК СРСР дав точні вказівки про широке впровадження гіпсу в будівництво. На жаль, ми, будівники, ще недостатньо відчули важливість цього питання. Треба спільними силами разом з технологами взятися за цю справу, і з певністю можна сказати, що всі ті труднощі, про які говорилось вище, будуть усунені. Цим самим ми зможемо принести нашій країні велику економію, зберігши на наших будівництвах величезну кількість дефіцитного матеріалу—цементу.

Будинок з гіпсових блоків.

Habitation en blocs de gypse.

Перша українська конференція по будівних деталях

З 10 по 15 липня в Києві відбулась перша українська конференція з питань виробництва і поширення будівних деталей. Конференцію організувало Українське наукове інженерно-технічне товариство будівників (УКРНІТО будівників).

Голова УКРНІТО будівників проф. Неровецький, відкриваючи конференцію, у вступному слові зазначив, що вона має виробити заходи для налагодження і підсилення індустріального виробництва будівних деталей, а також поширення індустріальних методів будівництва.

З першою доповіддю про виробництво будівних деталей виступив від імені наркомату промисловості будівних матеріалів СРСР інж. *Ісідоров*, який зазначив, що конференція повинна ефективно перевірити виконання рішень і директив XVIII партз'їзду щодо виробництва буддеталей, як бази індустріалізації будівництва.

Доповідач підкреслив, що в справі організації виробництва будівних деталей зроблено дуже мало.

До цього часу наслідки виконання партійних і урядових ухвал в цій галузі більш, ніж скромні.

Тим часом, мляві темпи виробництва буддеталей гальмують не тільки швидкісне будівництво, але й не швидкісне Головними вадами в розвитку виробництва і поширення буддеталей були консерватизм і хиби організаційного характеру; виконроби боялись давати замовлення на сторону, будівні трести виготовляли деталі лише для себе, будівні двори хиріли, панувала кустарщина, яка обійшлася державі в 3 міліарди крб, тобто майже вдвоє більше, ніж вся сума капіталовкладень нового наркомату будматеріалів.

Промисловість будматеріалів відстає від завдань третьої п'ятирічки, від потреб швидкісного будівництва. Краще становище в промисловості металоконструкцій і дерев'яних деталей.

Не цілком гаразд з виробництвом гіпсових, залізобетонних, бетонних і різних видів нових буддеталей. Гіпсове виробництво в СРСР в 1937 р. було в 4 рази менше, ніж в Америці. Сухого гіпсу у нас випускається в 450 разів менше, гіпсових деталей — в 34 рази менше. Тим часом перед нами стоїть завдання — за 15 років перегнати найпередовіші капіталістичні країни.

Потреба СРСР в гіпсі в третій п'ятирічці становить по товарному гіпсу — 2400 тис. тонн (Україна — 200 тис. тонн), по гіпсових буддеталях — 7 млн. кв. м (Україні — 750 тис. кв. м). Щоб задовольнити ці потреби на Україні, при двох алебастрових заводах організовано цехи буддеталей, які дадуть на рік 250 тис. кв. м. Цехи буддеталей на цегельних заводах дають 150 тис. кв. м. за сезон. Буддеталі з гіпсу будуть такі: плити для перекрить, для підшивки стель, плити для накатів, суха штукатурка.

Союзний наркомат будматеріалів розробив типові проекти заводів гіпсових буддеталей з виробництвом від 20 тис. кв. м до 150 тис. кв. м на рік. На цих заводах імпортні машини буде замінено машинами радянського виробництва. Проводять досліди по виготовленню гіпсових буддеталей і сухої штукатурки з допомогою цеглових пресів без сушки. Це дасть великі наслідки.

Доповідач докладно спинився на виробництві дерев'яних буддеталей: вікон, дверей, дерев'яних будинків, підлог, плінтусів, наличників тощо, залізобетонних буддеталей, силікальцітових виробів (без цементу), шлакових деталей, металічних виробів, декоративних деталей на базі білого цементу, мармурових, керамічних та гранітних деталей.

Від імені технічного управління Наркомату будівництва СРСР виступив інж. *П. Боженов*. Його доповідь була присвячена виробництву будівних деталей в західних областях УРСР. Основна маса підприємств цих областей — дрібні. Лише фанерно-мебльово-паркетний завод (Львів), ширецький гіпсовий, миколаївський вапняно-кафельний і дрогобицький керамічний більш-менш значні підприємства, що випускають продукцію високої якості. Найцікавіші вироби: керамічні пустотілі блоки для перекрить і перегородок та інші деталі з кераміки, естріхгіпс і гіпсовий мармуровий цемент, будівна фанера великої товщини, пічні кафлі, гіпсові речовини (алебастровий камінь для обличкування, плитки для підлог, тротуарів і стін). Способи виробництва усіх цих деталей повинні наслідувати відповідні підприємства всього Радянського Союзу.

Доповідь академіка *П. Буднікова* (Гіпсові в'яжучі речовини для буддеталей) прочитала інж. Гулінова. Доповідач вважає, що розвиток промисловості різних гіпсових в'яжучих має велике значення для швидкісних методів будівництва. Зокрема, велике значення повинен набути так званий ангідритовий цемент. На базі цього цементу в РРФСР збудовано вже двадцять будинків. Лабораторією академії комунального господарства виготовлено з водонепроникного гіпсового в'яжучого черепицю різних кольорів. Нею буде покрито дослідний житловий будинок з гіпсових деталей. Академік П. Будніков радить розвинути виробництво гіпсових в'яжучих речовин: штукатурного гіпсу, гіпсу для лиття, надміцного личкувального гіпсу, ангідритового цементу, естріх-цементу типу Кіна, гіпсового цементу з підвищеною водостійкістю, а також розвинути виробництво вапняно-алебастрового в'яжучого способом Волженського. Надміцний гіпс виробляється за способом інж. М. Елінзона (Академія архітектури, Москва). Останній одержав штучний мармур, личкувальні плити з різним рисунком, колонки, барельєфи тощо.

Загалом виготовлення різних гіпсових в'яжучих в Радянському Союзі освоєно. Треба налагодити їх широкий випуск і опанувати виробництво високоякісних виробів з гіпсових в'яжучих — блоків, перегородочних плит, плит для міжповерхових і горішніх перекрить, сухої штукатурки в плитах, личкувальних матеріалів, армованих гальванізованим дротом будівних деталей тощо.

Проф. *А. Панютін* присвятив свою доповідь питанню про вживання гіпсових матеріалів у будівництві. Гіпсові матеріали і вироби значно дешевші через дешевість сировини, якої багато в Радянському Союзі, і опалювання. В Америці гіпс у будівництві витісняє навіть основні будматеріали — цеглу, дерево і метал. Причина цього — безсумнівні переваги гіпсу: його легко обробляти, він має малу теплопровідність, він — вогнетривкий, з нього легко робити високохудожні архітектурні та конструктивні елементи.

Властивості гіпсо-матеріалів і придатність їх для будівництва мало висвітлені в радянській літературі. Практика РРФСР, де є більше сотні будівель з гіпсових матеріалів, показує доцільність їх вживання. Україна має величезні запаси алебастрового каменю, які можна значно використати, особливо коли механізувати здобування і удосконалити опалювання. Тоді собівартість гіпсо-виробів значно знизиться. Широке вживання гіпсових буддеталей і конструкцій приведе до економії цементу і інших дефіцитних матеріалів.

Кандидат технічних наук інж. *Н. Давидов*, що виступав від центрального науково-дослідного інституту будматеріалів, доповів про пробуджений бетон, як матеріал для

буддеталей. Цей матеріал має велике майбутнє, він знижує вартість продукції за рахунок використання місцевої сировини: шлаків, горілих порід. Найцікавіші — це гранульовані шлаки металургічного виробництва.

Розчин з пробуджених шлаків можна з успіхом вживати для штукатурних і кам'яних робіт, а також для виготовлення стінних блоків, плит, перегородок, плит і блоків для заповнення міжповерхових перекрить, черепиці і т. д. Бетони з пробуджених шлаків можуть широко вживатися для фундаментів, масивів, стовпів тощо. Пустотілі блоки значно здешевлюють будівництво. Це довів центральний науково-дослідний інститут будматеріалів. Пустотілі блоки цього інституту для малоповерхових будівель дозволяють в два-три рази скоротити втрати на стіни. Добрі наслідки одержано з якісною безцементною, безобпальною черепицею, виробництво якої налагоджено в Сталіно.

Інж. *К. Карташов* (Наркомат будівництва СРСР) докладно доповів про стандартизацію буддеталей.

Доповідач підкреслив, що сучасний етап техніки дає можливість близько 60—65% всіх елементів промислових і цивільних споруд та будинків виконувати у вигляді збірних деталей на підприємствах для монтажу на будмайданах. Випущено 33 стандарти залізобетонних, бетонних, армопінобетонних, гіпсових, дерев'яних і металічних виробів, які забезпечують майже 35—40% елементів будівель Труднощі постали з модулем.

Тов. Карташов відзначив косність деяких проектувальників і будівників, які не хочуть приймати готові рішення і розробляють деталі для кожного проекту. Це заважає індустріалізації будівництва, зниженню вартості будробіт і підвищенню темпів будівництва.

Наркомат будівництва почав будувати нові заводи буддеталей, які випускатимуть продукцію в III і IV кварталах 1940 р., зокрема, великі і малі стінні блоки системи інж. Буличова з гіпсу, гіпсобетону, пробудженого шлаку, горілих порід тощо.

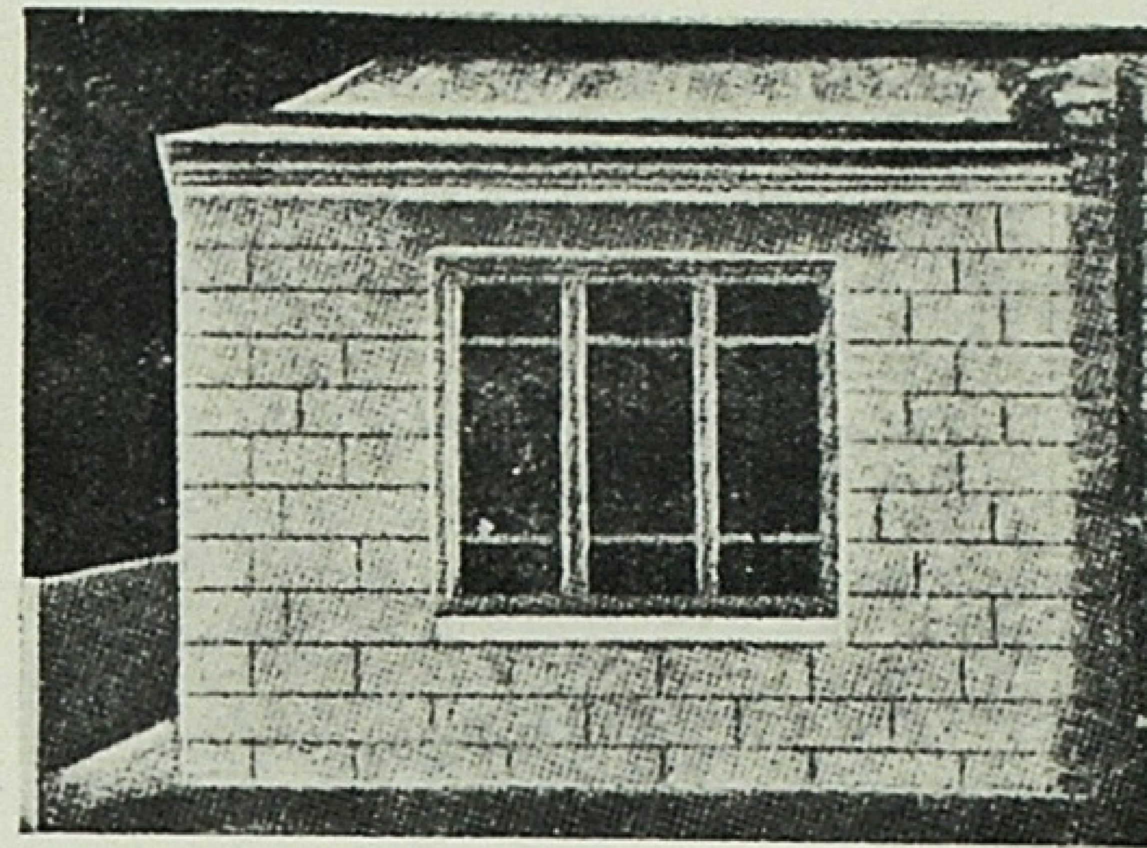
Інж. *Е. Фрідіан* (укр. відділ Міськбудпроекту) присвятив свою доповідь вживанню стандартних буддеталей в проектуванні.

В українському відділі Міськбудпроекту в першому півріччі 1940 р. стався перелом щодо вживання стандартних і типових буддеталей. В проекті житлобудинку на 60 квартир об'ємом в 10000 куб. м для Білгородського котельного заводу вжито типові буддеталі, а саме: вікна і балконні двері, звичайні двері, дерев'яні щитові перегородки, міжповерхові і горішні перекриття по дерев'яних балках, перекриття над підвалом, пожежні сходи, сходові площадки, ступені, парапетні грати тощо. В житлобудинку на 435 квартир об'ємом в 161 000 куб. м. в Харкові вжито бездеревні перекриття і перегородки із збірних залізобетонних балок з шлакобетонними пустотілими блоками, а також із збірними залізобетонними плитами для перекриття санвузлів, плити „диферент", сходи, вікна і двері, збірні перемички. Стандартні деталі вжито в проекті українського заочного інституту (5000 куб. м.). Доповідач відзначив ряд хиб в стандартизації буддеталей: повільні темпи розробки, затвердження і просування в життя стандартів з боку Наркомбуду СРСР, недостатнє охоплення стандартами конструктивних і архітектурних елементів будинків, недостатня типізація цих елементів. Проектні організації не борються з консерватизмом, немає обміну досвідом. Немає матеріально-технічної бази для виробництва буддеталей.

Після доповідей відбулися жваві дебати, в яких взяли участь 24 делегати конференції, в тому числі т. Усіков, нарком промисловості будматеріалів УРСР.

Червоною ниткою у висловлюваннях проходила думка, що хоч і є на Україні певне зрушення у виробництві стандартних

Дослідне будівництво з гіпсових блоків. Вигляд стіни будинку, збудованого в 1937 р.

Essai de construction en blocs de gypse. Mur construit en 1937.

буддеталей, проте стан ще далеко не можна вважати задовільним.

Інж. *Давидсон* закликав орієнтуватися на підприємства місцевого значення і закидав наркоматові будматеріалів, що він мало робить для збільшення числа місцевих підприємств невеликого масштабу, але технічно добре устаткованих. Трест „Укрбуддеталь" нічого не зробив і не хоче робити для налагодження виробництва буддеталей. Треба примусити „Укрбуддеталь" робити своє діло; треба прискорити проектування, будувати заводи буддеталей місцевого значення; паспортизувати устаткування їх.

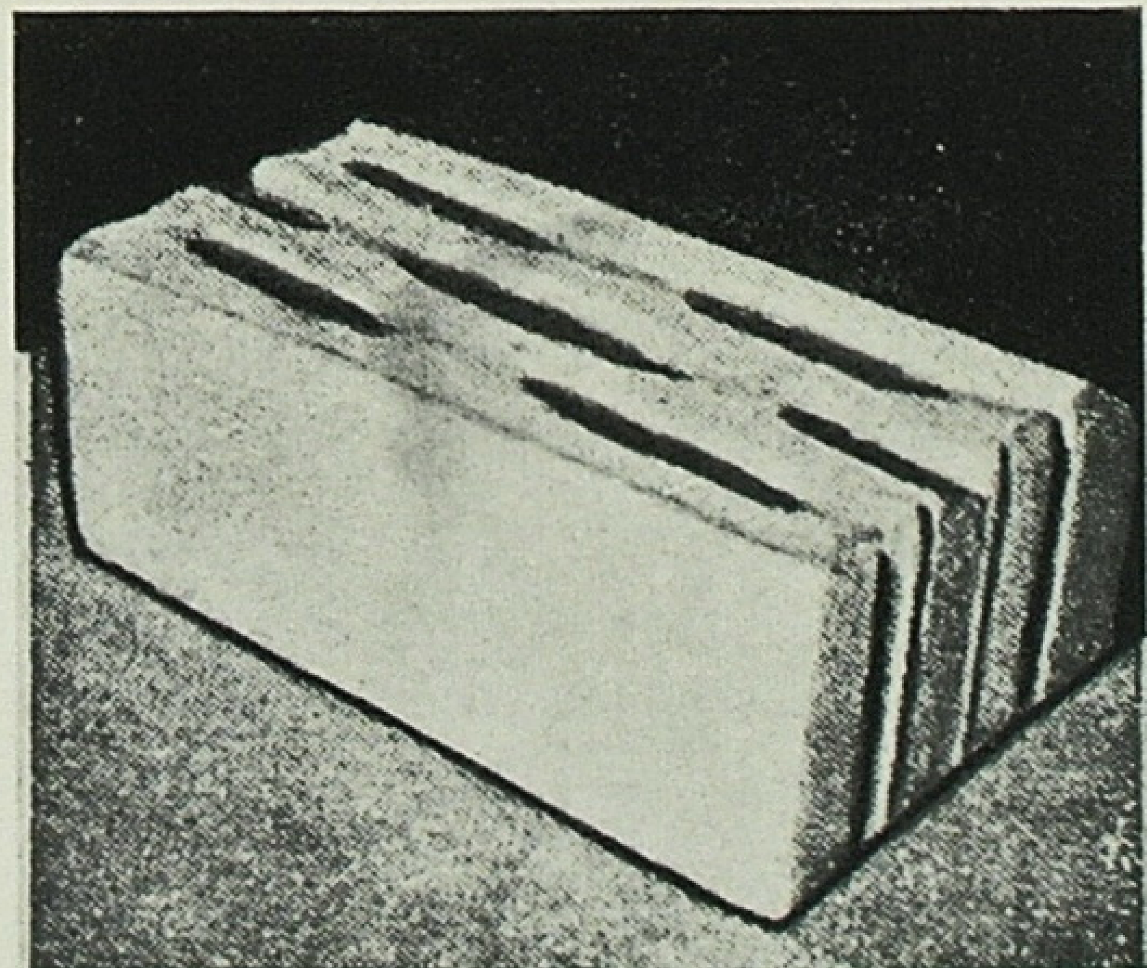
Інж. *Вінокуров* зазначив, що у нас роблять балки „рапід", тому що є потрібні для їх виробництва машини, в той же час існують балки іншого зразка, далеко кращі, але немає потрібних машин. Треба налагодити випуск цих машин, районувати виробництво, підготовити кадри, персонал. Інакше ми успіху не доб'ємося.

Інж. *Фрайнфельд* (Харківський центральний інститут будматеріалів) ознайомив конференцію з роботою цього інституту. Інститут працює над питанням використання доменних шлаків для виробництва буддеталей Він дослідив „поведінку" арматури в пробудженому бетоні з шлаків, виробив зразки високоякісних балок, блоків і плит з такого бетону. Досліджено вживання високоякісного дроту для залізобетонних буддеталей. Це дало добрі наслідки.

Інж. *Авісов* (випробувальна станція в Києві) інформував про стан з криворізькими покрівлесланцевими покладами, які тепер не використовуються, тоді як запаси їх становлять 126 міл. куб. м. Цей матеріал широко використовується в Америці. Існуючий на Україні рудник закинутий, тимчасом покрівля з цього матеріалу на станції Долгінцево показала високу якість і витривалість. Сланцеві поклади треба якнайширше використати.

Інж. *Кундерт* (Одеське ОблНІТО) вважає, що по основних питаннях виробництва буддеталей реально зроблено дуже мало

Гіпсовий блок типу „Крестьянин".

Bloc en gypse, type „Paysan".

і незадовільно. В стандартах немає загальної принципової настанови. На конференції нічого не було сказано про скоб'янку — дуже важливий матеріал. Не було на конференції представників Спілки архітекторів, тимчасом питання конференції не можуть її не цікавити.

Інж. *Мазо* (Дніпропетровський будінститут) підкреслив, що на Україні слабо використовуються гіпсові поклади. Він радить добре організувати виробництво ангідритового цементу і високотривкого цементу в сполуці з гранульованими шлаками для перегородок і перекрить, а також виробництво мармурового гіпсу. Інститут хотів зробити дослідну піч для перетворення відходів обробки покривних сланців на блоки, але коштів на це йому не дали.

Інж. *Дерев'янко* (Харківський будівний інститут) відзначає, що устаткування заводів буддеталей надходить в третю чергу і дорого коштує. Донбасжитлобудові вже давно було передано станок для виготовлення буддеталей з пробуджених шлаків, але досі ніхто не цікавився тим, як працював цей станок, не знав про це і наркомат будматеріалів. Інж. Дерев'янко пропонує конференції і УКРНІТО взяти шефство над заводами буддеталей в Макіївці, Запоріжжі і Маріуполі, щоб налагодити як слід їх роботу.

Інж. *Тикочинський* (Київський будтрест) висловився проти огульного обвинувачення виконробів у косності. Тов. Молотов на XVIII з'їзді партії ясно сказав, що розгорнути велику роботу, особливо, в розвитку виробництва стандартних буддеталей і конструкцій повинен наркомат будівних матеріалів. Проте ми досі маємо лише одні розмови. Поточного виробництва не налагоджено. В Києві дерев'яні і бетонні деталі виробляли заводи міськради, але не в достатній кількості. Інж. Тикочинський закликає докладно вивчити господарську сторону вживання буддеталей, ознайомити з новими будматеріалами виконробів, техніків, робітників, організувати семінари і курси. З нових матеріалів треба виробляти також азбесцитовий цемент.

Інж. *Ульянов* (Сталінська дослідна станція) зазначає, що наркомат будматеріалів не робить деталей з в'яжучих та обпалених матеріалів. Трест Донбасжитлобуд одержав кошти на виробництво буддеталей, але тратить ці кошти на інші потреби. Наркомат будматеріалів повинен втрутитися в цю справу.

Архіт. *Смик* (Київміськпроект) зазначив, що архітекторів особливо цікавлять гіпсові вироби. До імперіалістичної війни майже половина київських будинків мала гіпсові деталі, тепер цього чомусь немає. В Києві проектні організації намагалися розповсюдити буддеталі в швидкісному будівництві: в проектах було передбачено 60% стандартних конструкцій, але досліди ці були зірвані, бо не вироблено було потрібної для здійснення проектів кількості деталей. В рекомендованих стандартних дерев'яних перекриттях ми маємо перевитрату древесини — це замість здешевлення будівництва дає подорожчання його. Вироби тресту „Буддеталь" дорогі і на Україні їх не видно. В Києві конче потрібно організувати будівну виставку, де можна було б побачити нові буддеталі, довідатися, де їх можна придбати і скільки вони коштують.

Проф. *Хуторянський* (Київський будівний інститут) з сумом зазначив, що на конференції нічого нового не було сказано. В справі буддеталей багато прожектьорства, але мало ділового підходу, не намічено чітких перспектив. Проф. Хуторянський звертає увагу на справу кадрів: потрібні кадри ентузіастів буддеталей. У Києві будівники недооцінюють глини, як будматеріалу, недооцінюють також фібрових щитів.

Проф. *Неровецький* (голова УКРНІТО) підкреслив, що 3 роки тому, з 5 по 9 червня 1937 р., на такій же конференції говорили майже те саме. Невже ми більше, ніж на папірці не спроможні у справі індустріального будівництва? — запитує проф. Неровецький і відзначає, що те, що ми хотіли тоді зробити, досі не зроблено. Насамперед треба привести в порядок наше сучасне господарство по виробництву буддеталей.

Нарком промисловості будівних матеріалів УРСР тов. Усіков порядком самокритики зазначив, що наркомати будматеріалів не зайняли ще того місця, яке їм належить. Союзний і республіканський наркомати займаються виробництвом цегли, вапна, алебастру, цементу, але не зв'язані з будівною промисловістю. Зв'язок цей ще на низькому рівні. Підприємства будматеріалів випускають ще погану продукцію.

Тов. Усіков визнав, що промислове виготовлення буддеталей поставлено ще незадовільно. Ми не знаємо ще широкого вживання будівних конструкцій, крім дерев'яних, тим часом, тов. Коротченко ще торік вказав, що на Україні можна вживати інші матеріали для перегородок, крім дерева. Проте зроблені в Києві спроби мляві, кустарні.

Піддавши критиці роботу тресту „Буддеталь", тов. Усіков відзначив, що вироблені трестом плити, карнизи тощо незадовільні. Артемівський алебастровий завод — це кустарна майстерня, продукція його дорога. Потрібна хоча б примітивна механізація.

Треба, — говорить тов. Усіков, — впроваджувати буддеталі. В той же час наші будівники не дають замовлень на деталі. Вони повинні, нарешті, їх дати на 1941 рік. Тоді наркомат будматеріалів подбає, щоб задовольнити ці вимоги, якщо не на 100%, то принаймні більше, ніж на 50%.

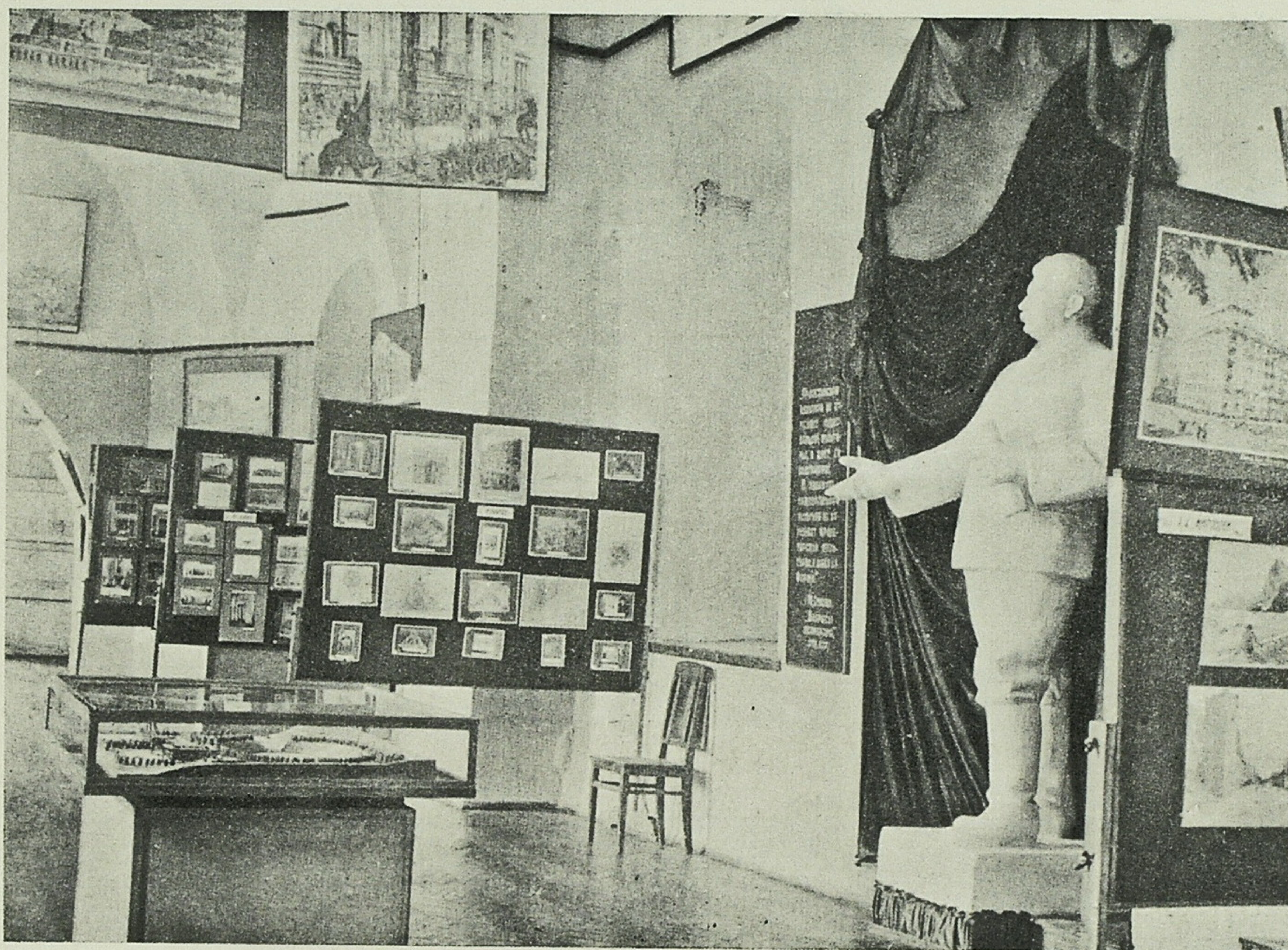
Після заключного слова голови УКРНІТО проф. Неровецького відбулися засідання комісій, які розробили проекти резолюцій, що мають лягти в основу загальної резолюції.

Треба відмітити байдуже ставлення архітекторів до роботи конференції. УКРНІТО розіслав 20 персональних запрошень архітекторам Києва, а також правлінню Спілки радянських архітекторів УРСР. Тим часом, на конференції були лише проф. Даміловський, архіт. Смик (Київміськпроект) і архіт. Шехонін (Міськпроект і облправління Спілки радянських архітекторів). Інших архітекторів, видно, не цікавить справа індустріалізації будівництва, зокрема, продукції буддеталей.

С. Драгоманов

Звітно-творча виставка архітекторів Києва

С. А. Усов

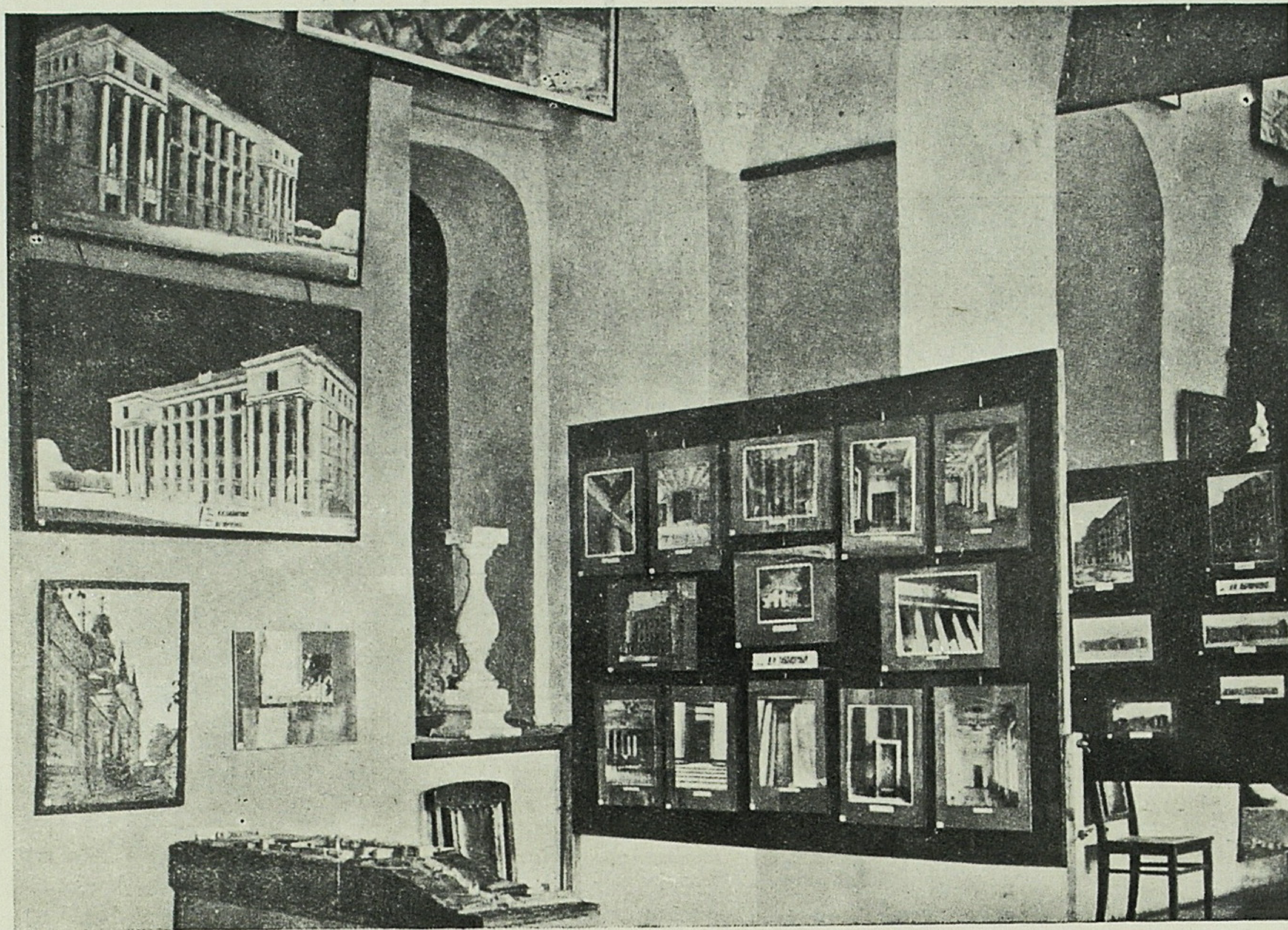
Звітно-творча виставка архітекторів Києва. Один з куточків експозиції.

Exposition des architectes de Kiev. Une des parties de l'exposition.

В нашій квітучій соціалістичній батьківщині для творчого розвитку радянської архітектури створені широкі можливості і перспективи. Архітектура в нашій країні — справа мільйонів. Запорукою правильного шляху і розквіту радянської архітектури є участь широких мас в обговоренні і розробці архітектурно-будівних питань, смілива більшовицька критика наших архітектурних творів.

Організована київським обласним правлінням Спілки радянських архітекторів і Управлінням в справах мистецтв при РНК УРСР звітно-творча виставка архітекторів Києва має завдання практично сприяти членам Спілки архітекторів в їх творчій роботі через товариський обмін досвідом, здорову критику їх праць не тільки архітекторами, а й широкими масами трудящих. Вона повинна стати стимулом для широкого розгортання соціалістичного змагання між окремими архітекторами і архітектурними колективами.

Така творча виставка організована правлінням Спілки вперше, однак вона далеко не повно охоплює праці всіх архітекторів Києва. Ряд архітекторів недооцінили її громадсько-культурного значення, поставились до неї з недовір'ям, не зважаючи на ясність поставленого завдання і на те, що обласне правління Спілки своєчасно і широко оповістило всіх київських архітекторів про організацію виставки. У багатьох архітекторів є цінні матеріали, що характеризують їх архітектурно-творчу роботу. Наприклад, великий матеріал по вивченню народної архітектури України є в архіт. П. Г. Юрченка, ряд проектів і фотографій споруджених громадських і житлових будинків є в архітекторів С. В. Григор'єва, Л. О. Юровського, С. М. Венгеровського, Є. П. Грінберга і ін. Проте ці архітектори своїх праць для показу широким масам через виставку не дали. Не взяли участі в виставці і деякі окремі колективи, зокрема, майстерня Художнього інституту майстерня Радгосппроектмонтажу, Діпропаперу, Укрпроектмісцевтопу і ін.

Стенди робіт проф. В. І. Заболотного.

Stand des oeuvres du prof. V. Zabolotnyi.

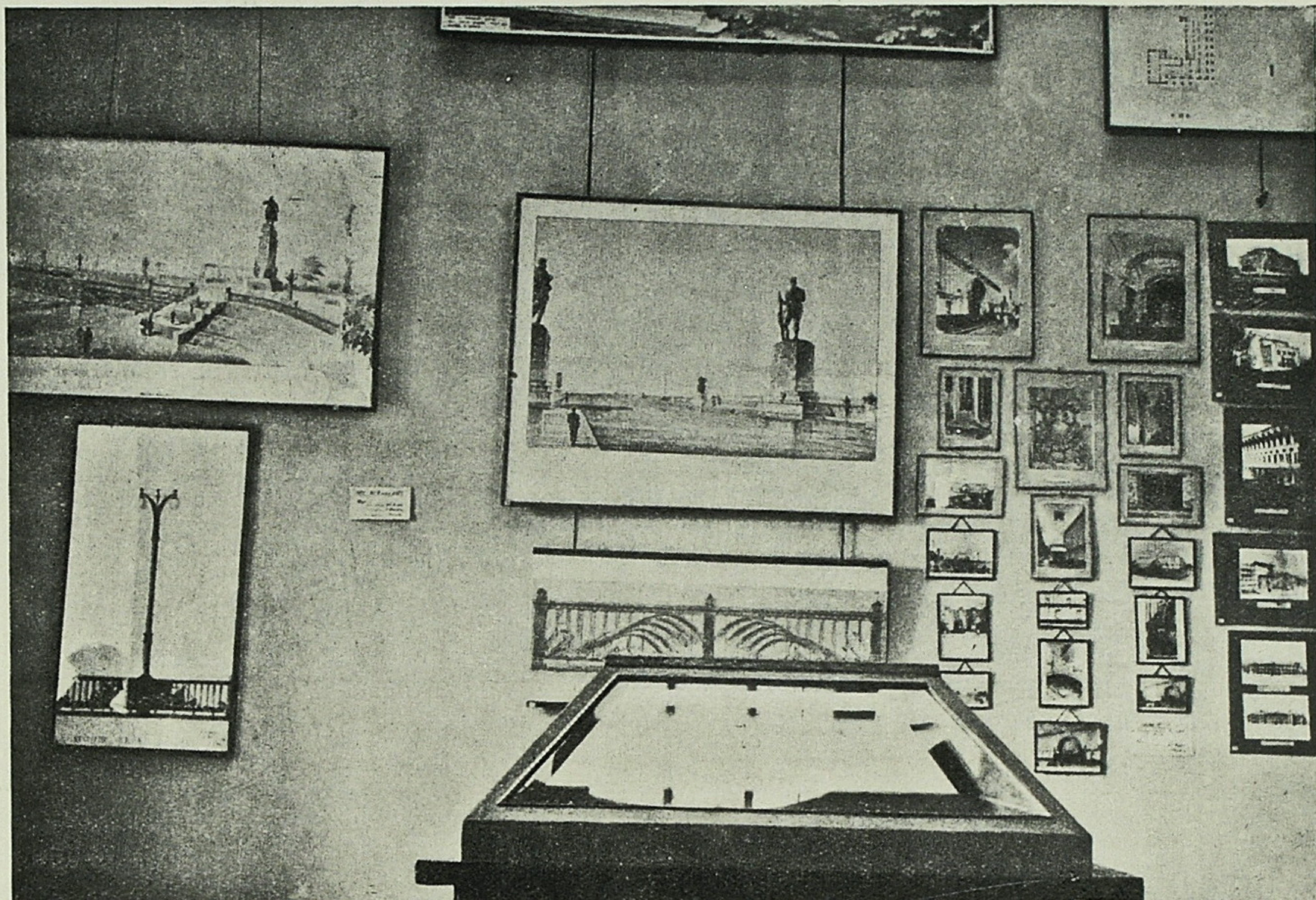
Стенди робіт проф. В. О. Осьмака.

Stand des oeuvres du prof. V. Osmak.

Однак, це неповне охоплення праць архітекторів Києва не знижує великої цінності організованої виставки.

Понад 100 архітекторів Києва взяли участь у виставці, понад 1000 архітектурно-художніх праць має змогу оглянути широка радянська громадськість. Виставка охоплює проектування і будівництво житлових будинків, дитячих садків, громадських будинків, транспортних і інженерних споруд, графічні праці, живопис, рисунки, науково-дослідні роботи, паркову архітектуру, архітектуру малих форм тощо. Виставлені матеріали здебільшого відображують будівництво нових споруд Києва, вони свідчать про високу художню культуру архітекторів. Наприклад, великі живописні достоінства мають праці проф. В. О. Осьмака. Ці праці свідчать про неабияку майстерність автора, про його життєрадісне і яскраве сприйняття навколишньої дійсності. Барвисто передає В. О. Осьмак характер

Стенди робіт архітекторів-орденоносців О. О. Тація і М. К. Іванченка.

Stand des oeuvres des architectes décorés A. Tatsiï et N. Ivantchenko.

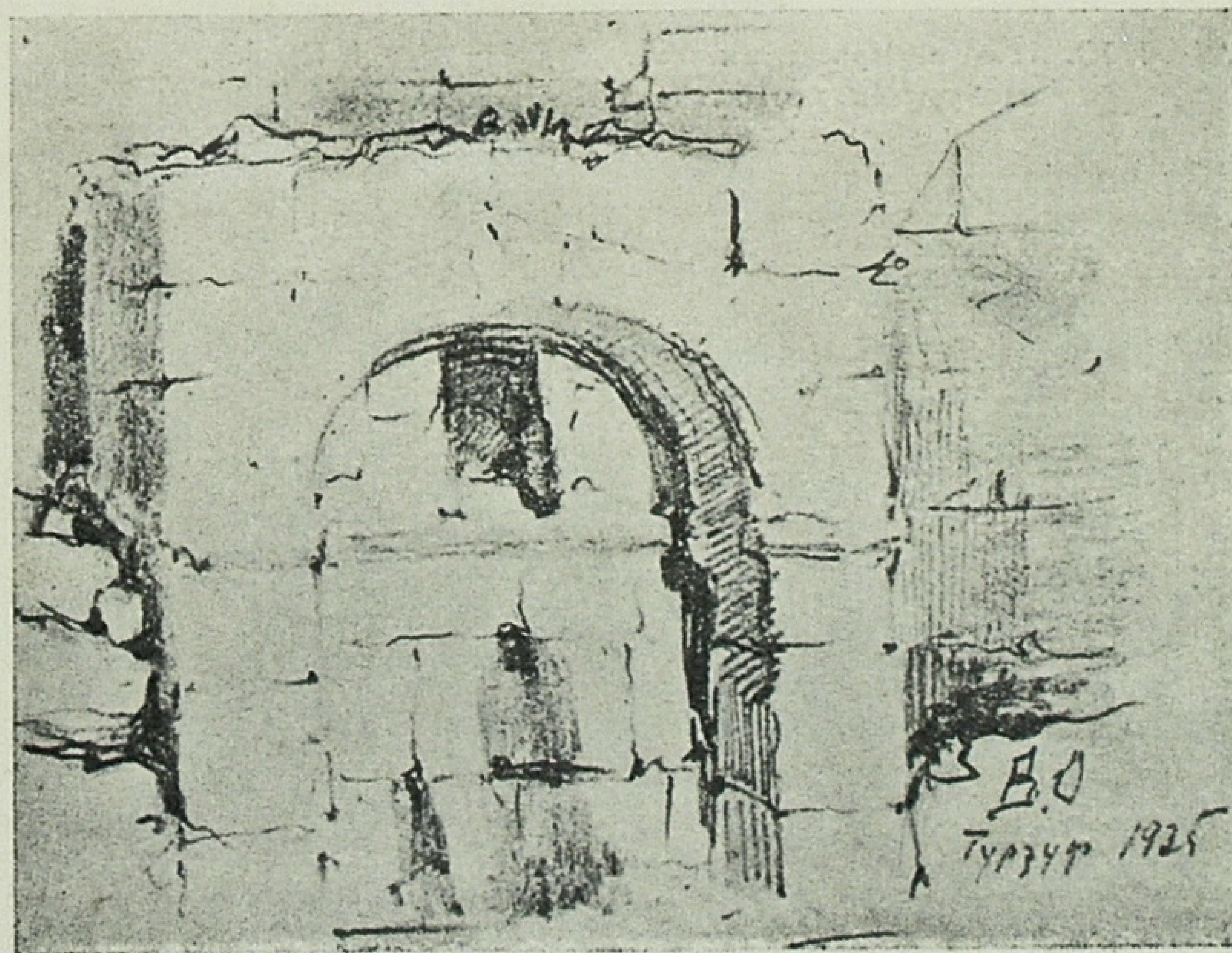
південного міста в своєму етюді „Вулиця Гурзуфа". Приваблива прохолодна тінь на кам'яних східцях до парку створює сильний контраст з палючим промінням сонця, що пожежею відблискує на яскраво-жовтому опалому листі в його живописному пейзажі „Вхід до парку". Прекрасні його окремі ескізи олівцем з пам'ятників архітектури,—в них немає жодного зайвого штриха, кожна дрібна лінія має свій зміст, своє архітектурно-художнє значення.

Значний інтерес для архітекторів, художників і широкої громадськості являють також праці проф. Осьмака з архітектурного проектування, зокрема проект Набережної Дніпра в Києві, проекти мостів автостради Москва—Київ і ін. Прекрасно виконана перспектива Набережної Дніпра, в якій зелені мальовничі силуети київських гір гармоніюють з монументальною основою з сірого холодного граніту і широким водним простором ріки, є зразком застосування прийомів живопису в архітектурному проектуванні.

Першокласний живописець відчувається в переданих з документальною точністю архітектурних пам'ятниках Єгіпта, Рима, Венеції і ін. проф. В. Н. Рикова. В його майстерно виконаних натюрмортах з граничною реальністю передано фактуру зображуваних предметів—так і хочеться пальцем діткнутись бархатистої поверхні гриба, почути дзвін спілого кавуна, сприйняти ніжний запах апельсина.

Привертають до себе увагу праці архіт. проф. В. Г. Заболотного, який подав на виставку десятки чудових фотографій з інтер'єрів прекрасного будинку Верховної Ради УРСР. Київська громад-

Проф. В. О. Осьмак. Гурзуф. Олівець.

V. Osmak, prof. Gourzouf. Crayon.

ськість пам'ятає і високо цінить виявлену проф. Заболотним енергію при здійсненні цього будівництва, коли кожна навіть найнезначніша деталь цього видатного для Києва архітектурного твору розроблювалась безпосередньо на будівництві самим автором.

Помітно виділяються на виставці праці архітекторів - орденоносців О. О. Тація і М. К. Іванченка. Вони подали схвалений урядом ескізний проект оформлення в'їзду на міст через Дніпро. Основна ідея оформлення полягає в тому, що вони запроектували майдан з асиметрично спорудженим на ній пам'ятником народному героєві Щорсу. Повно (десятками фотографій з натури і проекту) представлена всім відома їх праця— український павільйон на Всесоюзній сільськогосподарській виставці. Серед інших їх праць виділяється проектний матеріал і фотографії з натури будинку відпочинку заводу ім. Дзержинського в Дніпродзержинському, де не тільки головний фасад і внутрішні приміщення, а й задній фасад пророблено з максимальною старанністю, хоч в цілому цей фасад трохи похмурою монументальністю не відповідає повністю характерові будинку відпочинку.

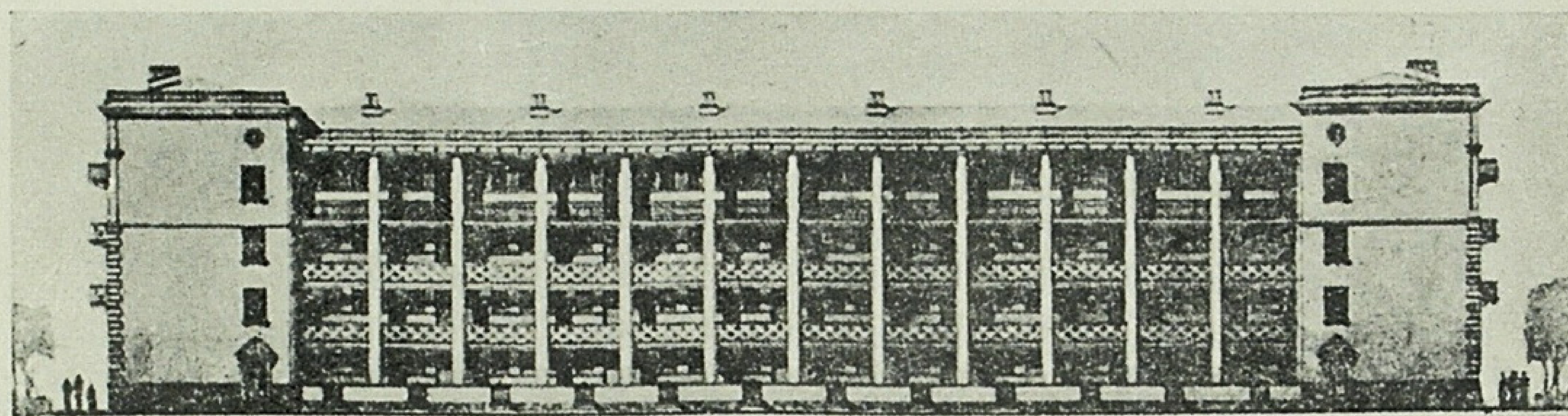
Два повних щити займають проектні праці і знімки з натури будівництва українського стадіону в Києві, автором якого є архіт. М. І. Гречина. Технічно прекрасно виконані олівцем перспектива і фрагмент дворика спортивного павільйону і павільйону кас. Великий, майстерно виконаний з дерева макет стадіону (робота І. І. Чернікова) доповнює весь матеріал по стадіону.

На виставці представлені проекти архітектурного оформлення мосту через Дніпро, розроблені проф. П. Ф. Альошіним спільно з архіт. М. О. Грицаєм і А. В. Добровольським. В цих проектах класично виконані деталі (решітка,

Арх. Б. М. Беляков. Варіант надбудови будинку Обкому КП(б)У в Києві.

B. Beliakov, architecte. Variante de surconstruction de l'édifice du Comité régional du Parti communiste (bolchevik) d'Ukraine à Kiev.

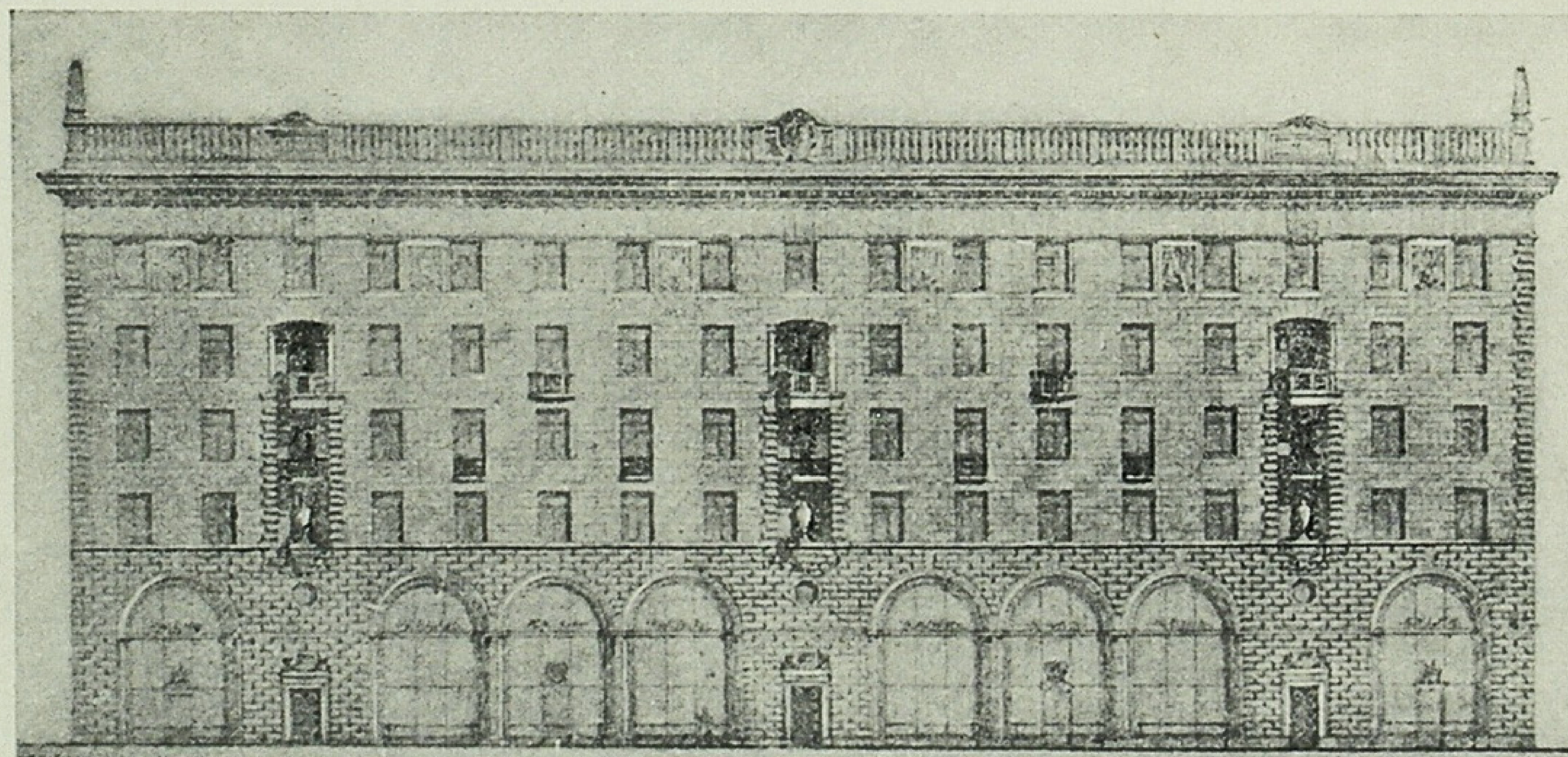

Арх. І. Ю. Каракіс. Проект економічного жилого будинку. Галерейний тип.

I. Karakis, architecte. Projet d'habitation économique.

Арх. І. Ю. Каракіс. Проект житлового будинку на Хрещатику в Києві.

I. Karakis, architecte. Projet d'habitation au Krechtchatik à Kiev.

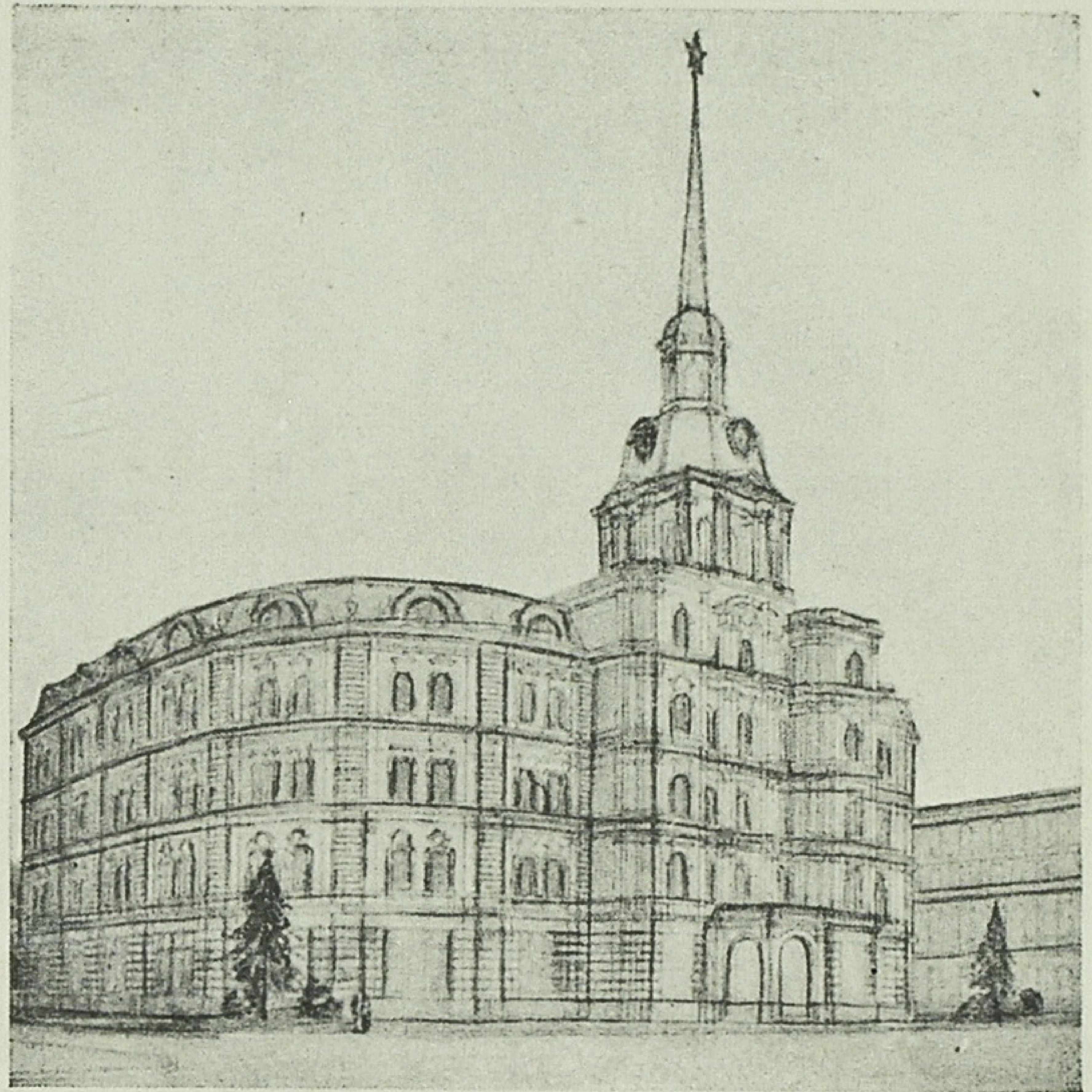
ліхтар). В перспективах легкими тонами і відтінками добре передано далину, досягнено максимальної виразності архітектурних об'ємів.

Одним з назрілих в реконструкції і будівництві соціалістичного Києва є питання про створення об'ємно-просторової композиції майдану Калініна. Двохповерховий будинок обкому КП(б)У, що стоїть в центрі майдану, занижений і не зв'язаний з ансамблем нового забудування Хрещатика. В зв'язку з цим виникає потреба в реконструкції будинку. Київське архітектурно-планувальне управління і подало на виставку два варіанти проектів реконструкції будинку обкому КП(б)У (автори архітектори І. І. Довгалюк і Б. М. Бєляков). При виконанні обох проектів давав консультацію проф. А. М. Вербицький. В обох проектах автори повністю зберегли принципи горизонтального членення фасадів по поверхах. Даючи оцінку кожному з цих проектів, об'єднане засідання українського і обласного правлінь Спілки архітекторів відзначило, що варіант архіт. Довгалюка не тільки повністю зберігає існуюче стилеве трактування будинку, а й посилює барочні ознаки, доводить архітектуру його до певної завершеності.

Варіант архіт. Бєлякова трактує центральний об'єм будинку інакше—в ньому ясно виявлено бажання збити барочність цього об'єму. Це неправильно, бо в даному разі не слід ставати на шлях руйнування існуючих архітектурних достоїнств будинку.

Велику творчу плідність показує в своїй архітектурній діяльності архіт. І. Ю. Каракіс. На виставці представлено окремі його праці, серед яких виділяється проект споруджуваного на Хрещатику (№ 29) житлового будинку. Своєю архітектурою будинок добре пов'язується з навколишньою забудовою цієї центральної магістралі Києва. Інтересний його проект житлового будинку галерейного типу з індивідуальними малометражними квартирами, споруджуваного в Києві по Вишгородському шосе. В цьому проекті автор досяг високих економічних показників.

Велику роботу, яка переконливо

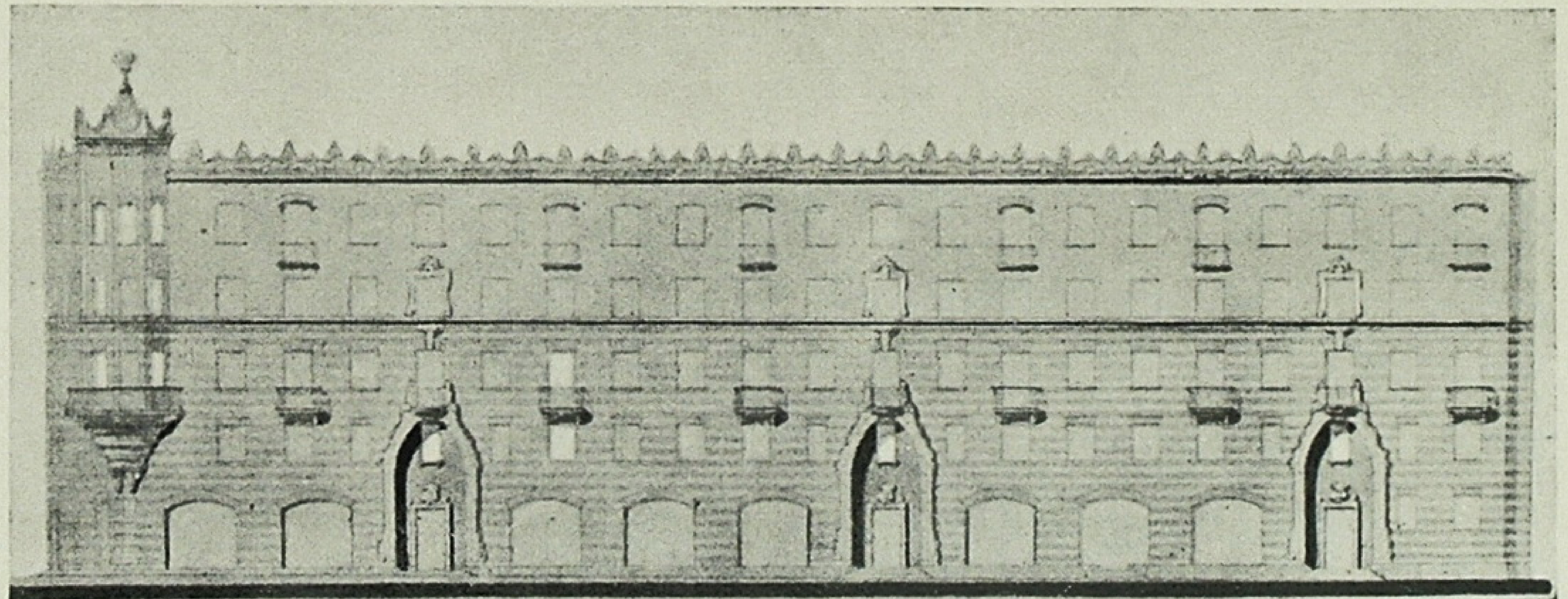

Арх. І. І. Довгалюк. Варіант надбудови будинку Обкому КП(б)У в Києві.

I. Dovhaliouk, architecte. Variante de surconstruction de l'edifice du Comité régional du Parti communiste (bolchévik) d'Ukraine à Kiev.

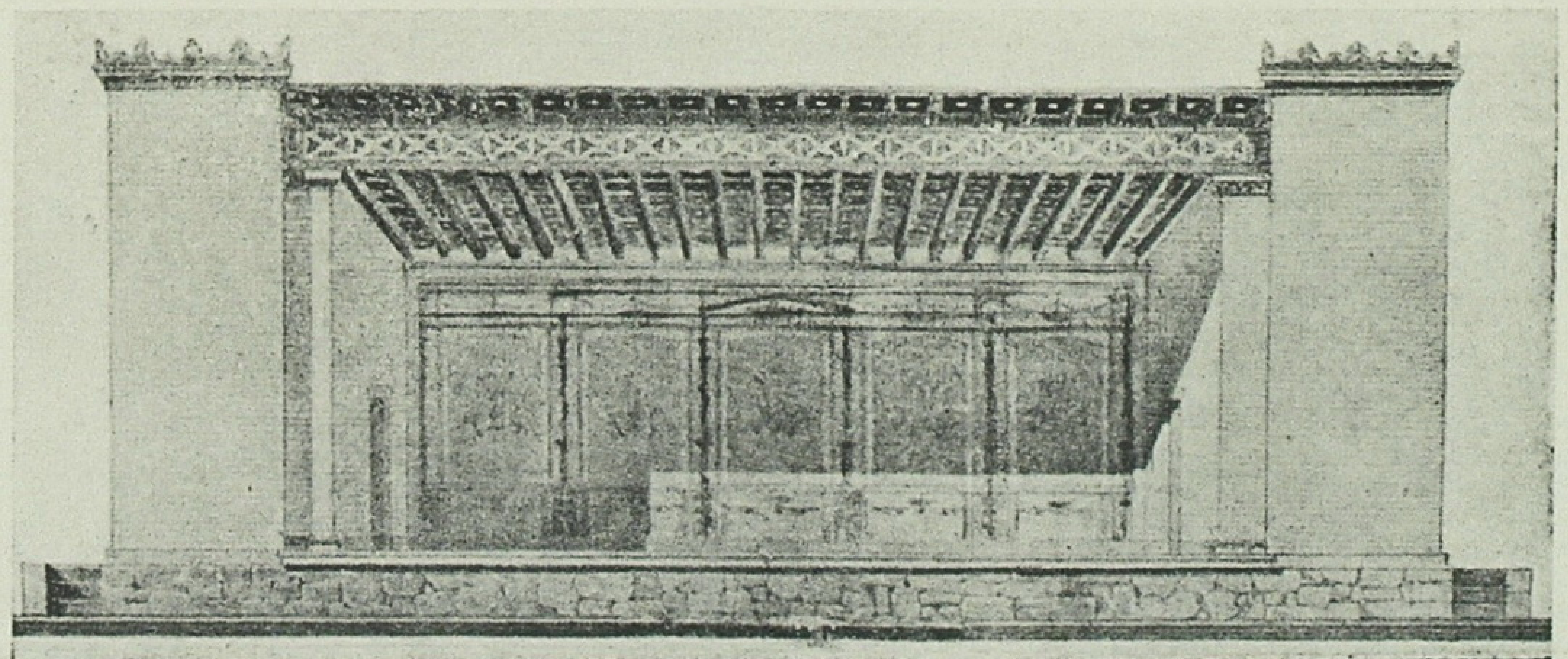
Арх. М. В. Холостенко. Проект житлового будинку по вул. Дарвіна в Києві.

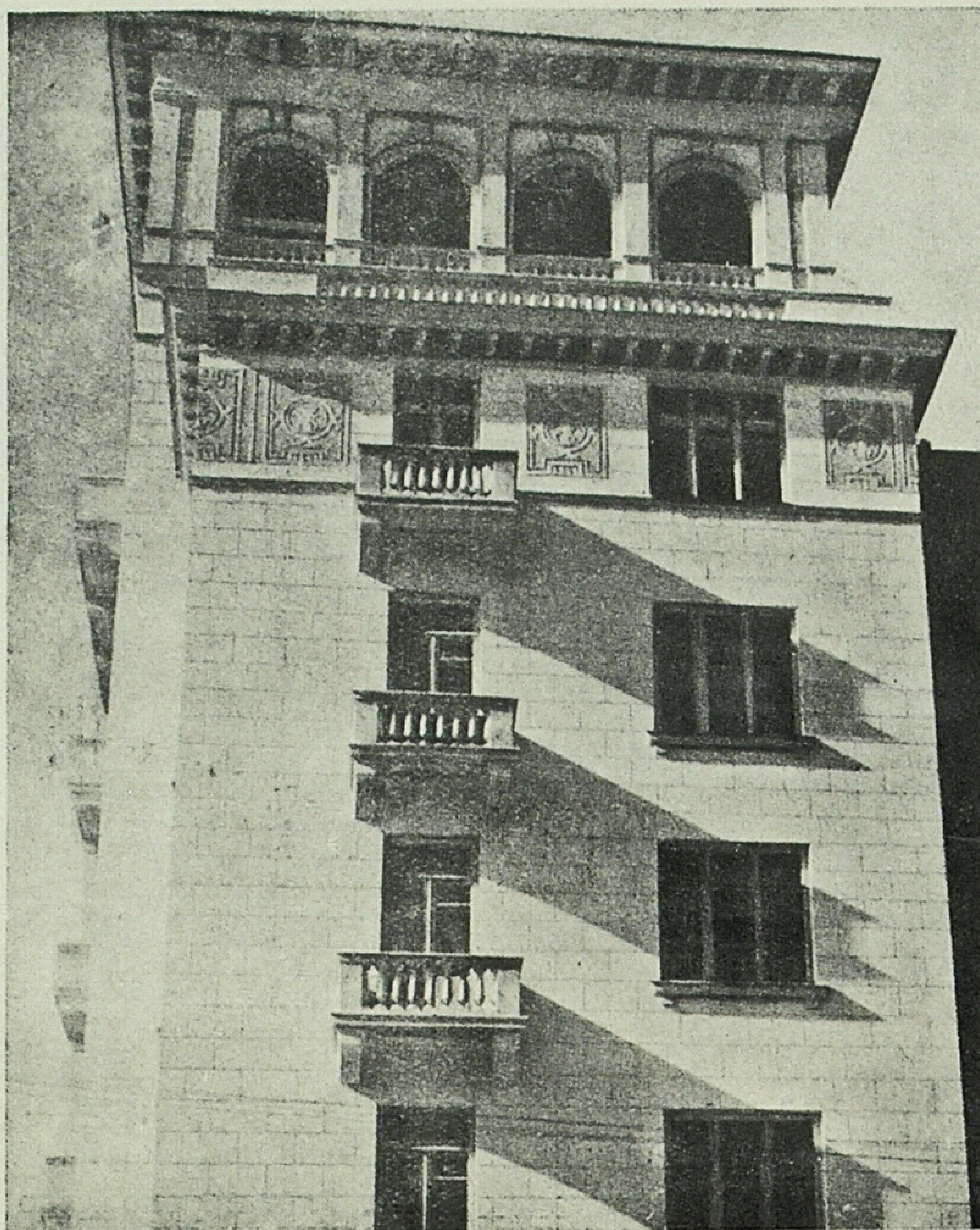
N. Kholostenko, architecte. Projet d'habitation, rue Darwin à Kiev.

Арх. А. В. Добровольський. Проект музикальної раковини заводського стадіону.

A. Dobrovolski, architecte. Projet d'estrade.

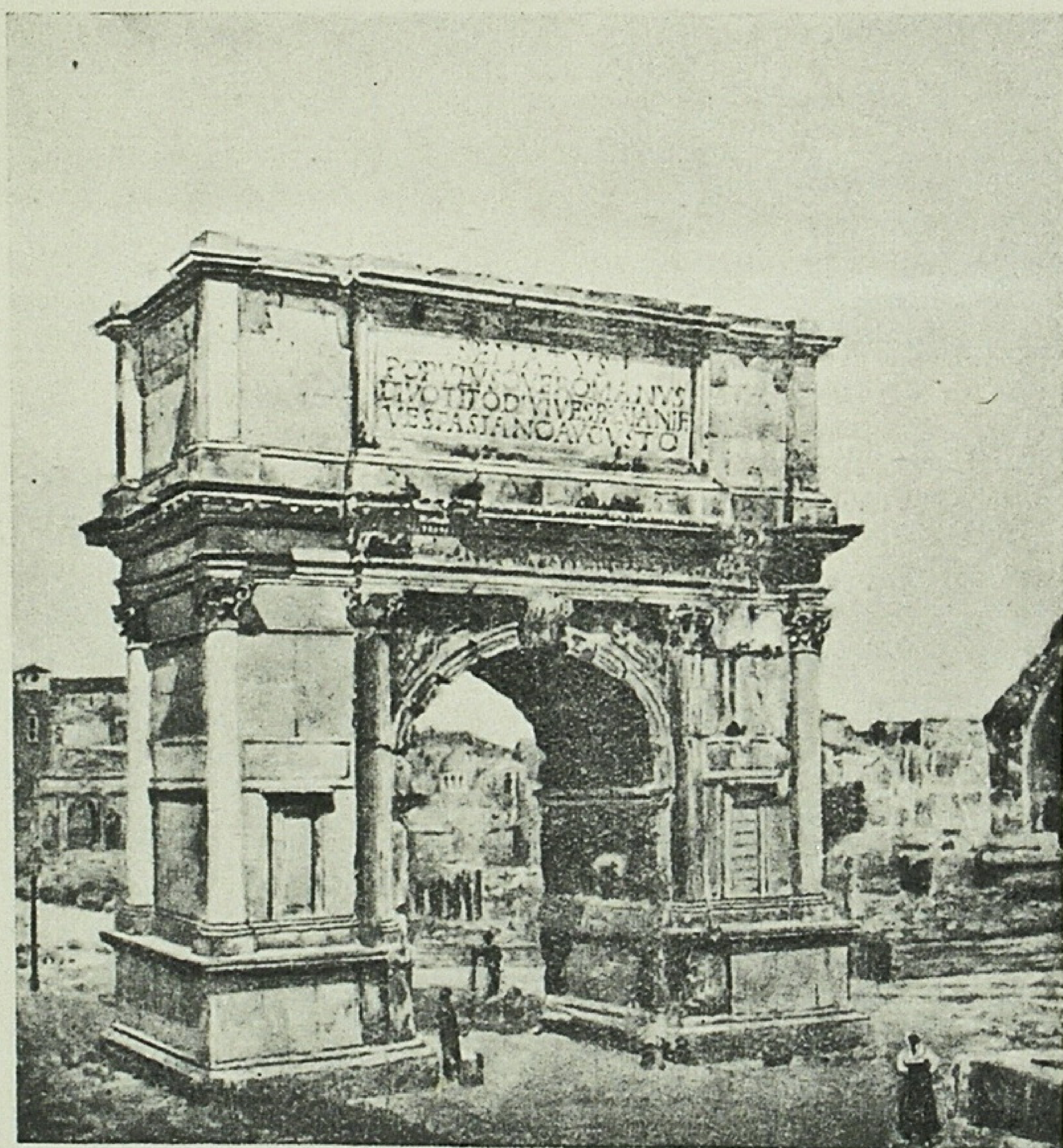
Арх. М. В. Сдобнев. Фрагмент житлового будинку „Роліт“ в Києві.

Sdobnev, architecte. Fragment de l'immeuble „Rolite“ à Kiev.

Арх. І. Л. Шафран. Будинок Союзоргобліку на Червоноармійській вул. в Києві.

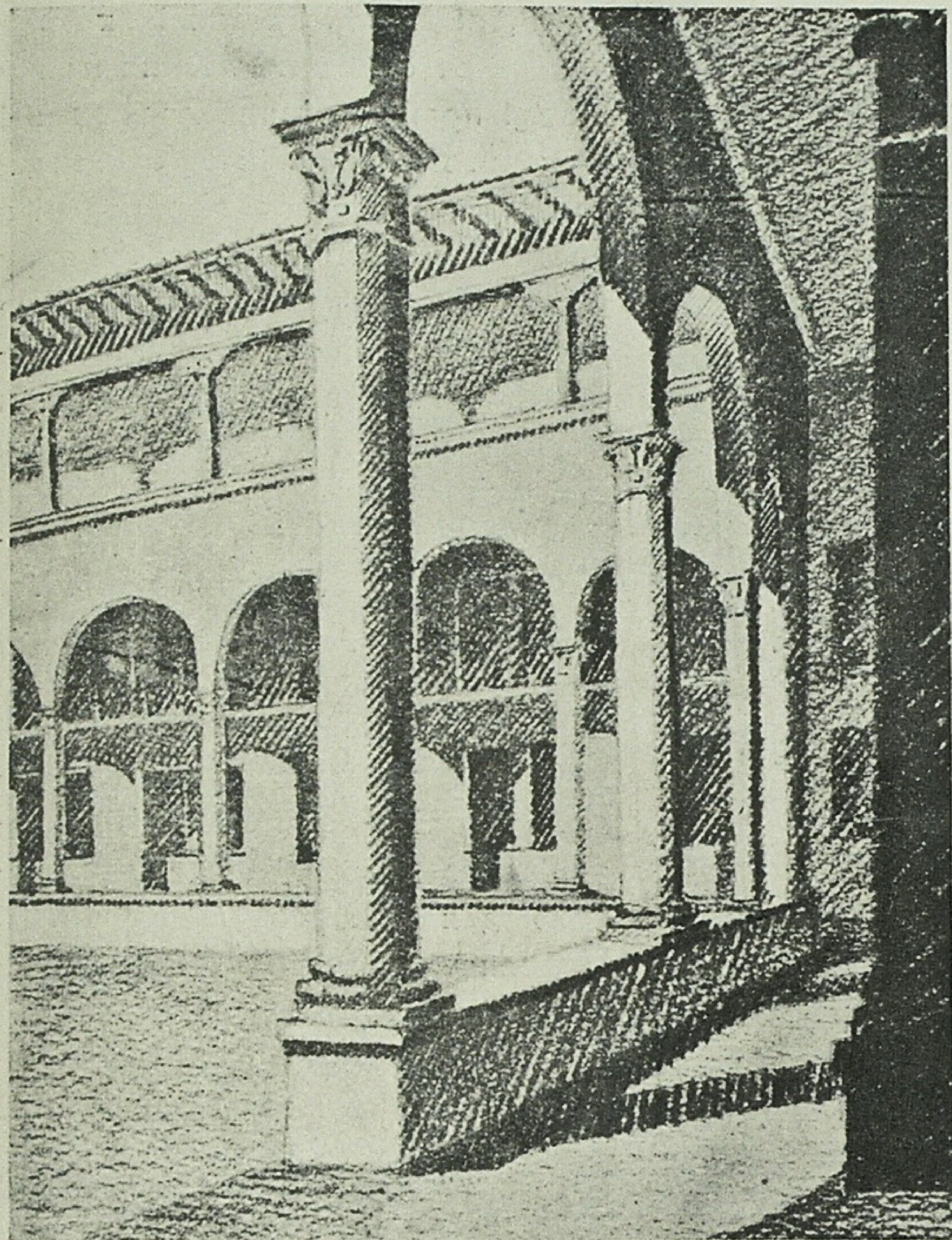
I. Chafran, architecte. Immeuble de l'Ecriture organisée de l'Union, rue de l'Armée Rouge à Kiev.

Проф. В. М. Риков. Арка Тіта. Акварель.

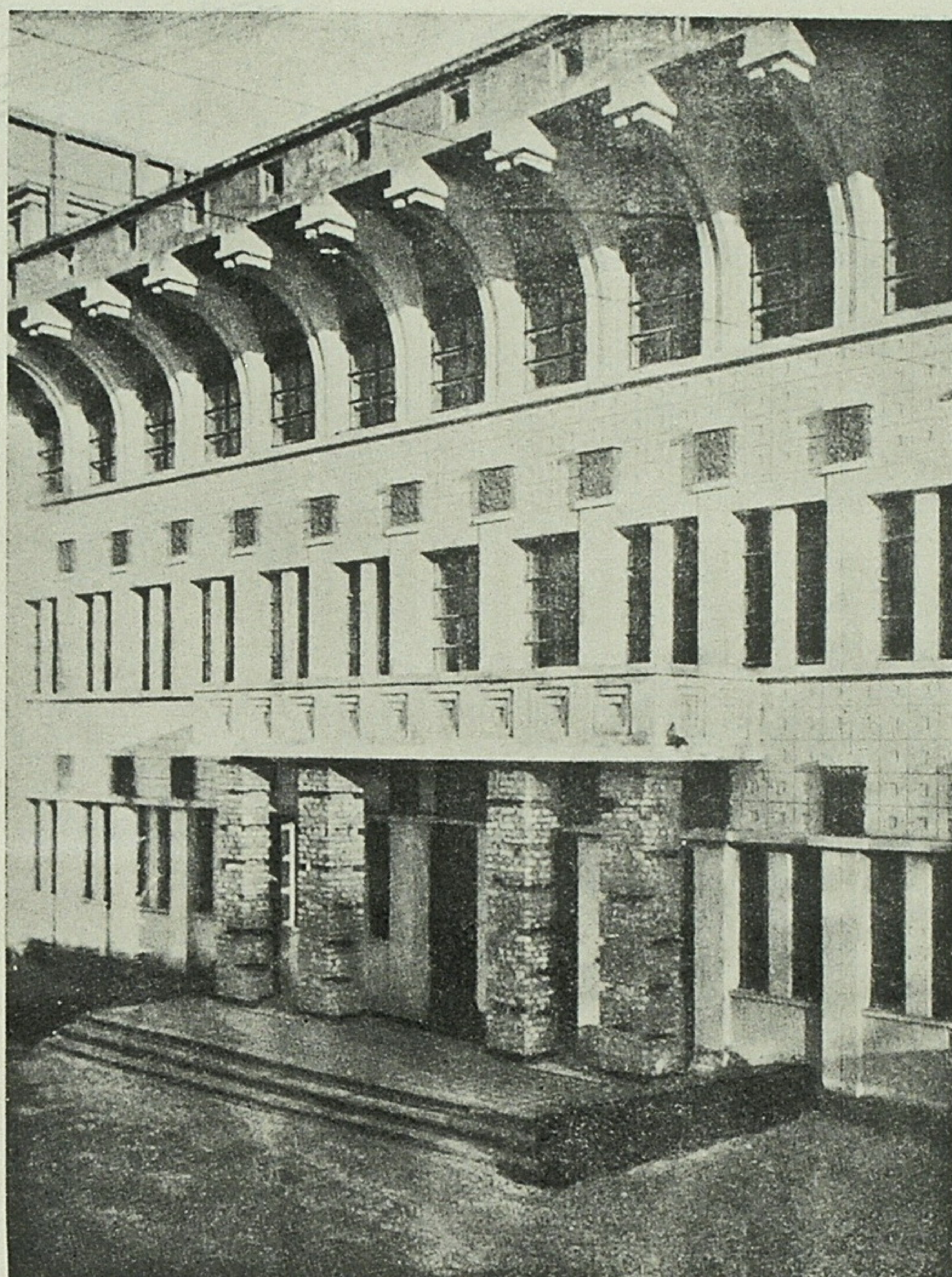
V. Rykov, prof. Arc de Tite. Aquarelle.

свідчить про творчий ріст авторів, про ріст їх архітектурної культури, виконала за останній час бригада архітекторів Міськпроекту в складі проф. М. О. Шехоніна, М. В. Холостенка, О. М. Смика, А. В. Добровольського, Г. А. Благодатного. На виставці показано розроблений ними проект готелю на урядовому майдані в Києві. Цей будинок безперечно прикрасить столицю Радянської України і буде достойним витвором радянської архітектури. Бригада провела велику роботу над виявленням образу готелю. Слід відзначити в проекті ряд нових дуже цікавих архітектурних прийомів як в рішенні об'ємів і зовнішнього архітектурного оформлення, так і у внутрішньому плануванні і пробоці окремих інтер'єрів.

Арх. М. І. Гречина. Український стадіон. Фрагмент дворика. Олівець.

M. Hretchyna, architecte. Stade de l'Ukraine. Fragment de la petite cour. Crayon.

Арх. О. О. Тацій. Будинок відпочинку в Дніпродзержинську. Фрагмент заднього фасаду.

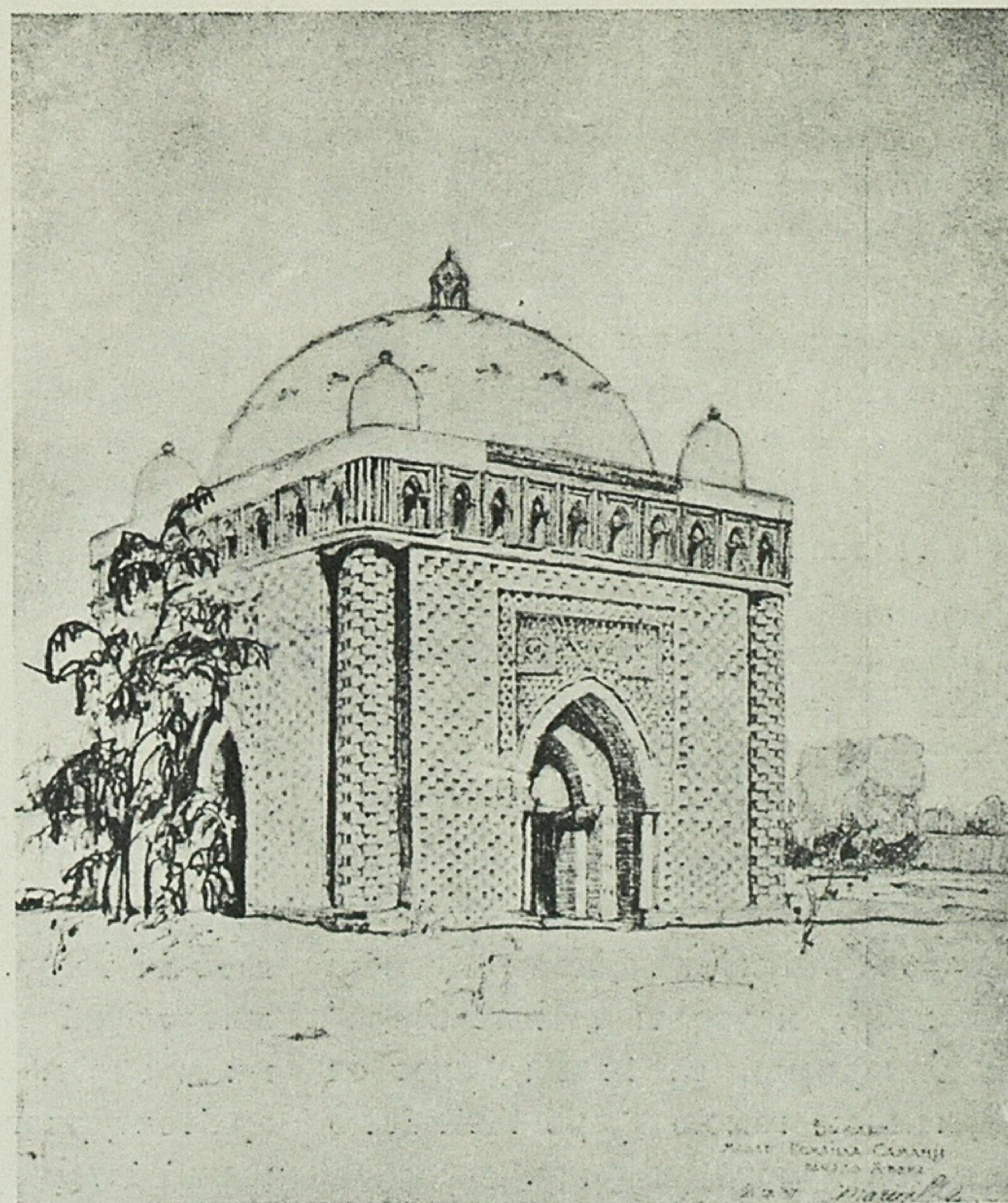
A. Tatsiï, architecte. Maison de repos à Dnieprodzerjinsk. Façade sur la cour.

З акварельних праць проф. М. О. Шехоніна привертає увагу перспектива урядового майдану з готелем. Акварельні пейзажі (кримські етюди) трохи одноманітні своїм колоритом.

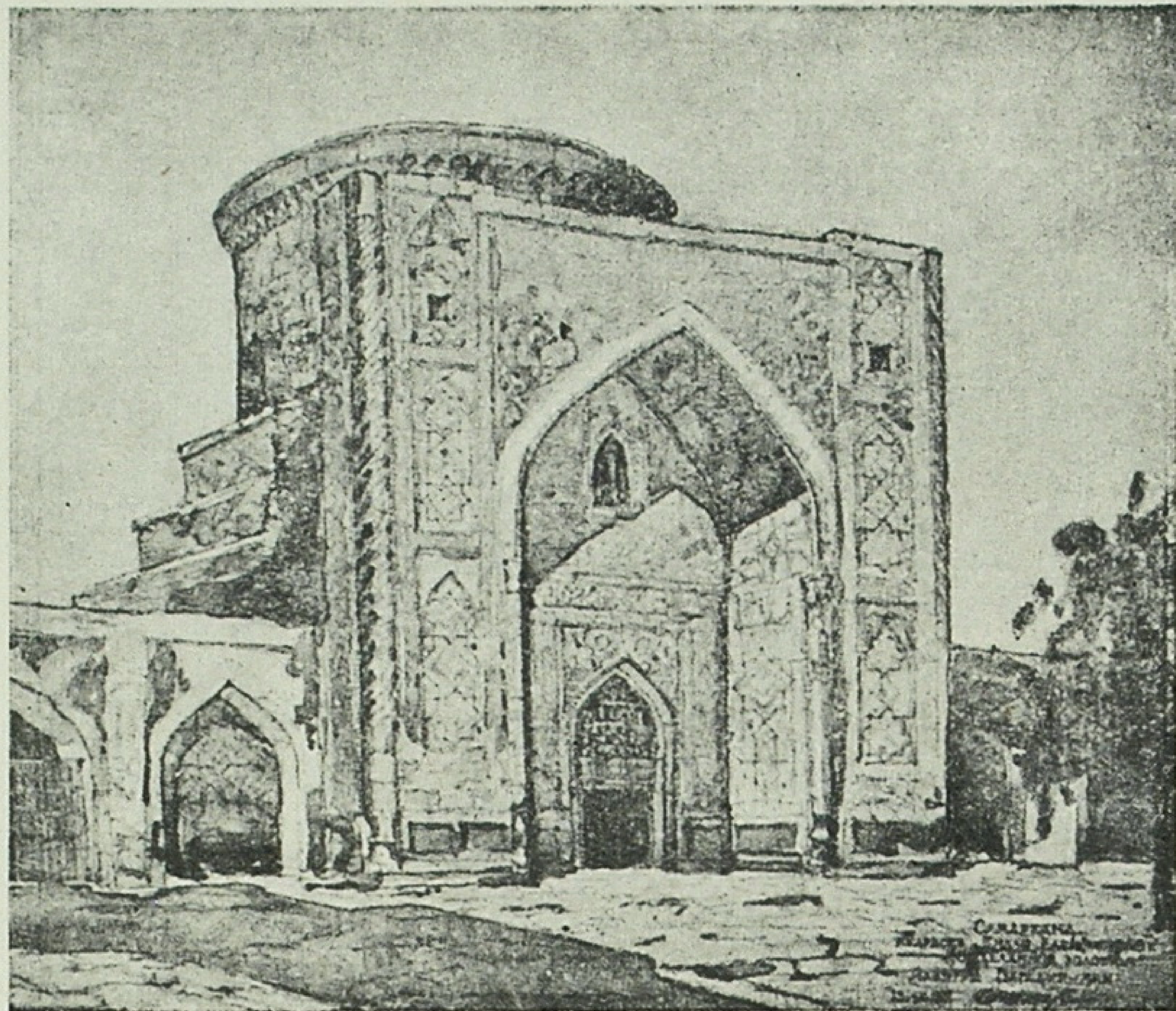
В працях архіт. Холостенка відбиті спроби автора використати мотиви народного зодчества. Слід відзначити чималу кількість його статтей науково-дослідницького характеру з питань архітектури.

В проекті житлового будинку по вул. Дарвіна в Києві архітектор Холостенко, як і учасники того ж колективу архітектори Добровольський та Копоровський в проекті житлового будинку заводу „Більшовик", відмовились від примітивного штампу і шаблону в архітектурному рішенні житлових будинків і дали інтересні, свіжі рішення, врахувавши конкретні умови забу-

Арх. С. А. Татаренко. Бухара. Мазар Ісмаїла Самані. Початок X ст. Олівець.

S. Tatarenko, architecte. Boukhara. Mazar d'Ismaïl Samani. Debut du X siècle. Crayon.

Арх. С. А. Татаренко. Самарканд. Медресе Тілля Карі. XVII ст. Акварель.

S. Tatarenko, architecte. Samarkande. Médréssé Tilla Karri. XVII siècle. Aquarelle.

дови на найважливіших магістралях Києва. В цих проектних працях відчуваються деякі елементи новаторства і дерзання, які не пошкодило б мати в своїй діяльності рядові інших провідних архітекторів Києва.

Слід відзначити архітектурно-конструктивно розроблені фрагменти житлових будинків архіт. А. І. Смика, а також мальовничі його зарисовки сільських хат, частина яких уже демонструвалась під час творчого звіту автора.

В привабливих простих формах, з великим відчуттям матеріалу виконано проект оркестрової раковини для заводського стадіону молодим талановитим архітектором колективу Міськпроекту А. В. Добровольським. Його соковиті акварелі „Местис", „Учугул" і ін., які він виконав під час подорожі в Сванетію, можуть бути відзначені як кращі живописні праці на виставці.

Приємне враження справляють акварельні праці пам'ятників східної архітектури (Грузії, Кахетії, Вірменії та Бухари) архіт. С. А. Татаренка. Його акварелі „Східний квартал в Бухарі", „Мазар Ісмаїла Самані", мавзолеї „Шах-і-Зінда" в Самарканді та ін. виділяються приємною гамою фарб і чіткістю архітектурного рисунку.

Слід відзначити, що весь показаний архіт. Татаренком матеріал є результатом його екскурсій, організованих Спілкою архітекторів. Метод роботи архіт. Татаренка в екскурсіях може вважатись показовим для інших архітекторів Києва.

Архіт. І. Л. Шафран, поряд з художньо - графічними роботами (олівцеві малюнки, акварель), проектами і фото з натури будинку Союзоргобліку (Київ), виставив ряд зразків паркової архітектури і будинків, споруджених в Туркменії. Інтересні його концертні естради, де різьба по дереву картушів і барельєфів, що оформлюють естради, виконана самим автором.

Цікаві акварелі архіт. Д. М. Криворучко. В них уміло пов'язані по силі і тону кольору пейзаж з архітектурою будівель.

Колектив архітекторів Торгпроекту (архітектори В. А. Пейтан, Є. Д. Корж, Г. Н. Галіона, Я. З. Рабінович, І. Н. Луговський і інші), дав на виставку ряд проектів торгових будинків, ресторанів, їдалень, кафетеріїв, інтер'єрів магазинів тощо. Якщо в архітектурі житлових і громадських будинків ми маємо нові інтересні рішення архітектурного образу, то в рішенні інтер'єрів торгових приміщень, особливо магазинів, не відчувається серед показаних на виставці праць творчих досягнень і шукань. Більшість інтер'єрів невиразні і недостатньо пророблені в деталях. Архіт. В. А. Пейтан одну колону і пілястру з маловиразною капітеллю штампує в ряді інтер'єрів різноманітних своїм характером приміщень (інтер'єр ресторану в Дніпродзержинську, парфумерний магазин в Києві, кафетерій в Вінниці тощо). Інтересний своїм задумом інтер'єр магазину іграшок Союзкультторгу (архіт. В. А. Пейтан) але невисокі колони і масивні арки створюють тут скоріш враження склепу, ніж світлого життєрадісного приміщення, призначеного для обслуговування дітей. Пересиченість деталями оформлення не усуває цього враження.

На серйозну увагу заслуговують інтер'єри залу для глядачів у клубі на ст. Могилів та інтер'єр залу „Ленінської платформи" на ст. Горки (архіт. Г. Ф. Домашенко). В них видно любов автора до старанного пророблювання деталей. Такі ж інтересні інтер'єри оформлення актового залу інституту ім. Мікояна архіт. Н. В. Сдобнева, який, крім того, бере участь у виставці рядом фотографій житлових будинків, споруджених за його проектами.

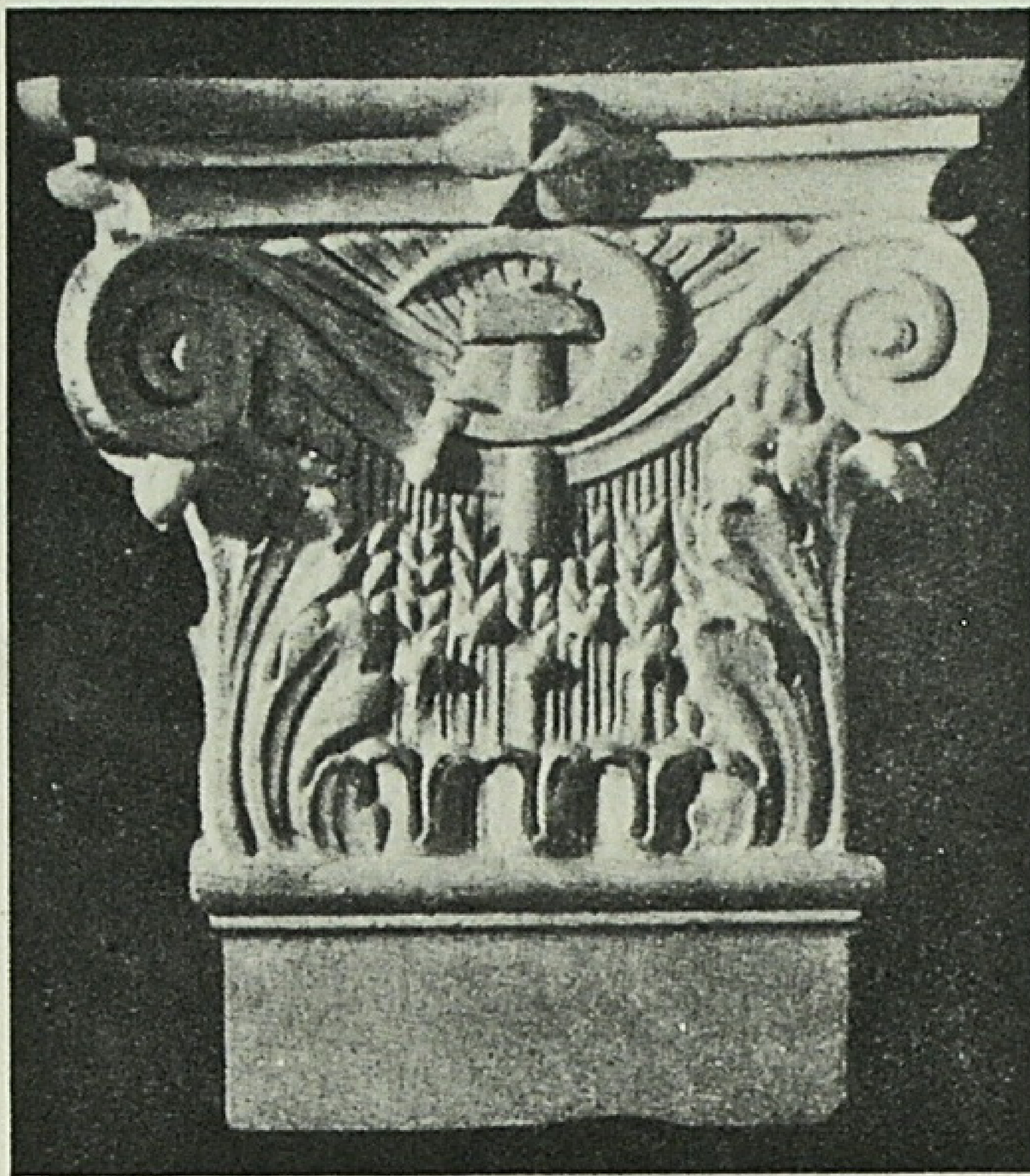
Архіт. Л. Д. Барабаш, крім архітектурних проектів, виставив ряд акварелів і малюнків. В працях цього молодого автора відчувається наполегливе бажання освоїти не тільки архітектурну, а й художню культуру.

Колектив Промбудпроекту (архітектори А. Я. Хорхот, А. М. Розенблат, І. Ю. Кібальчич, П. А. Доліщинський, А. О. Бєляєва, Г. С. Мазель і ін.) дав на виставку ряд проектів окремих заводських цехів, житлових селищ, будинків, заводоуправлінь і побутових приміщень. В більшості проектів заводських цехів ігнорується фактура матеріалу (цегла, залізобетон).

Серед ескізів і проектів шкільних будинків, поданих колективом Шкілпроекту, привертають до себе увагу праці архітекторів Е. І. Коднїра, І. Р. Шиманського і М. С. Погребинської. В цій серії експонатів своїм об'ємно-архітектурним рішенням виділяється проект школи, розроблений архіт. проф. М. О. Шехоніним і О. Г. Недопакою. Решта рішень шкільних будинків своїм зовнішнім оформленням в переважній більшості шаблонні.

Архітектори колективу проектної майстерні Наркомздоров'я (Г. О. Делеур, В. Н. Дюмін, Т. М. Волкобой і ін.) дали ряд проектів будинків лікарень і дитячих ясел. Архітектура більшості цих будинків маловиразна.

Архітектурі житла—проектам типових житлових будинків і гуртожитків багато уваги приділяє колектив Укрцивільпроекту (архітектори О. М. Фельбейн, А. А. Плотницький, А. Л. Майзельс, І. Л. Заславський, В. І. Поліщук, П. Є. Захарченко і ін.). Експонати показують, що архітектори цього колективу виконали велику творчу роботу над вишукуванням економічних рішень типових житлових ячейок. Щодо архітектури будинків, то вона здебільшого одноманітна, в ній не відчувається творчих шукань, прагнення до виявлення нового архітектурного образу житла, як це має місце серед архітекторів Міськпроекту (Холостенко, Добровольський, Копоровський).

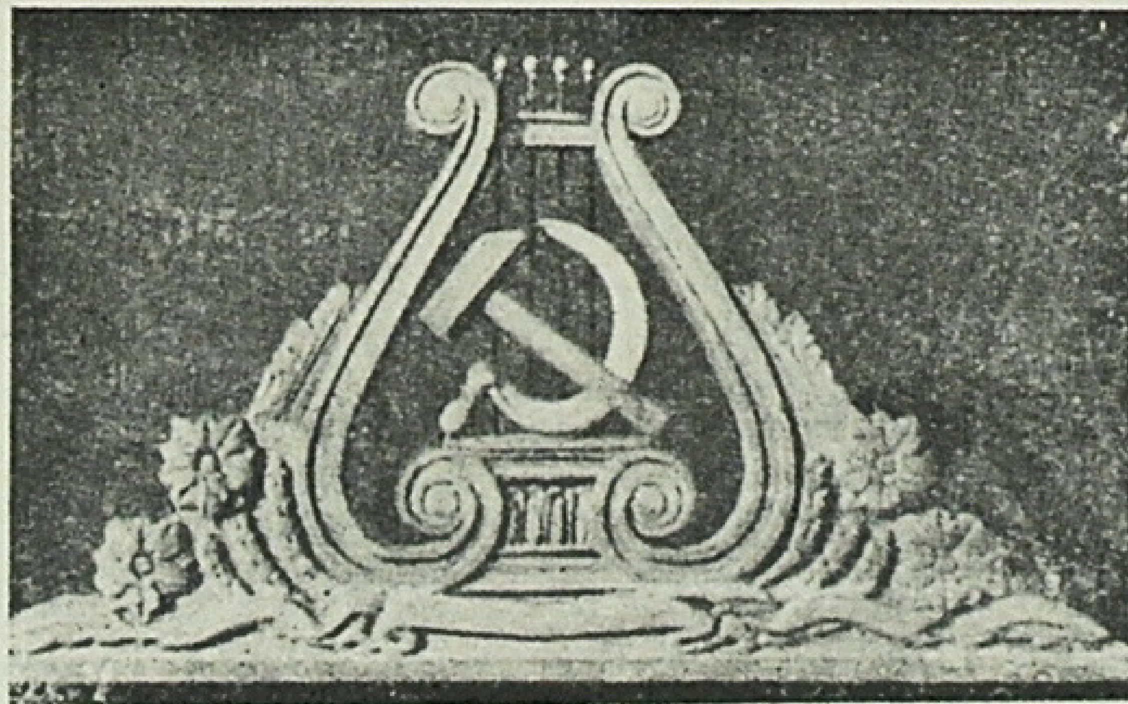

Арх. Г. Ф. Домашенко. Капітель.
G. Domachenko, architecte. Chapiteau.

В рішенні архітектури житлових будинків заслуговують на увагу проекти архітекторів О. А. Плешкова—житлові будинки для працівників НКВС; Ф. Я. Лєскового і О. М. Фельбейна—проект житлового будинку „Правда"; Д. М. Богуславського і Г. С. Корбіна—житловий будинок РНК; О. І. Марінченка—житловий будинок інженерно-технічних працівників Південно-західної залізниці; С. А. Барзиловича—будинок артиста на вул. Леніна, житловий комплекс на Звіринці тощо.

З архітектури малих форм на виставці є ряд невисокої якості кіосків, архітектура яких здебільшого об'ємно не вирішена. Кращий вигляд мають павільйони і кіоски, де автори прагнули застосувати мотиви народної архітектури (архіт. Б. Б. Толмачов—кіоск для продажу галантереї; П. Є. Захарченко—тютюновий павільйон; Г. Н. Галіона—кіоск для продажу води).

В цьому короткому огляді неможливо широко спинитись на всіх або на більшості проектів, щоб зробити більш глибокий аналіз, який в даному разі потрібний і, безперечно, буде зроблений на спеціальному засіданні правління або критичної секції з залученням самих авторів і широкої радянської громадськості.

Арх. І. Л. Шафран. Ліра на естраді. Вирізана автором в дереві.

I. Chafran, architecte. Lyre d'estrade. Sculptée sur bois par l'auteur.

Дослідне планування населених пунктів району

Проф. І. Є. Петровський

Серед важливіших завдань по побудуванню соціалістичного суспільства в нашій країні широкого розвитку набрали, як відомо, заходи по перебудові міст і сільських населених пунктів. Соціалістичний лад викликав до життя нові види і форми благоустрою. На основі росту загального добробуту і культури країни визначилась масова перебудова населених місцевостей, якою остаточно ліквідуються рештки дореволюційного безкультур'я, відсталості епохи царизму і капіталізму.

Однак, при всіх величезних досягненнях і великій ефективності заходів, які має наша країна в області благоустрою і перебудови населених місць, в цій справі є і ряд істотних недоліків.

Особливо це стосується населених місць сільського значення. Тут справа благоустрою і перебудови не забезпечена справжнім керівництвом з боку обласних і районних організацій, на місцях поширене масове безпроектне будівництво, тут особливо часті прояви чужого соціалізмові прожектьорства, ігнорування і незнання конкретних умов розвитку. Проекти перебудови сільських місцевостей рідко зустрічаються і, як правило, не мають проектно-економічного обгрунтування і розрахунків. Заходи по перебудові сільських місцевостей в переважній більшості здійснюються ізольовано, без всякого пов'язання з іншими населеними пунктами.

Ясно, що такий порядок проведення заходів впорядкування протирічить природі планової соціалістичної системи господарства, не забезпечує правильного розв'язання важливіших завдань—створення належної матеріальної бази, основи для розвитку продуктивних сил соціалістичного суспільства в конкретному районі, селищі; він викликає, нарешті, неправильний розподіл капіталовкладень і недоцільне територіальне розміщення капітальних будов у районі.

Можна було б навести багато прикладів будівництва, благоустрою і перебудови сільських і районних населених місць, які досить переконливо доводять характер і результати таких безпроектних і ізольованих заходів. Обмежимось тільки кількома моментами з практики Волчанського району, Харківської області, безпосередньо дослідженого нами з цією метою.

В с. Радянському, в самому центрі, на красивій, мальовничій площадці, на березі р. Північний Донець колгосп „Жовтень" не так давно—два-три роки тому—збудував капітальні споруди тваринницького двору і інших господарських будівель, позбавивши тим самим населений пункт найзручнішої місцевості для розміщення культурних і побутових закладів. Треба підкреслити, що це було допущене при тому, що земельний відвід колгоспу „Жовтень" лежить за 3—4 клм. від села, де і було найдоцільніше розмістити господарські будівлі.

В крупному населеному пункті району, в с. 2-Червоноармійському, що розтяглося на 3 клм., в центрі села, на дуже невеликій його площадці і віддалік від земельного відводу колгосп ім. Ільїча і місцеві радянські організації спорудили сільраду, театр, ветеринарну лікарню, тваринницьку ферму, маслозавод і млин. Такий територіальний „союз" споруд різного господарського і культурного значення сам по собі курйозний. Уже тепер в цій частині села створюються величезні незручності як економічного, так і санітарно-гігієнічного порядку. Характерно, що будинок школи тут винесений на кінець села, на майданчик, що безпосередньо примикає до польових земель колгоспу.

В самому районному центрі—Волчанську—посеред міста, безпосередньо коло місцевого скверу розмістився маслозавод; відходи з цього заводу спускаються прямо в річку, засмічують її і створюють важкі санітарно-гігієнічні умови для центральної частини міста. Під приміщення для патронованих дітей тут, між тим, використовується будинок кол. земського плодоовочевого заводу на околиці міста. Ткацька фабрика, птахокомбінат і інші підприємства розміщені в центральній квартальній частині міста. При розміщенні всіх цих закладів, без сумніву, не було будьяких міркувань планової доцільності.

В с. Петропавлівка, за 4 клм. від м. Білий Колодязь, де є медична лікарня, аптека і т. д., не так давно збудували ще одну лікарню, тим часом, як більш від-

далені пункти району, наприклад, с. Олександрівка, Старище і ін. медичних закладів зовсім не мають. В розміщенні господарських центрів, колгоспів, радгоспів і промислових підприємств і у використанні садибних площадок сс. Волоховка, Чайківка, м. Б. Колодязь, Єфремівка і ін. є ряд недоладностей, що впадають в око, які також є наслідком відсутності будьяких попередніх міркувань про доцільність такого розміщення. У всіх наведених випадках питання торкається, звичайно, тільки об'єктів нового будівництва.

Наведені і ряд інших даних приводять нас до висновку, що в справі благоустрою і перебудови населених місць, особливо, сільських, необхідно внести належний порядок і в першу чергу розробити метод комплексно-територіального або районного планування населених місць.

В період 1935—1938 рр., за дорученням Державного інституту проектування міст в м. Харкові, нами проведено дослідне планування населених місць Волчанського району з метою розробки самого методу районного планування, яке є, з нашої точки зору, вихідним началом соціалістичного будівництва і благоустрою населених місць.

В процесі розв'язання поставленого завдання були всебічно вивчені всі фактори розвитку району (зовнішні і внутрішні, соціально-економічні і природні), виявлені недоліки в існуючому розміщенні, виявлені місцеві ресурси—промислові, земельні, надра, водні і т. д., які можна використати в процесі розвитку господарсько-виробничої діяльності району.

Складений на основі врахування всіх факторів проект дає можливість визначити більш могутній господарсько-продуктивний розвиток району, ніж це має місце зараз. Так, наприклад, на проектний період (1938—1949 рр.) район може реально подвоїти проти другої п'ятирічки товарну продукцію буряково-зернового виробництва, в п'ять раз збільшити товарну продукцію тваринництва, в три рази продукцію садівництва і городництва і т. д.

На базі розширеного виробництва в районі виникнуть нові промислові підприємства по переробці і зберіганню сільськогосподарських продуктів, а наявні сировинні ресурси району дадуть можливість розширити видобуток торфу, виробництво черепиці, цегли, вапна і т. д. В районі повинні бути побудовані дві електростанції на місцевому паливі, які забезпечать електрифікацію не тільки всіх населених пунктів, а також і промислових сільськогосподарських підприємств. Впорядковується сіть доріг і мостове господарство. Водопостачання в достатній кількості доводиться не тільки до кожного населеного пункту, а і до польових земельних масивів. Нарешті, в проекті розроблена принципіальна схема сіті культурно-побутових закладів району.

Все проектування розраховане на капіталовкладення, які можуть бути зроблені в результаті росту товарності району, при чому розроблений їх об'єм і черговість. З метою пов'язання проекту районного планування з системою планування окремих населених пунктів, розроблені схеми планування найбільш важливих, вирішальних пунктів району—м. Волчанськ, м. Білий Колодязь і с. Волоховка, що є центрами виробничих мікрорайонів.

Розроблений проект дослідного планування цілого району вносить повну ясність в справу визначення перспектив розвитку району, в справу доцільності розміщення продуктивних сил в населених пунктах. Він дає те, чого не може дати архітектурно-технічний проект, а саме—політико-економічну основу для проектування архітектора. Проект дозволяє також раціонально і планомірно керувати перебудовою і благоустроєм окремих населених пунктів і об'єктів, які мають районне значення, а також правильно розміщувати господарські і культурно-побутові заклади.

Наша робота, що є першою на Україні, а своєю постановкою—першою в СРСР, може бути корисна не тільки для Волчанського району. Нам здається, що вона вносить в справу благоустрою і перебудови сільських населених місць принципіально нове вихідне начало, а саме вносить соціалістичний принцип в заходи, які до цього в значній мірі перебували під впливом примітивного і суб'єктивного погляду на справу.

Шляхи нового житлового будівництва на селі

Н. І. Фіногенов

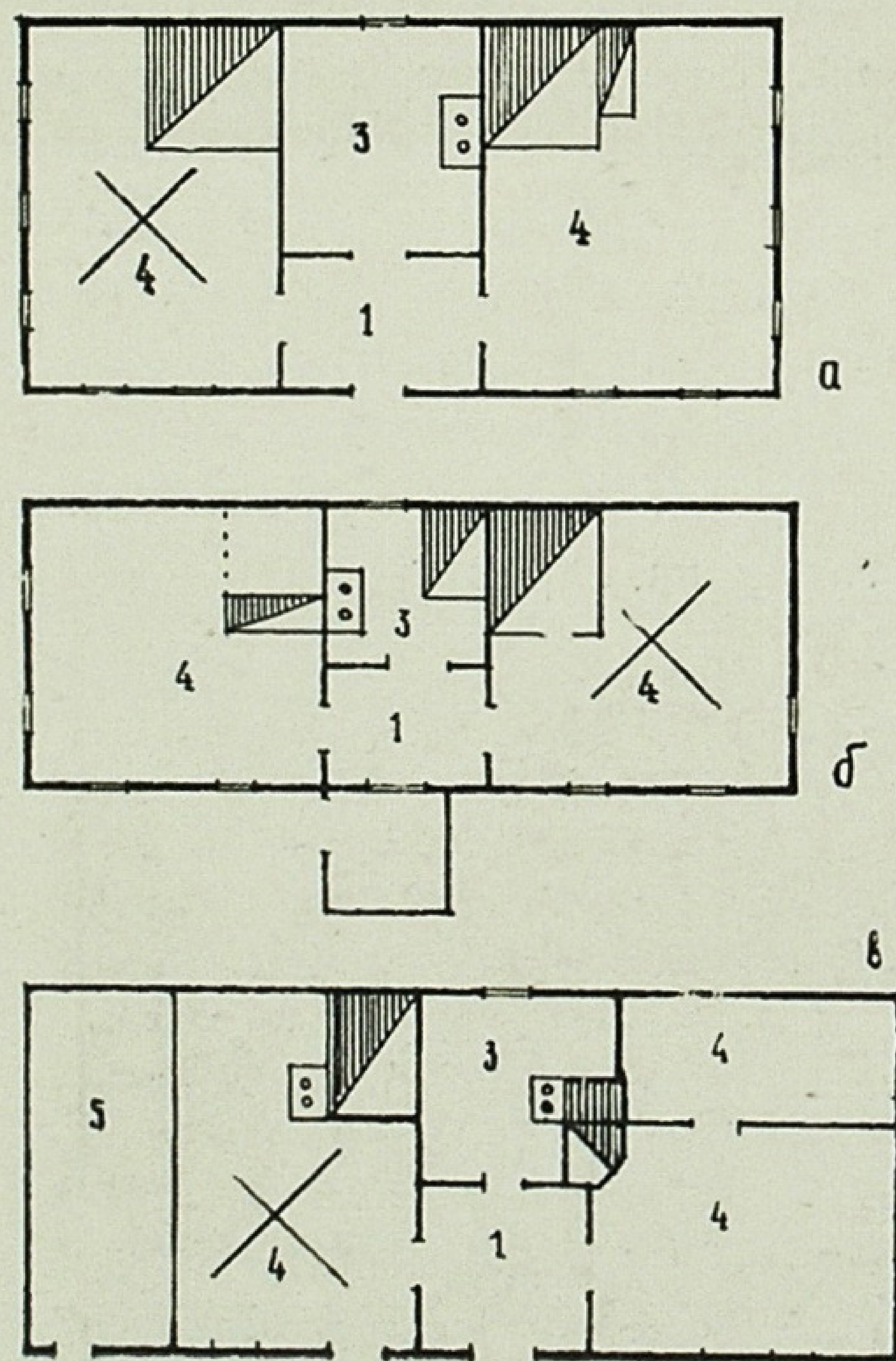

Фото 1. Стара трьохкамерна хата в с. Мала Дівиця, Чернігівської області.

Photo 1. Ancienne „khata" à trois divisions, village Mala Divytsia, région de Tchernigov.

Соціально-економічні і культурні умови сучасного колгоспного села висувають нові вимоги до сільського житла. Село не тільки будує, але й реконструює старий житловий фонд. Ця реконструкція проходить переважно під виглядом ремонтів і звичайно залишається непоміченою, а проте в ній не менше, ніж в новому будівництві, виявляється те нове відношення до житла, яке в значній мірі визначає шляхи самодіяльної архітектури на селі.

Рис. 3. Плани реконструйованих хат. В кухнях влаштовані плити, в кімнатах груби. Цифрами позначено: 1 — сіни, 3 — кухня, 4 — кімната, 5 — сарай.

Досить характерний матеріал про те, як розвивається за останні роки хата колгоспника, зібраний Українським центральним інститутом комунальної гігієни при обслідуваннях, зв'язаних з його роботами по впорядкуванню села.

Народне житло в минулому розвивалось лише по довгій осі будівлі — від однокамерної до трьохкамерної хати з одним житловим приміщенням (фото 1) і далі до хати на дві жилі половини, одна з яких звичайно була „чиста", призначена для урочистих випадків.

Двохкамерні житла, що складалися з жилої кімнати-„хати" і сіней, розглядались на селі, як незакінчені, і при першій можливості добудовувались, перетворюючись в трьохкамерні. Іноді ж двохкамерна хата, не перетворюючись на трьохкамерну, ускладнювалась у своєму плані (фото 2). З сіней попер чною і подовжньою перегородками виділялось додаткове приміщення (кімната, теплушка, хатина) і невелика комора.

За даними проф. А. Н. Марзеева [1], в старих селах України в 1924 р. 61,7% селянських хат складалися з однієї кімнати-кухні і лише 32,1% сільського населення мали два жилих приміщення, але площа ця використовувалась далеко не повністю. Наявність, так званих, „чистих" половин призводила до того, що 10,8% всієї жилої кубатури наших сіл не використовувалась для житла. Чим більша була хата, тим менше використовувалась її жила площа. Так, в найбільших хатах пустувало коло 33,4% жилої кубатури.

За останні роки не проваилось масового обслідування сільського жилого фонду, але наявні матеріали монографічного порядку дозволяють говорити про значні зміни, які проходять в ньому, про нові тенденції, які намічаються в цій галузі на селі.

В 1936 р. Українським центральним інститутом комунальної гігієни в 5 областях було обслідувано 110 нових хат, побудованих в 1932—1934 рр. [2] Обслідування показало, що в новому будівництві кількість однокімнатних жител нижча, ніж в старому фонді (54,5%), а кількість двохкімнатних відповідно вища (38,6%) при майже стабільному проценті трьохкімнатних.

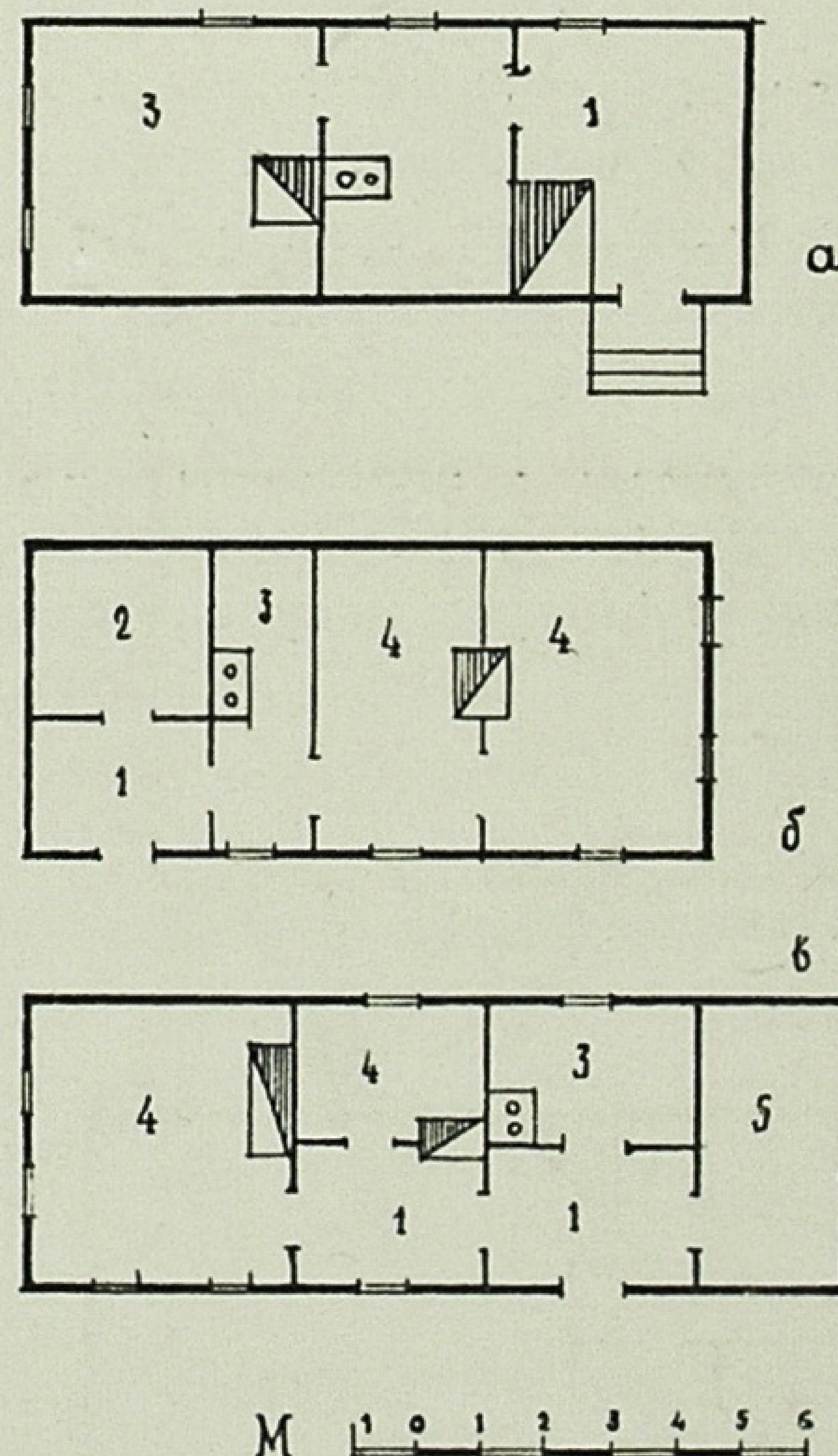
Загальновідомим недоліком старих хат було їх недостатнє освітлення. В 1924 р. тільки в 15,3% хат світловий коефіцієнт був близький до нормального (до 1/10).

[1] А. Н. Марзеев. „Жилище и санитарный быт сельского населения Украины", Харків, 1927 р.

[2] Д-р Р. С. Кобрин „Санитарная оценка нового жилищного строительства в соцсекторе села".

Рис. 4. Плани реконструйованих хат в селах Запоріжської області.

а — сіни перетворені в кухню-кімнату; б — сіни перетворені в кухню; в — сіни перетворені на темну передню і спальню. Цифрами позначено: 1 — сіни, 2 — комора, 3 — кухня, 4 — кімната, 5 — сарай.

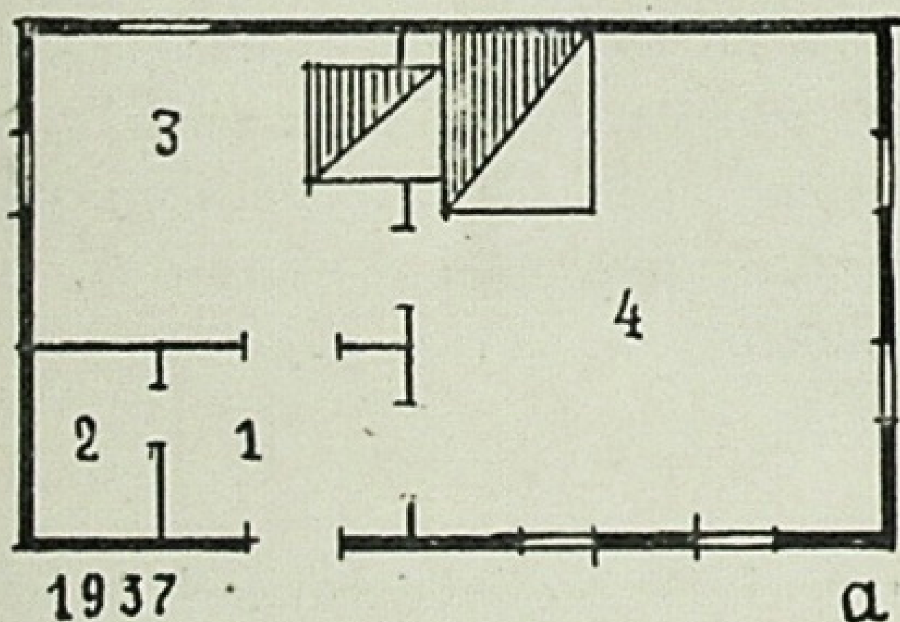
Серед нових жител кількість таких хат виросла до 55,4%. Якщо в 1924 р. 67,2% жител були незадовільні по своїй висоті (до 2,5 м), то в новому будівництві цей процент знизився до 25,2. Середня жила площа на одну людину в 1924 р. становила 4,7 м². Серед обслідуваних нових хат кількість їх з площею більше 5,0 м² на одну людину становила 50,9%.

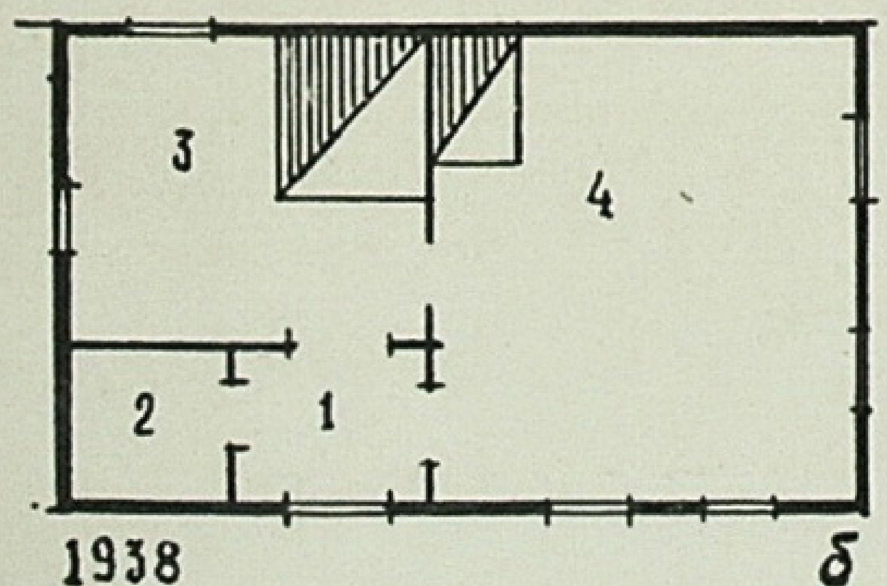
Таким чином, село пред'являє зовсім інші, ніж раніш, вимоги для житла; серед них відмітимо насамперед прагнення до збільшення кількості щоденно використовуваних приміщень і розмірів жилої площі.

Це провадиться за рахунок відмовлення від „чистих" кімнат і зв'язаного з ними планування на 2 половини, а почасті за рахунок зменшення розмірів допоміжних приміщень на користь жилих.

Досвід показав, що хати на дві жилі половини незручні для однієї сім'ї. Приміщення, розділені холодними сіньми, необхідно одночасно опалювати двома печами. На практиці дуже часто відмовляються від однієї з жилих половин, причому вона почасти пустує, почасти служить коморою або літньою кухнею. Разом з тим в сінях виділяється додаткове приміщення для кухні або використовується для цього існуюче.

Рис. 5. Плани реконструйованих двохкамерних хат в селах Полтавської області. Загальний вигляд такої хати дано на фото 6.
Цифрами позначено: 1 — сіни, 2 — комора, 3 — кухня, 4 — кімната.

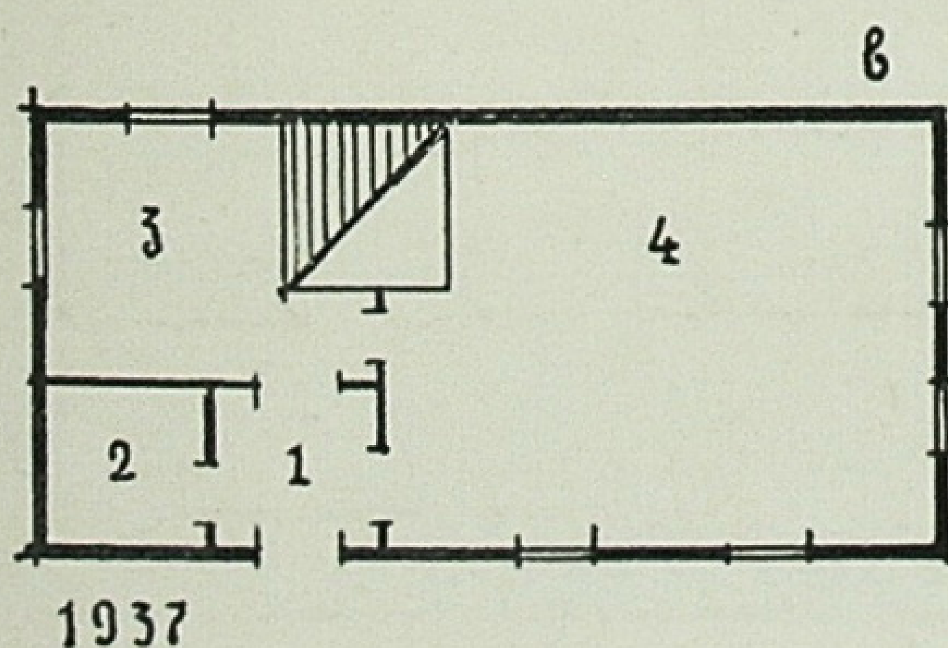

Фото 2. Двохкамерна хата в Харківському районі. 1907 р.

Photo 2. „Khata" à deux chambres, arrondissement de Kharkov. 1907.

Прикладом цікавих змін у житлі може служити хата колгоспника в с. Решетилівка, Полтавської області, збудована в 1897 р., а також старі хати в колгоспі „Радянське село", Лозівського району, Харківської області, і в с. Веселому, Запоріжської області, реконструйовані в 1936 р. (рис. 3, а, б, в). В наведених прикладах в кухнях влаштовані плити; руські печі, які погано огрівають жилі приміщення, замінені грубами.

В інших випадках одна з жилих половин перетворюється в сіни, а кол. сіни — в жиле приміщення. Так, наприклад, перебудована в 1936 р. хата в Лозівському районі, збудована в 1880 р., і старі хати в Нижніх Серогозах, Запоріжської області (рис. 4 а, б, в) [1]. В першому випадку (а) старі сіни перетворені в кімнату-кухню, в другому (б) в кухню і в третьому (в) — в теплу передню і спальню. Кухні і тут відокремлюються, а кількість фактично використовуваних приміщень збільшується.

[1] Обміри Т. З. Резнікової.

З усіх наведених прикладів ми бачимо відмовлення від дуже улюбленого в минулому планування на дві половини і перехід до схем з жилими приміщеннями по один бік сіней. В новому будівництві на Лівобережжі переважають двохкамерні схеми планування в той час, як на Правобережжі дотримуються трьохкамерних жител. Іноді можна зустріти і випадки дальшого розвитку і ускладнення старих трьохкамерних хат з перебудовою їх в багатокімнатні житла по типу „хат-домків".

Поширений зараз тип двохкамерних хат складається в основному з тих же приміщень, що й раніш.

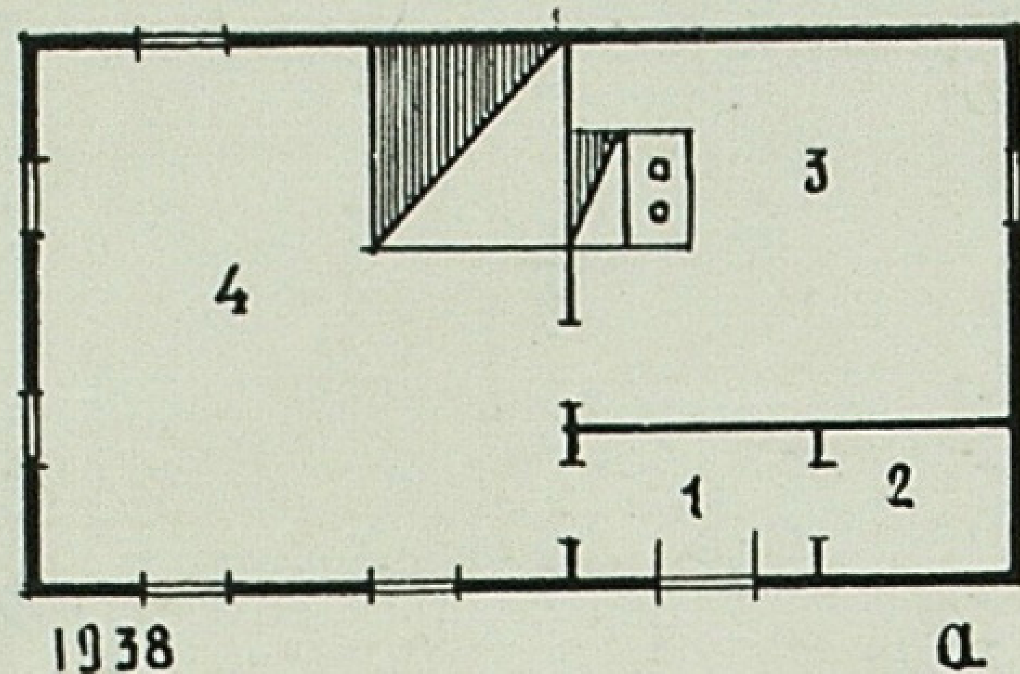
В Полтавській області в селах В. Багачка, Диканька, Решетилівка, замість „кімнати", в сінях влаштовують кухню. Плани таких хат наведені на рис. 5 а, б, в.

На фото 6 показана хата двохкамерного типу, збудована в 1937 р. в с. В. Багачка. В селах Олишевці і Малій Дівиці, Чернігівської області, в нових хатах „кімната" залишається в сінях, а „хата" зберігає характер кімнати-кухні (рис. 7 а, б).

Фото 6. Нова хата двохкамерного типу в с. Б. Багачці, Полтавської області. 1937 р.

Photo 6. Nouvelle „khata" du type deux chambres, village V. Bahatchtsi, région de Poltava. 1937.

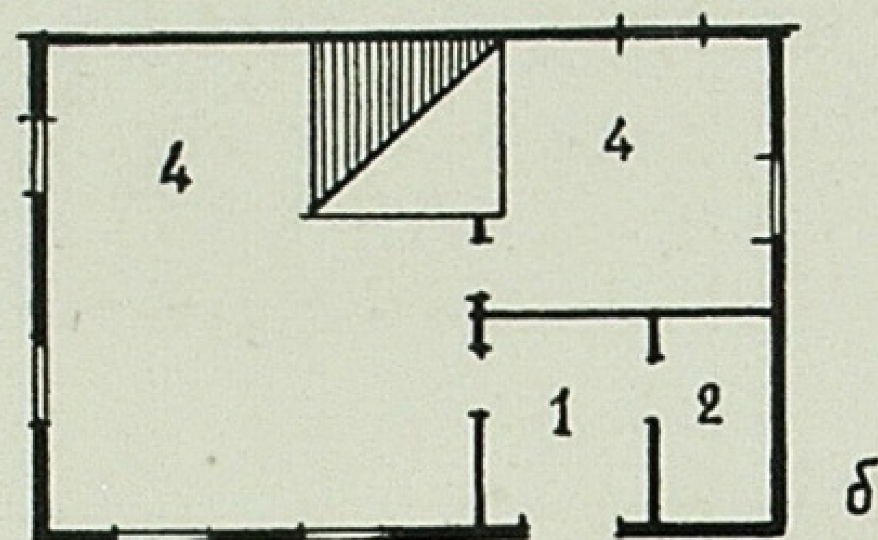

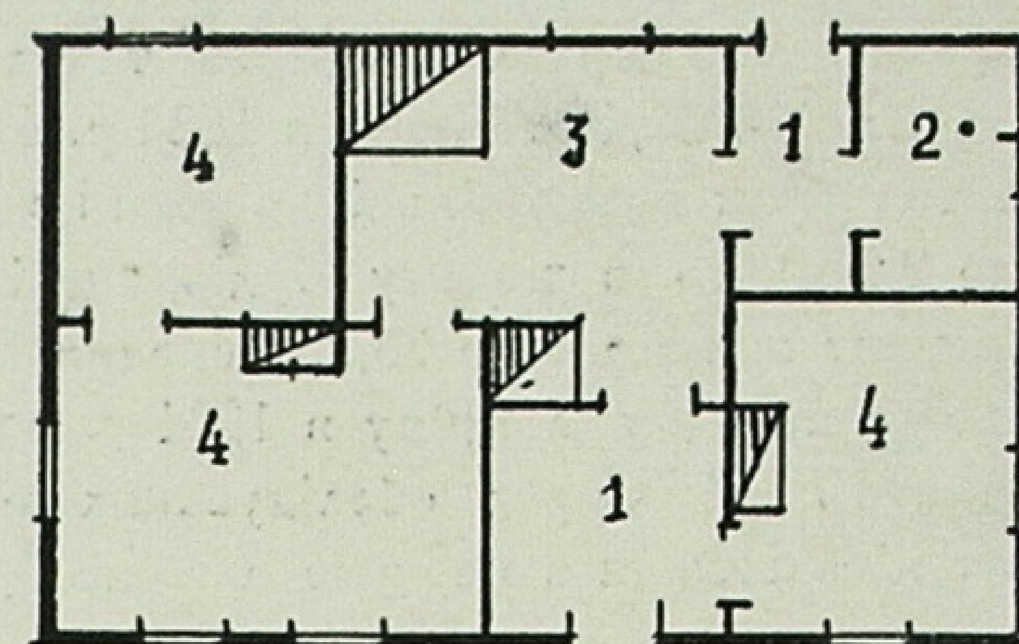
Рис. 7. Плани реконструйованих хат в Чернігівської області.
В кол. сінях влаштовується кімната, сіни й комора; „хата" зберігає характер кімнати-кухні.
Цифрами показано: 1 — сіни, 2 — комора, 3 — кухня, 4 — кімната.

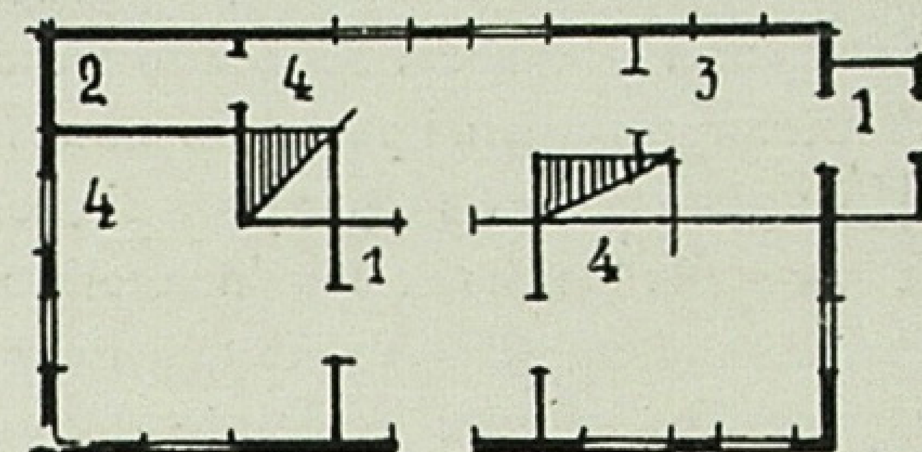
Цікавим прикладом архітектурного освоєння вікон і висоти збільшених розмірів можуть бути хати, збудовані в 1932 р. в М. Дівиці (фото 8) і 1938 р. (фото 9). Малі розміри комор дозволяють висувати їх за периметр зовнішніх стін в прибудови під звісом даху. На рис. 10 а, б, в, г наведені плани хат з висунутими коморами, збудовані в 1930—1938 рр. в тій же Дівиці, Диканьці і в с. Беєво, Полтавської області, а на фото 11, 12 подано зовнішній вигляд цих жител. Винесення комор і сіней досить поширене в Харківській області.

Наведемо приклади нових хат двохкамерного типу з розвиненим складом приміщень. Хати цього роду за їх планом можна поділити на дві групи. В першій — в сінях відокремлюють приміщення для кухні, яка завдяки цьому може бути ізольована від жилих кімнат. В хатах другої групи в сінях розташовують жилу кімнату, а кухню роблять прохідною. На рис. 13 показано план такої хати, збудованої в 1937 р. в Решетилівці, а на рис. 14 — плани хат, побудованих в Диканьці в 1928, 1935 і 1938 рр.

Значне поширення хат двохкамерного типу можна пояснити тим, що вони дають найбільш прості і економічні рішення для двох і трьохкімнатних жител з перевагою жилої площі над допоміжною. Сіни і комори в них невеликі, але в разі потреби можуть бути збільшені шляхом часткового виносу їх за капітальні стіни в прибудову під звісом даху; всі приміщення легко об'єднуються навколо однієї печі або печі з підтопкою; при збільшенні кількості приміщень і їх розмірів житло розвивається не тільки вздовж, але і по короткій осі будівлі і наближається в плані до найбільш зручної форми квадрата.

В новому будівництві Правобережжя досить поширені і трьохкамерні хати з жилими приміщеннями по один бік сіней; другий бік займає сарай для худоби. В таких хатах, збудованих в 1930—1936 рр., в районах Дніпропетровському, Запоріжському, Сталіндорфському, в с. Веселому, Запоріжської області, планування жилої частини те ж, що і в двохкамерних хатах (рис. 15 а, б, в, г, д). В Київській області серед трьохкамерних хат, збудованих в 1934—1936 рр. в районах Великополовецькому, Сквирському, Шполянському

Реконструкція житла колгоспника. Приклади планування по типу „дві хати поряд".
Цифрами позначено: 1 — сіни, 2 — комора, 3 — кухня, 4 — кімната.

і Черняхівському, здебільшого можна зустріти планування жилої частини по типу „дві хати поряд".

Для всіх трьохкімнатних хат з житлом по один бік сіней, як і для реконструйованих хат на дві жилі половини, справедливо, до деякої міри, те, що сказано про хати двохкамерного типу. Вони також дають прості рішення, які дозволяють об'єднати жилі приміщення навколо однієї печі, але трьохкамерність обмежує їх розвиток по поперечній осі будівлі, і вони не знають виносу допоміжних приміщень під звіс даху, тому більш розвинені типи трьохкамерних хат, як і в минулому, зустрічаються серед жител, збудованих по

Фото 8. Хата двохкамерного типу в с. Мала Дівиця, Чернігівської області. 1932 р.

Photo 8. „Khata" du type deux chambres au village Mala Divytsia, région de Tchernigov. 1932.

Фото 9. Хата двохкамерного типу в с. Мала Дівиця, Чернігівської області. 1938 р.

Photo 9. „Khata" du type deux chambres au village Mala Divytsia, région de Tchernigov. 1938.

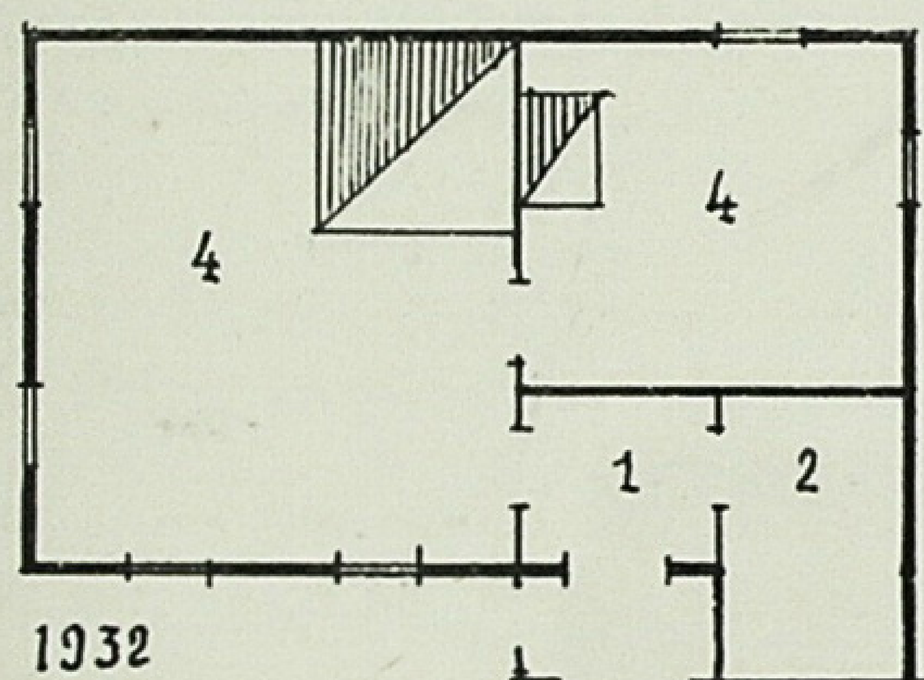
Фото 11. Хата двохкамерного типу в с. Мала Дівиця, Чернігівської області. 1932 р.

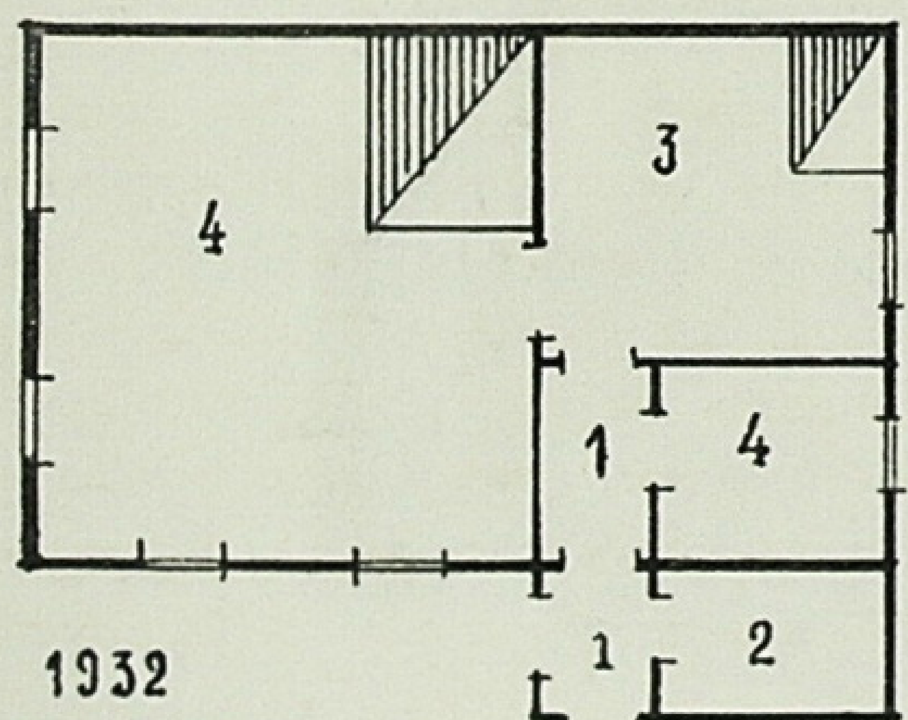
Photo 11. „Khata" du type deux chambres, village Mala Divytsia, région de Tchernigov. 1932.

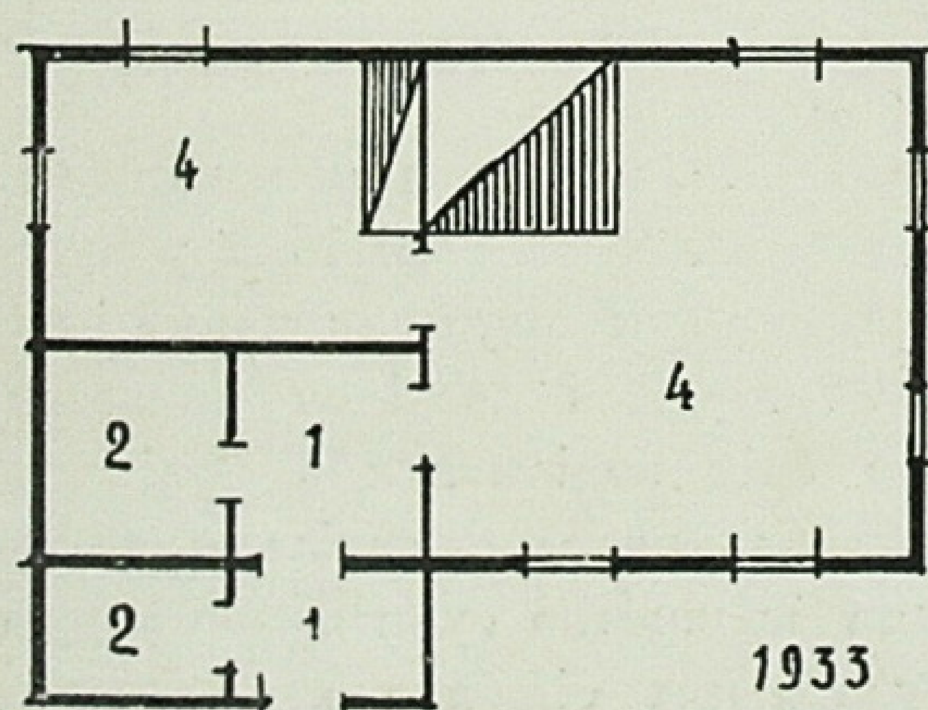

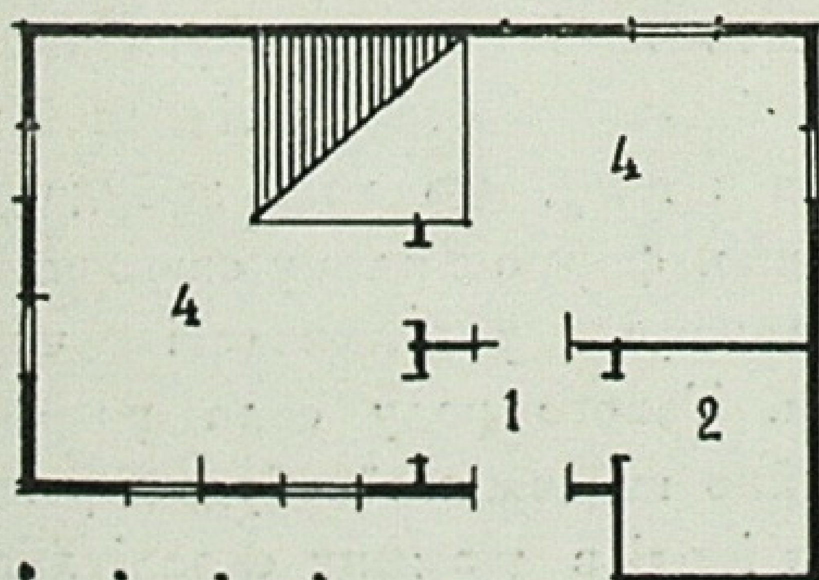
Фото 12. Хата двохкамерного типу в с. Мала Дівиця, Чернігівської області. 1932 р.

Photo 12. „Khata" du type deux chambres, village Mala Divytsia, région de Tchernigov. 1932.

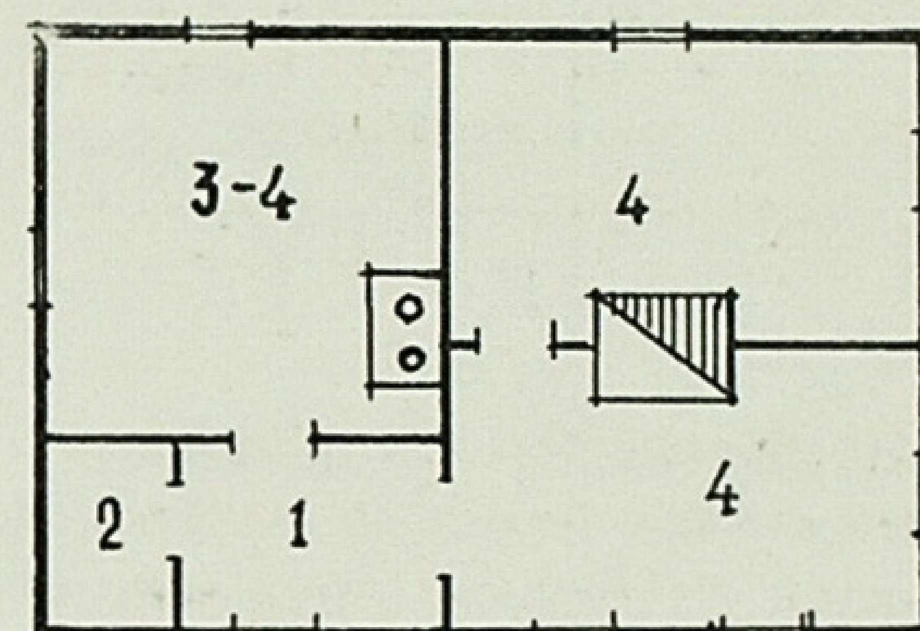
типу хат-домків з двома або трьома окремими печами. Інтересні в цьому відношенні хати колгоспників колгоспу „Спартак", Ізяславського району, Вінницької області, збудовані в 1934 р., і будинок колгоспника в с. Коськово, Грицівського району, Кам'янець-Подільської області, збудований в 1930 р.

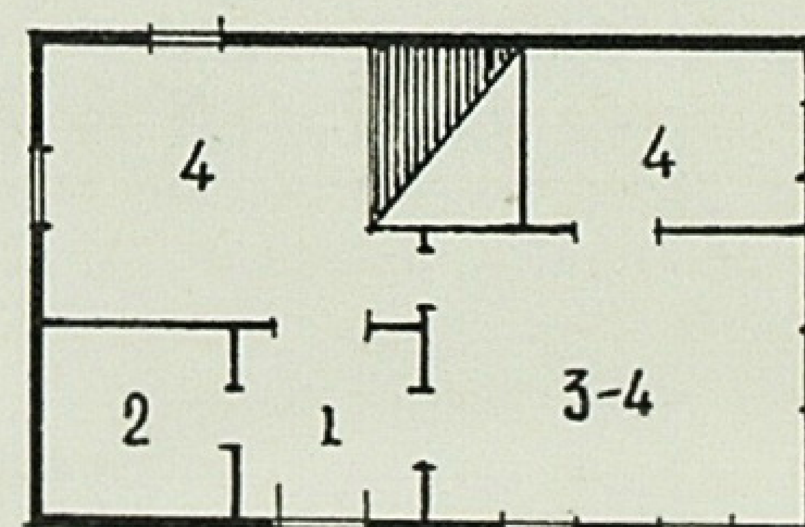
Еволюція української хати, яка закінчилася в старому селі на трьохкамерному житлі, продовжується. Село шукає образу нового сільського будинку, і є підстави гадати, що прагнення до збільшення жилої площі і кількості окремих приміщень приведе до того, що в майбутньому двохкімнатному і трьохкімнатному фонді наших сіл більш економічні і зручні типи двохкамерних хат займуть те ж місце, яке займали в минулому трьохкамерні житла. На Правобережжі цьому буде перешкоджати деякий час зовсім невиправдане в наших кліматичних умовах влаштування сараїв під одним дахом з житлом.

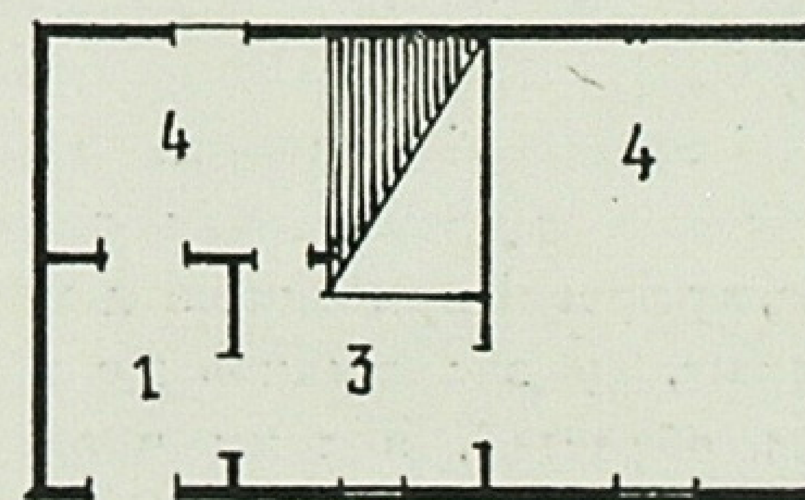
Трьохкамерні схеми планування можливі в двохквартирних будинках і багатокімнатних хатах, розрахованих на велику сім'ю.

Рис. 10. Плани реконструйованих хат в виступаючими коморами. На фото 11 і 12 показано їх зовнішній вигляд.

Цифрами показано: 1 — сіни, 2 — комора, 3 — кухня, 4 — кімнати.

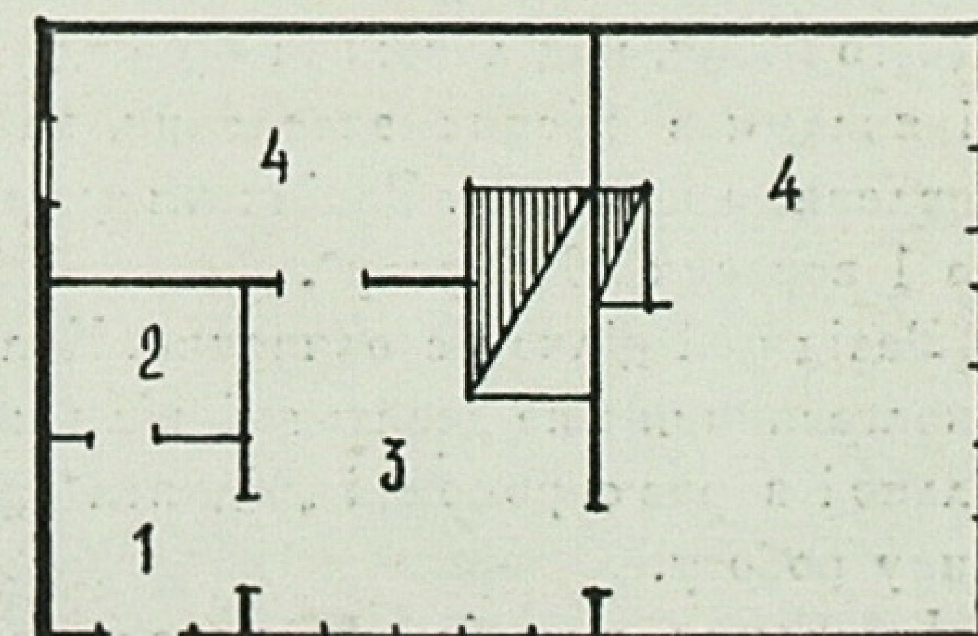
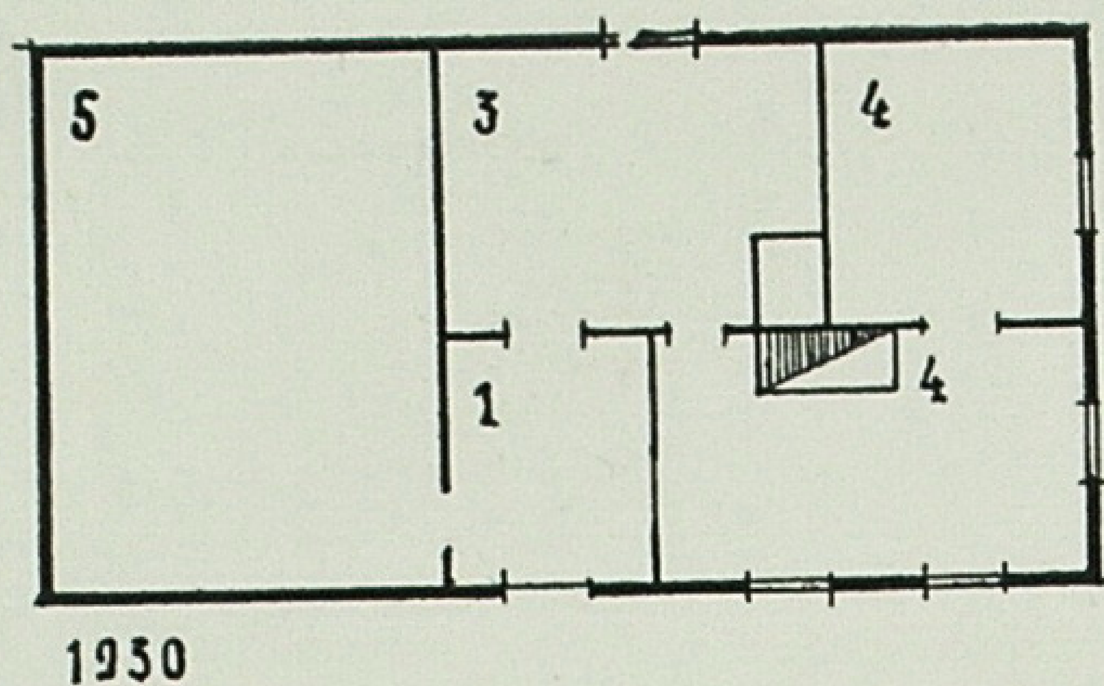
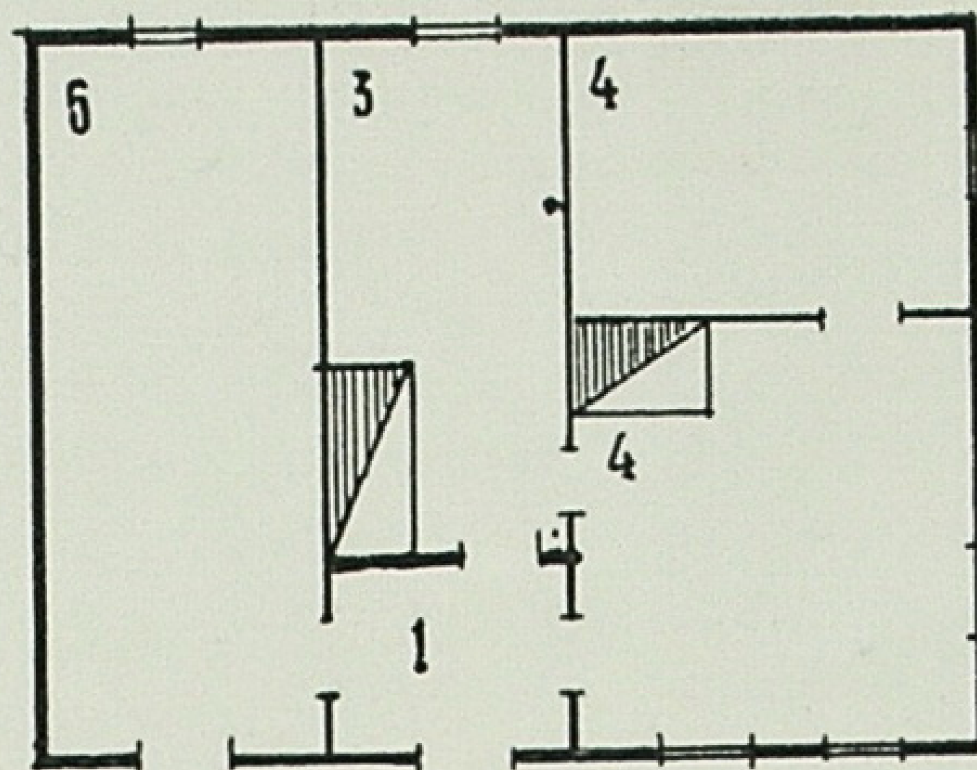

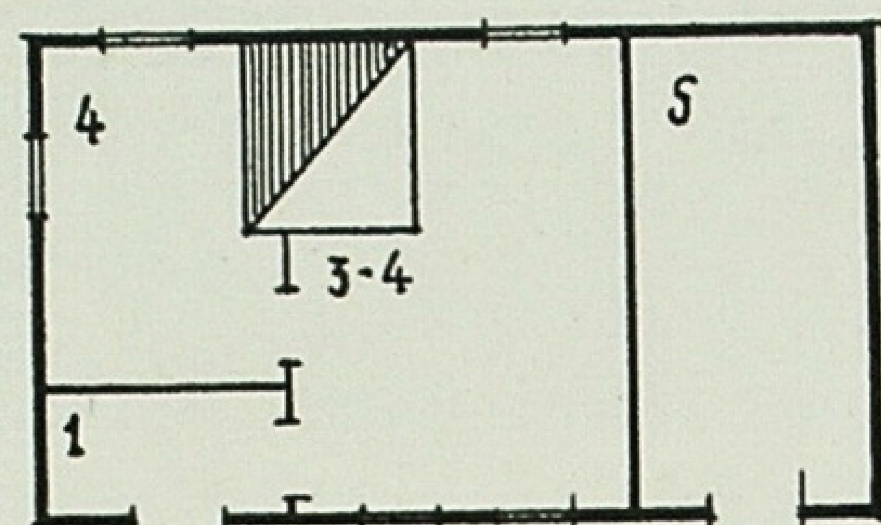
Рис. 13 (зверху). План реконструйованої хати з ізольованою кухнею.

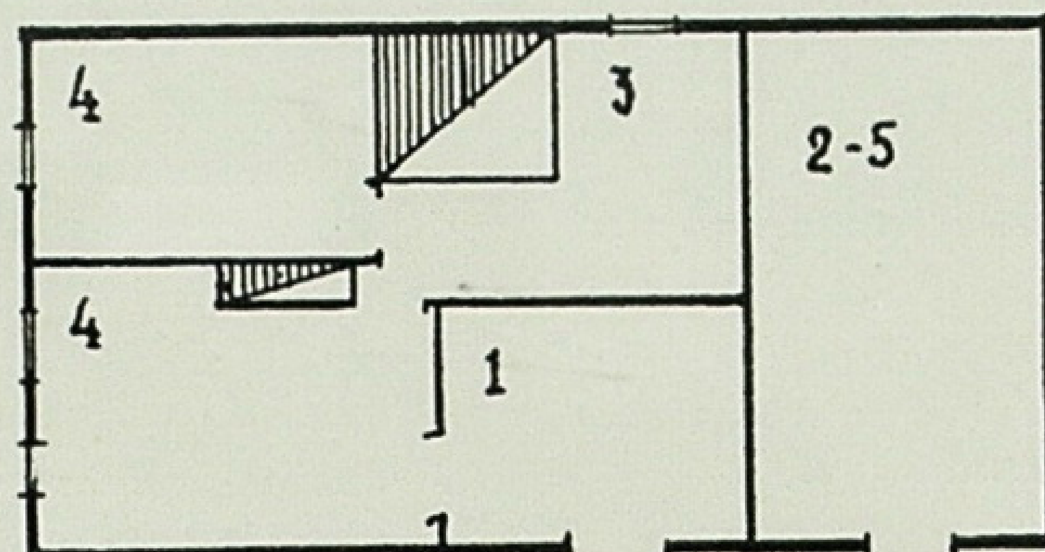
Рис. 14 (три нижні). Плани реконструйованих хат в с. Диканці, Полтавської області.

Цифрами позначено: 1 — сіни, 2 — комора, 3 — кухня, 4 — кімната.

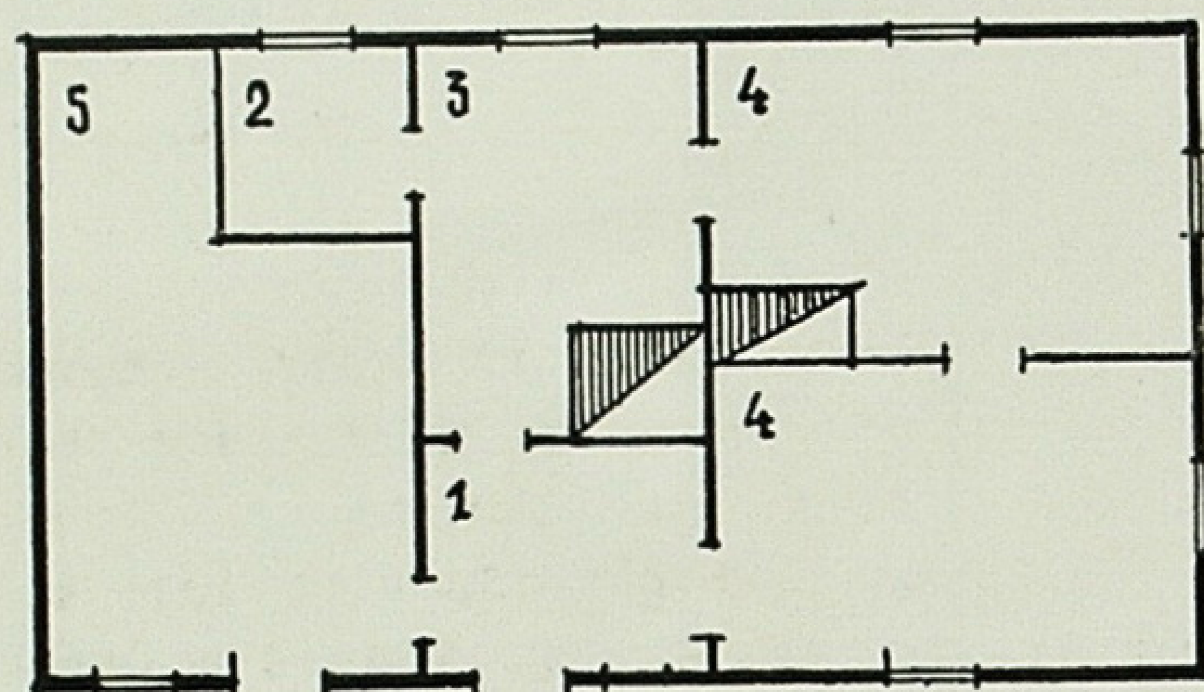

Рис. 15. Плани реконструйованих трьохкамерних хат.

Цифрами показано: 1 — сіни, 2 — комора, 3 — кухня, 4 — кімната, 5 — сарай.

Ці нові тенденції, що їх виявляють дослідження, підказують, з яких приміщень повинно в недалекому майбутньому складатися нове сільське житло? Наукова сесія по впорядкуванню сільських населених місць, скликана Українським центральним інститутом комунальної гігієни в 1939 р., ухвалила з цього приводу такі рішення. Жила площа і елементи благоустрою повинні зайняти в сільському будинку, в протилежність минулому, превалюючe місце. Функції господарських приміщень передаються надвірнім будівлям. В сільському будинку повинно бути не менше 2 жилих кімнат з загальною площею в 30,0 м², а при трьох кімнатах—не менше 40,0 м². Крім того, в сільському будинку повинна бути окрема кухня площею в 10,0—12,0 м², тепла світла передня коло 5,0 м², холодні сіни в 4,0 — 6,0 м² або тамбур в 2,0 — 3,0 м²; комора для господарських речей і продуктів в 3,0 — 5,0 м² і веранда, відкрита або засклена. Окрема кухня є одним з тих елементів благоустрою, які насамперед треба застосовувати на селі, підтримуючи в цьому відношенні явно виражену ініціативу села.

Такі перспективи соціалістичного села у галузі нового житлового будівництва, перспективи, які стверджуються самим ходом життя.

З досвіду планування колгоспних сіл на Київщині

М. Л. Німчинський

Постановою „про заходи до охорони громадських земель від розбазарювання" ЦК ВКП(б) і РНК СРСР зобов'язали радянські органи і колгоспи „ліквідувати розташовані в громадських землях колгоспів, хутірські присадибні ділянки колгоспників, що залишились ще в районах різних областей, в тому числі в Білоруській РСР, Українській РСР, Смоленській, Калінінській, Ленінградській областях і зселити цих колгоспників до одного місця, наділивши їх присадибними ділянками в місцях заселення, за встановленими нормами. Закінчити цю роботу до 1 вересня 1940 року".

Захід цей цілком своєчасний. Колгоспи і колгоспники вже досить зміцніли матеріально і зараз спроможні „підняти" цю велику роботу.

Існування хуторів, що насаджувались до революції царським урядом з метою посилення куркульства, несумісне з колгоспним ладом; хутори створювали умови для розкрадання посівів, перешкоджали механічному обробітку землі і гальмували культурний ріст колгоспників і їх сімей. Хутори — ця нікому не потрібна „спадщина" столипінського режиму — повинні зникнути.

По Київській області найбільша кількість хуторів була розкидана серед колгоспних ланів поліських районів. Тільки в одному Розважівському районі було коло 2 тисяч хуторів, при чому в багатьох колгоспах була суцільна хутірська забудова, тобто компактного населеного пункту зовсім не було. Звичайно, що по цих колгоспах необхідно було провести зселення хуторів в першу чергу, а для цього треба було насамперед терміново скласти проекти планування колгоспних сіл. Всього по Київській області потрібно було 36 проектів нових сіл і стільки ж проектів великих доприселень до існуючих сіл.

Ця робота, виконана київським облземвідділом в літні місяці 1939 року, являє собою, без сумніву, практичний і громадський інтерес, і досвідом проведення її зараз слід поділитися з архітекторами і планувальниками, оскільки тепер уже можна конкретно судити про результати забудови цих сіл, яка наближається до кінця.

Досить побіжно поглянути на планування більшості старих сіл, щоб переконатися в тому, що вони забудовувались хаотично, формою плану свого нагадуючи здебільшого розпливчасті чорнильні плями. Такого роду села розросталися звичайно вздовж якоїнебудь дороги, досягаючи іноді в довжину страхітливих розмірів — 15 — 20 кілометрів. Нерідкі ви-

падки, коли два або три таких села, розташовані вдовж однієї дороги, розростаючись в довжину, зливаються і утворюють ланцюг хат, які тягнуться на багато десятків кілометрів. Якщо додати, що такого роду „проспекти" часто мають в ширину не більше 10 — 15 метрів, по яких рухаються підводи і автомашини, піднімаючи за собою величезну хмару пилу, то можна собі уявити картину несприятливих гігієнічних умов села, які залишилися колгоспникові в спадщину від старого дореволюційного часу.

Таких „особливостей" в плануванні старого села було немало. Досить вказати, наприклад, на такий момент. За неписаним законом, що існував в старих селах і був продиктований виключно малокультурністю, побудова сараю для худоби провадилась безпосередньо по лінії вулиці. Така постановка сараю найпростіше „розв'язує" питання про організацію стоку нечистот шляхом... випуску їх на вулицю. Всякому зрозуміло, як це відбивалося на санітарному стані сільської магістралі.

Не краще стояла справа в селах, які забудовувались в минулі роки по заздалегідь розроблених проектах. Проекти ці зводились тільки до нарізки садиб знов таки вздовж дороги.

Нове, соціалістичне село поступово переходить на рейки планувально і архітектурно оформленої забудови. Однак, достатньо розробленого і цілком визнаного матеріалу для планування нових колгоспних сіл ще нема. Нечисленний матеріал, що є зараз в наявності, має найсерйозніші недоліки, основний з яких — це абстрактність, що робить часто неможливим застосування його на практиці. Тим то і звертає на себе пильну увагу архітекторів і планувальників кожний новий дослід в області планування і забудови колгоспного села.

Нами в даному конкретному випадку в основу планування нових колгоспних сіл були покладені такі моменти:

а) Населений пункт повинен бути розташований, якщо це дозволяють грунтові умови, в самому центрі колгоспних земель. Таке розташування створює найкращі умови для обслужування колгоспного поля; при цьому втрачається найменший час на пересування до місця роботи. Вимоги ці в більшості складених проектів виконані.

б) Населений пункт повинен бути розташований якнайближче до проїжджих шляхів, але в стороні від них Вимога ця також виконана.

в) Населений пункт повинен бути функціонально пов'язаний з виробничим центром колгоспу. До речі, у всіх випадках проектування нових сіл виробничий центр

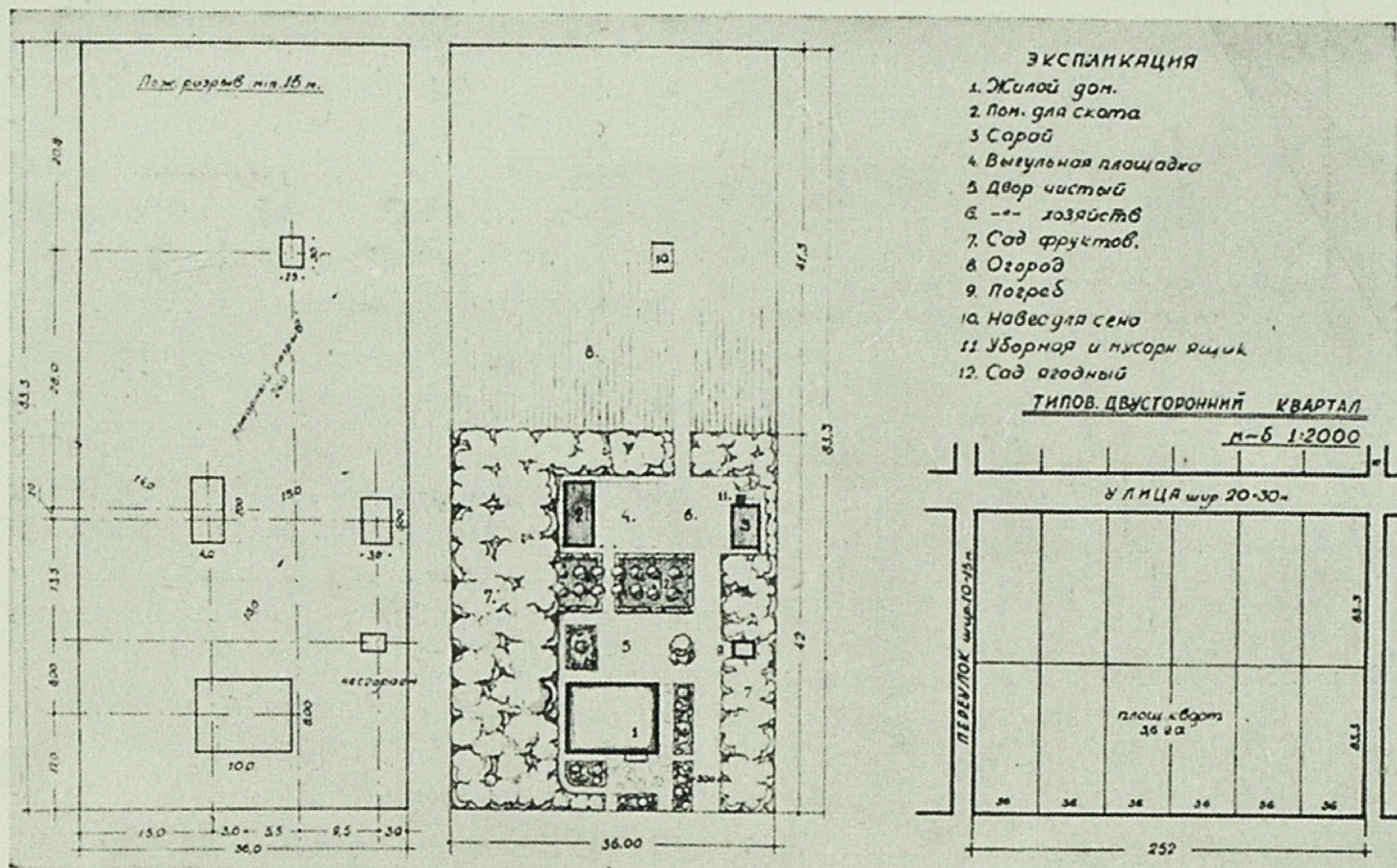

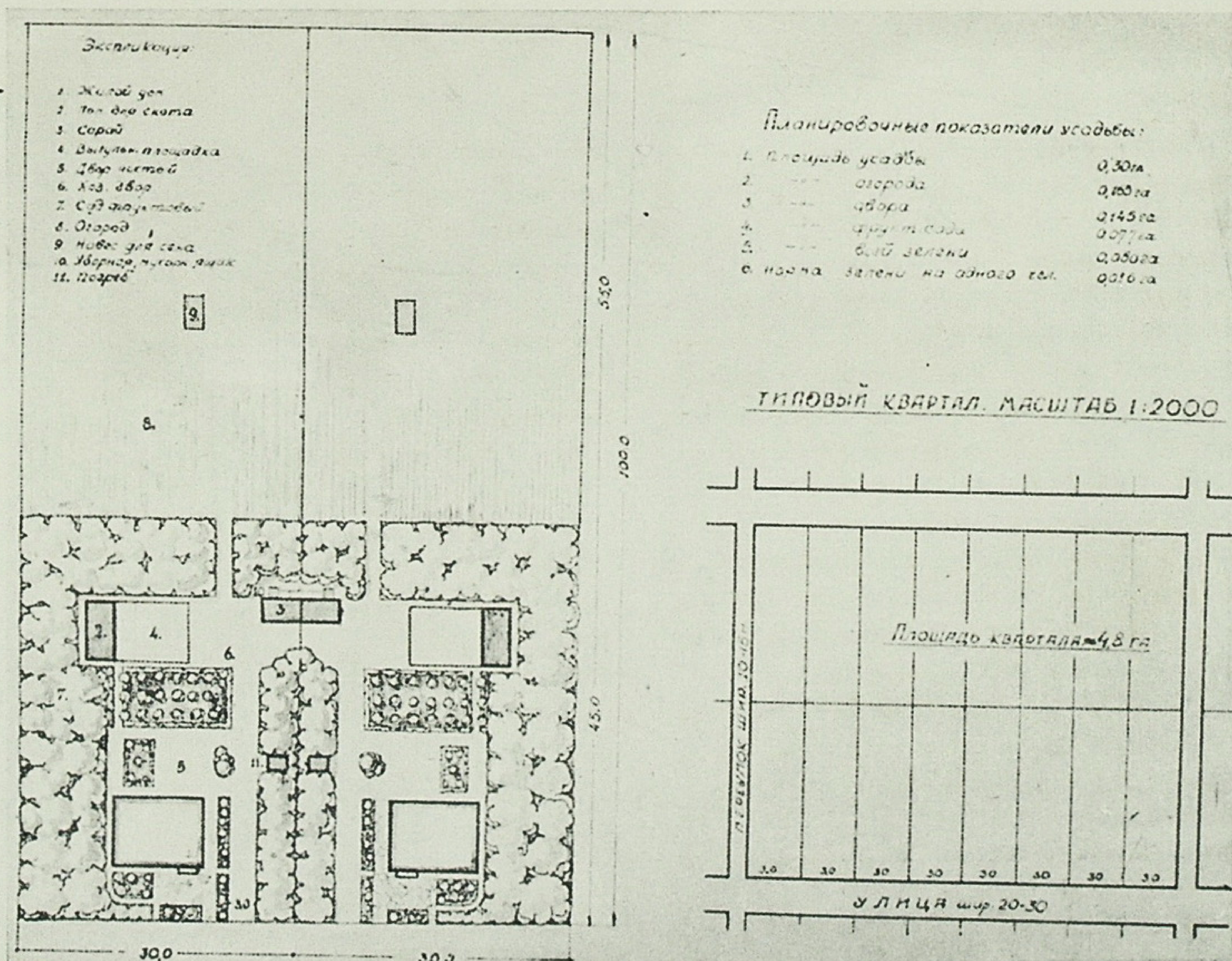
Рис. 1. Варіант планіровки садиби колгоспника. Dess 1. Variante de plan de parcelle kolkhozienne.

уже існував, і проектування нових господарських центрів не провадилось. Запроектовані групою Київського облЗУ села повністю відповідають і цій останній вимозі.

Питання про організацію самого села вимагало найбільш уважної проробки. Тут довелося зустрінутись з такою трудністю, як не однакові ділянки забудівників (починаючи від 0,15 до 0,60 га). Для того, щоб зберегти фронт забудови, приблизно однієї ширини, в кожній садибі довелося вдатися до зазначених на малюнку способів нарізки садиб (див. рис. 3).

Квартали проектувалися площею від 4 до 6 га. Межами їх служили вулиці і провулки. Схема вуличної сітки не скрізь проектувалась з додержанням орієнтації по геліотермічній вісі — на нашу думку, такого роду орієнтація в умовах села не завжди можлива з причини, яка буде зазначена нижче.

Рис. 2. Варіант планіровки здвоєної садиби колгоспника. Dess. 2 Variante de plan de parcelle doublée kolkhozienne.

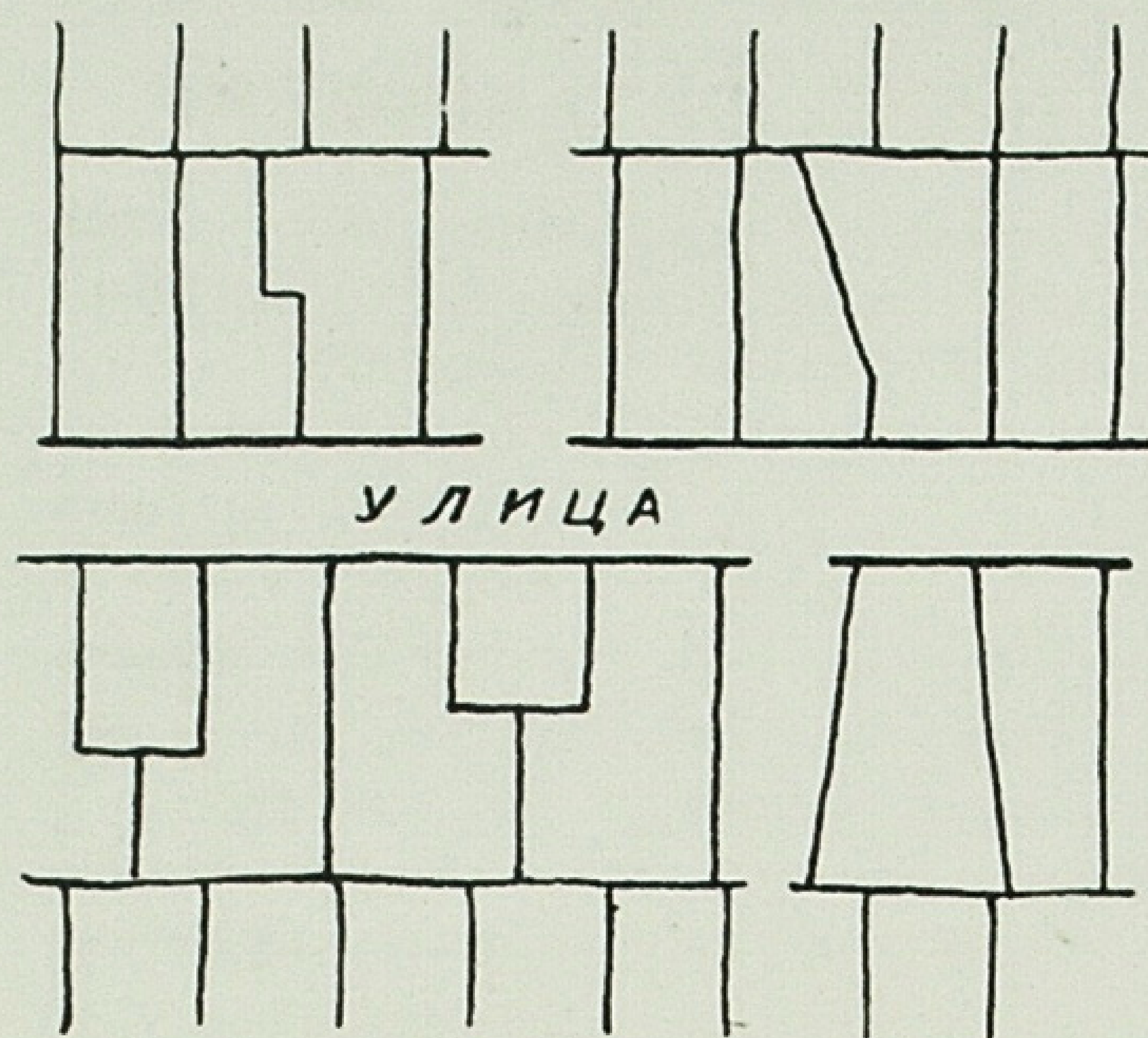

Рис. 3. Нарізка садиб з різною площею землі.
Dess. 3. Lotissements.

В кожному складеному проекті нового села передбачений певний комплекс адміністративно і культурно-побутових установ: сільрада, контора колгоспу, парк, клуб, школа, амбулаторія, баня, дитясла, родильний будинок, пожежне депо і т. д. В центрі села проектувалась мітингова площа, що розміром не перевищувала 0,5 — 0,7 га. Влаштування мітингової площі великого розміру в умовах села неминуче привело б до утворення пустиря в зв'язку з малою висотою будинків. На площу фасадами виносились звичайно такі будинки: сільрада, контора колгоспу, клуб, дім кооперації; решта громадських будинків розташовувались залежно від функціональних вимог.

Облземвідділом були розроблені і рекомендовані два варіанти забудови колгоспних садиб для індивідуального будівництва. Принципіально варіанти ці відрізняються широтою садиби по червоній лінії вулиці. В першому випадку широта садиби дорівнює 30 метрів, в другому—36.

Більш зручним виявився другий варіант, який передбачає широту садиби по фронту в 36 метрів (див. рис. 1) і при якому садиба не зв'язана з сусідом. При цьому варіанті розташування всіх підсобних будов забезпечує повну пожежну безпеку всередині садиби, так само і всередині кварталу.

Планування садиби передбачає влаштування палісадників глибиною в 6 метрів і озеленення фруктовими деревами фронтальної частини садиби. Завдяки цьому господарських будівель з вулиці не видно.

Серйозну увагу приділяла наша група питанням рельефу, особливо, в поліських районах, де грунтові води стоять дуже високо. Доводилось, на шкоду плянувальним настановам, іти на таку нарізку садиб, яка дала б колгоспникові можливість будуватися в більш високих місцях. Через це фронт садиб в занижених місцях села переривається.

Орієнтацію вулиць по геліотермічній осі не завжди можна було витримати, найчастіше через скупчення на обраній ділянці хат, які бажано було зберегти і які давали вже напрям вулиці. Доводилося вар'ювати постановку хати — або широким

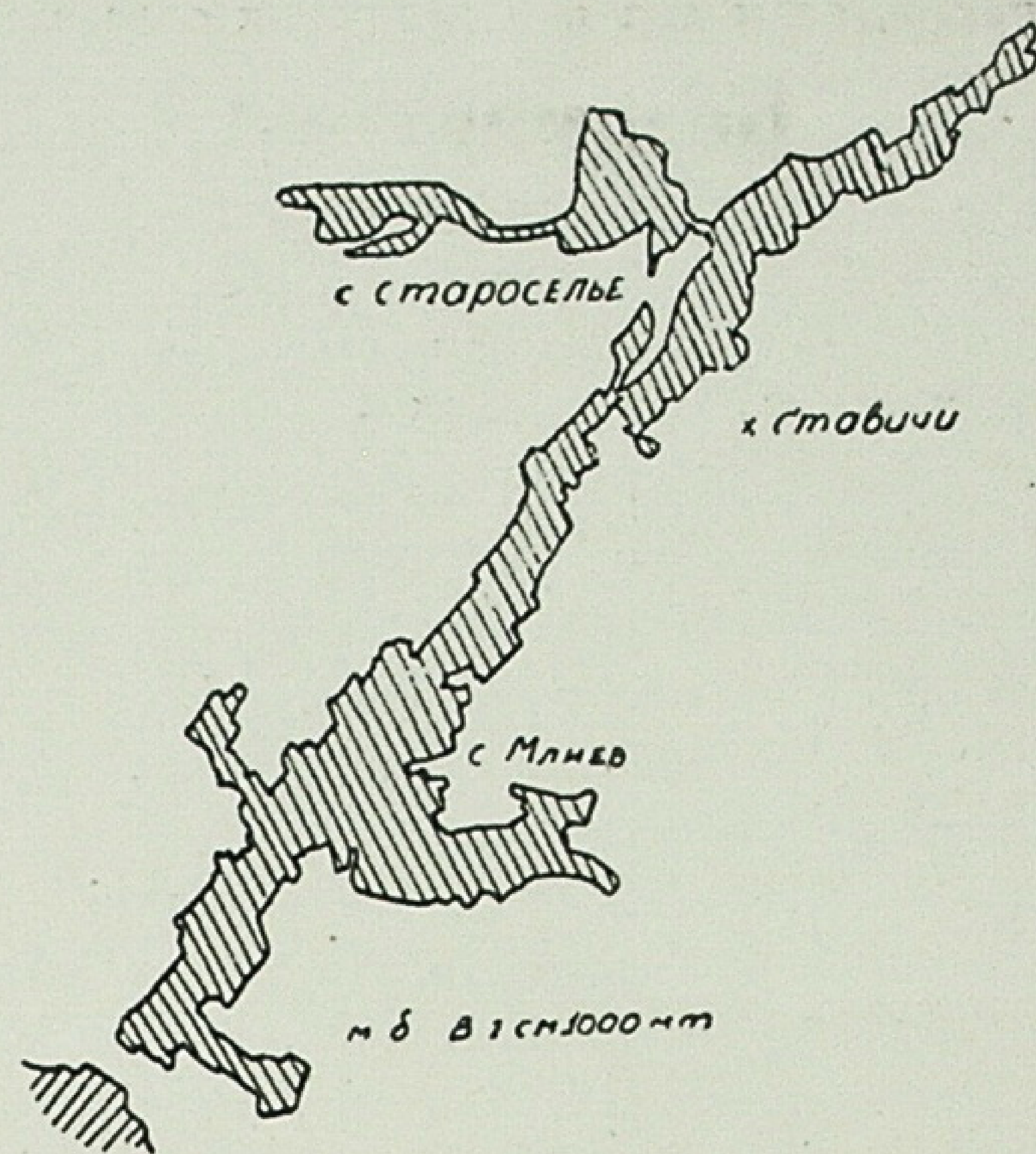

Рис. 4. Приклад розселення старих сіл.

Dess. 4. Territoire de l'ancienne colonisation.

фасадом до вулиці, або вузьким („причілком") в наслідок чого освітлення сонцем було в усіх випадках рівноцінним.

В новозбудованих хатах відчувається прагнення модернізувати і поліпшити хати, зокрема розширити вікна, які часто оздоблюються різними наличниками.

Велике зрушення спостерігається в плануванні хат. Новини в цій області найяскравіше за всі інші показники говорять про ріст культури і потреб колгоспників — трудящих соціалістичного села.

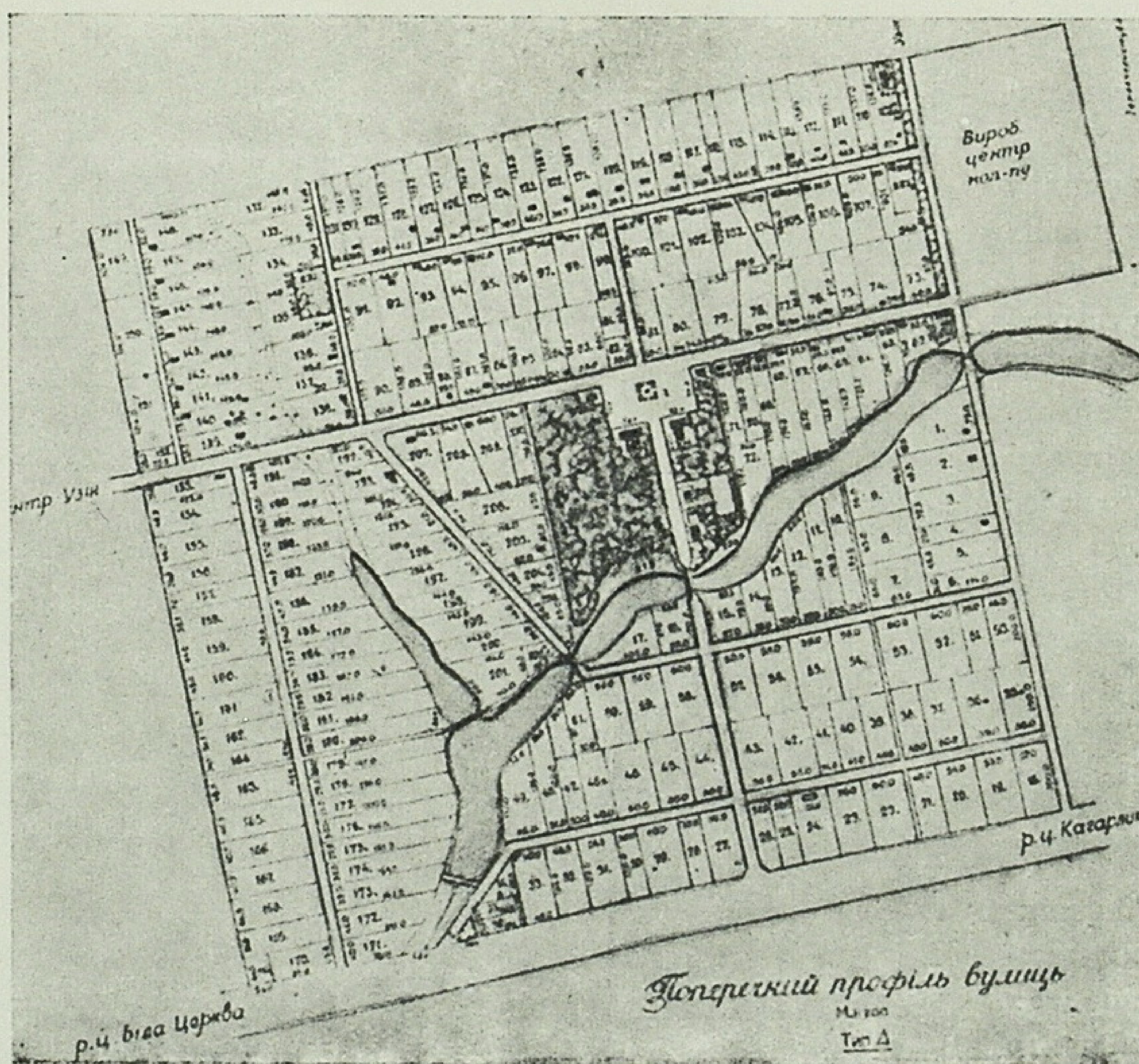

Рис. 5. Схема планіровки нового села для с.-г. артілі ім. Шевченка, Тарасівської сільради, Узінського району.

Dess. 5. Schéma de plan du nouveau village kolkhozien de la collectivité agricole Chevtchenko, soviét du village Tarasivka.

Володимир Адріанович Безсмертний

6 серпня ц. р., на 79 році, помер один з найстаріших архітекторів Києва — цивільний інженер Володимир Адріанович Безсмертний.

Помер визначний своєю ерудицією і знаннями трудівник, який 55 років працював на Волині, потім на Київщині і в Києві (в так званому колись Південно-Західному краї).

По закінченні в 1885 році інституту Володимир Адріанович одразу був призначений молодшим інженером будівного відділу Волинського губернського правління. Тут він працював на різних посадах в дорожній і будівній частинах, аж до губернського інженера.

Хто знав роботу губернського інженера, той не дивуватиметься тому калейдоскопові і різноманітності дорожних і будівних робіт, в яких доводилось авторитетно виступати В. А. Безсмертному. Губернський інженер керував всім будівництвом у губернії, отже, сумлінному працівникові діла було досхочу. Він розглядав і затверджував проекти і давав дозволи на спорудження величезних млинів або елеваторів, гребель з електростанціями, прохідних шляхів, казарм, громадських будівель і житлових будинків. Всі будівні роботи в містах, містечках і на селі були підпорядковані йому. Він повинен був знати і пильнувати за додержанням законів і положень державного будівництва.

До цього всього його обов'язком було вести величезне листування і розбиратися в найрізноманітніших питаннях будівництва, мати діло з цілими томами актів, протоколів, інструкцій, програм, проектів і доповідних записок, виступати експертом у судових засіданнях і брати участь у численних різноманітних комісіях.

Коли Володимир Адріанович працював на Київщині, а потім в самому Києві — в міському комунальному управлінні—до нього постійно звертались і місто і установи. Без участі Володимира Адріановича не здійснювався жодний значний захід— водогін, каналізація, електричне освітлення, трамвай, спорудження оперного театру, політехнічного інституту і інших учбових та цивільних установ.

З відкриттям комунального відділу в Політехнічному інституті Володимира Адріановича, як доброго знавця законів і положень, запросили читати лекції по цьому відділу. Законодавство про будівництво краще від нього ніхто не знав.

Але не тільки широкі знання і досвід приваблювали до нього всіх, хто його знав і з ним працював. Завжди рівний, спокійний, сердечно ставлячись до кожного, хто мав з ним стосунки, він ніколи не залишав того, хто до нього звертався, без компетентного рішення або поради. При цьому він завжди твердо відстоював принципи і інтереси хорошого, якісного будівництва, без компромісів і поступок. Це примушувало всіх працівників, що оточували його, теж серйозно, сумлінно ставитись до роботи. На всіх він мав великий виховний вплив.

Його об'єктивне, чесне ставлення до справи і людей створили ту загальну симпатію, якою він користувався весь свій довгий вік до останнього дня, коли тяжка хвороба відірвала його від роботи і припинила його кипучу діяльність.

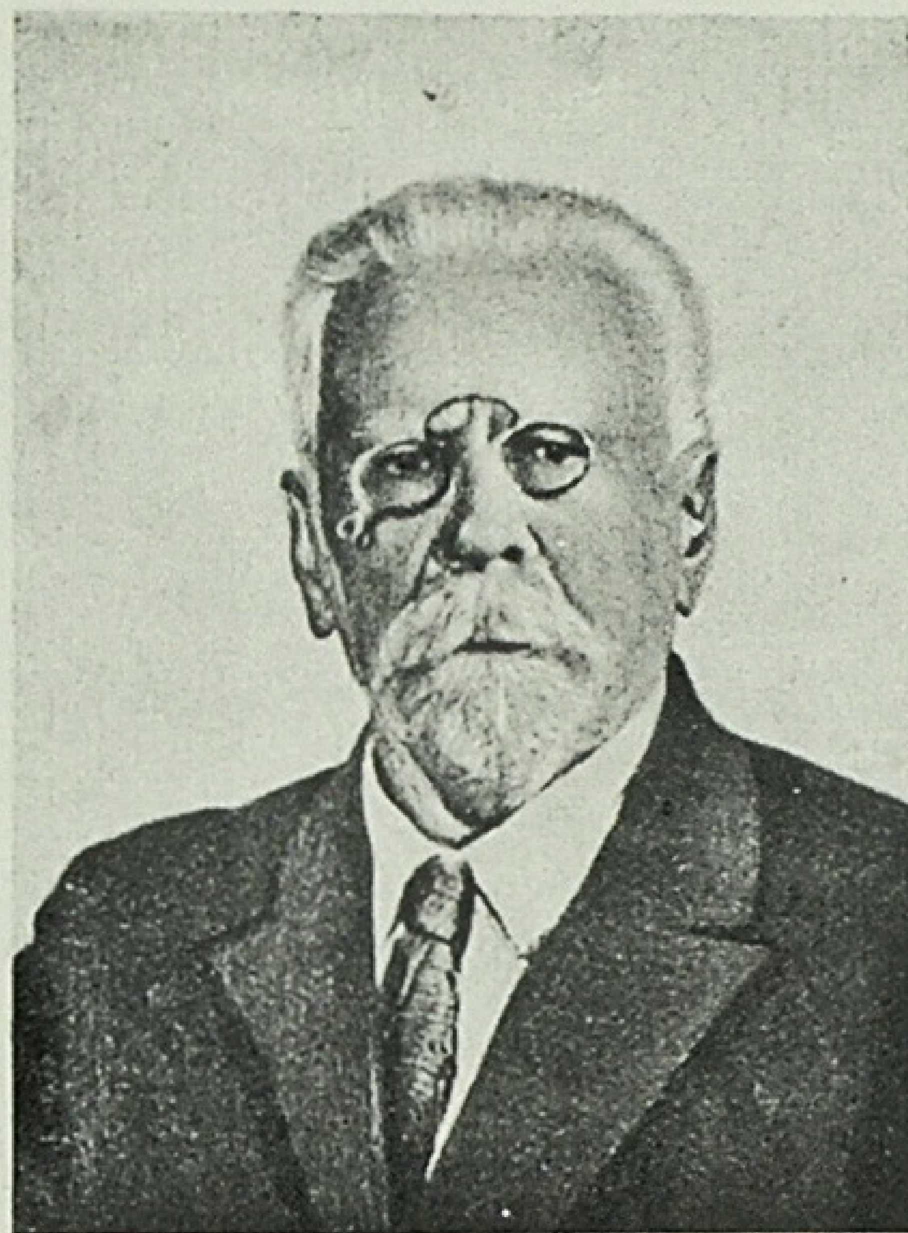
Знаючи Володимира Адріановича Безсмертного з шкільної парти і часто працюючи з ним в різних комісіях та в експертизах, я особисто не раз вдавався до нього за порадами, а він завжди охоче ділився своїми знаннями, досвідом, думками.

Діяльність подібних скромних людей, на жаль, не зберігається в вигляді томів наукових праць, їх нібито немає. Але їх і ніколи було писати — „діло" забирає всю енергію цих трудівників, залишаються лише якісь сухі об'їдки в вигляді інструкцій, актів, протоколів. Робота їх була величезна, але все це кудись розносилось тими, для кого призначалося, в вигляді знань. Можливо, що ті, кому такі трудівники віддали свої знання, продовжують їх роботу і оформляють її в більш конкретних наслідках, в видимих для всіх формах.

Ми, техніки, можемо лише пишатися таким своїм товаришем.

Мир праху твоєму, дорогий товаришу, робота твоя не пропала для батьківщини.

Проф. *О. В. Кобелєв*

В. А. БЕЗСМЕРТНИЙ (1861—1940)

55 років праці на користь батьківщині

6 серпня 1940 р. помер найстаріший зодчий Києва, інженер-архітектор Володимир Адріанович Безсмертний.

Володимир Адріанович народився 21 грудня 1861 р. в Києві в сім'ї дрібного службовця. Успішно закінчивши в 1880 р. віленське реальне училище, він вступив в Петербурзький інститут цивільних інженерів, з якого в 1885 р. вийшов з званням цивільного інженера. Відтоді, протягом 55 років, Володимир Адріанович безперервно і з великою творчою активністю працює в найрізноманітніших галузях будівництва.

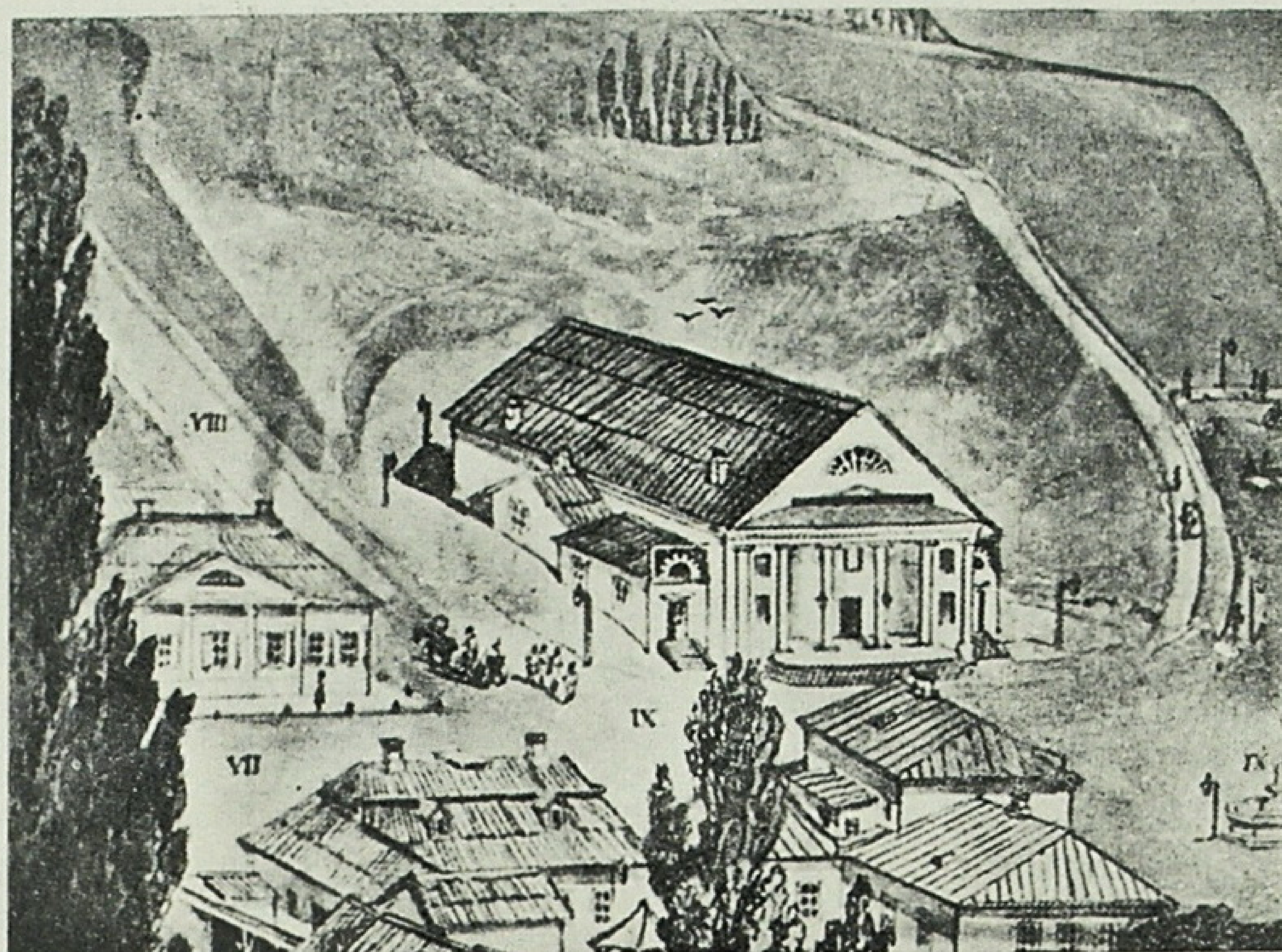
В Києві, де він пропрацював понад 45 років, інженер-архітектор Безсмертний збудував десятки споруд. Серед них київський елеватор на набережній Дніпра, хірургічний і гінекологічний відділи Кирилівської лікарні, школа глухонімих, будинок комунального банку, друкарня Держполітвидаву на вул. Воровського, ряд житлових будинків, з яких найзначнішими є будинок № 40 і 42 на вул. Артема, № 44 на Дорогожицькій, №№ 15, 23—25 на Гоголівській і ін. Він керував також і відповідальною надбудовою над будинком кол. „Присутственних мест".

По закінченні інституту В. А. Безсмертний протягом 6 років працював у Житомирі. В 1919—20 рр. він працював в Одесі. В 1892 р. він був делегатом першого з'їзду російських зодчих, що відбувся в Петербурзі, а в 1895 р. брав участь в другому з'їзді в Москві. З організацією Спілки радянських архітекторів Володимир Адріанович перебуває її членом. Його було обрано делегатом на перший з'їзд радянських архітекторів УРСР.

Відмінною рисою Володимира Адріановича була його скромність, виключна працездатність. Він був зразком абсолютно чесного і сумлінного працівника. Таким він був, як тільки став на трудовий шлях будівника, таким ми його знаємо і в останні дні його життя під час виконання службових обов'язків в Укрцивільбуді і на тих численних технічних консультаціях та експертизах, куди його постійно запрошували як людину з безперечним авторитетом в архітектурно-будівній справі.

Цей кристально чистий образ трудівника, який віддав всі свої знання і сили, всього себе на благо своєї батьківщини, збережеться в нашій пам'яті назавжди.

Альошин, Вербицький, Гінзбург, Головко, Григор'єв, Гречина, Даміловський, Козлов, Кобелєв, Обремський, Осьмак, Риков, Стеценко, Тацій, Шехонін, Холостенко.

Перший театральний будинок у Києві

21 вересня 1803 р. був відкритий перший київский театр. Будівництво театру почалось в 1801 р. на теперішньому майдані III Інтернаціоналу по вул. Жертв Революції що, називалась тоді Театральною.

Вибір місця для театру обумовлювався нововиниклим у той час центром міста, що зв'язував три окремі його частини — Поділ, Печерськ і Старе місто.

До кінця XVIII в. ця частина міста (Хрещатик) зовсім не була заселена. В 30-х роках минулого сторіччя в районі майдану Калініна було озеро і млин, а на території теперішнього майдану III Інтернаціоналу було „ніколи не висихаюче болото" (Борщевський).

Поштовхом для розвитку цього району міста був ріст економічного життя Києва в зв'язку з перенесенням сюди в 1797 р. щорічних контрактів з м. Дубно і реорганізація Київської губернії (приєднання правобережної частини).

Велика частина ділянок в цьому новому районі міста була захоплена вищою чиновною бюрократією, інтересами якої і був обумовлений вибір місця для театру.

Майдан коло театру — Театральний — був оформлений квітникати і фонтаном. Самий дерев'яний театральний будинок, вирішений прямокутником, був обернений короткою стороною до Хрещатика, а довгою — до Подолу. Головний вхід був оздоблений портиком. Фронтон з великим напівкруглим вікном і балюстрадою підтримувався двома колонами з дорійськими капітелями, вікна будинку йшли в два ряди. Такий був вигляд театру на рисунку Закревського, який можна віднести до 1837 р.

Рисунок Закревського точно відповідає плановї театру, виконаному в 1816 р. архіт. Меленським, який, за деякими документальними даними, вважається автором проекту. Врозріз з цими даними йде пізніша літографія і рисунок панорами Києва, де портик театру подано шестиколонним.

Розміри театру орієнтовно складали 8 × 17 сажнів. Місця для глядачів (470 місць) були розташовані в три яруси. Сцена театру була пристосована для постановки драми, опери і балету, але спеціального „механічного" устаткування не мала. Акустика була добра.

Остання вистава в цьому театрі відбулась в червні 1851 р. В серпні цього ж року будинок був розібраний за зношеністю.

Тепер на цій ділянці стоїть двохповерховий кам'яний будинок кол. Європейського готелю.

Академік І. С. Семенов

1 вересня 1865 р. помер професор архітектури, академік Іван Семенович Семенов.

І. С. Семенов походив з с. Хотиново, Новгородської губернії, з кріпаків графа А. А. Аракчеєва.

За прикладом багатьох поміщиків і дворян першої половини XIX в. Аракчеєв для задоволення потреб свого будівництва віддає молодого Семенова до полковника Капустіна для підготовки його в академію Мистецтв. В 1811 р. Семенов вступає в Академію Мистецтв, де навчається архітектури. Протягом шестирічного перебування в Академії Іван Семенович одержує дві срібні медалі за архітектурні композиції, проте, закінчити Академію йому тоді не вдалось. За тодішніми законами кріпак, закінчивши Академію, мав стати вільним. Отже, Аракчеєв, не маючи бажання втратити кріпака-архітектора Семенова, забирає його з Академії перед самим закінченням її і відсилає до свого маєтку Грузіно. Тут і почав свою архітектурну і будівну діяльність молодий архітектор І. С. Семенов.

В Грузіно він спорудив житлові будинки, садові бесідки і лавочки, казарми кол. Павлівського полку тощо. На жаль, з його робіт в Грузіно збереглось дуже мало — згадані казарми і деякі металічні садові лави та бесідки.

Поміщик-кріпосник Аракчеєв поводився з І. С. Семеновим як з усіма своїми кріпаками, жорстоко, як з рабом, він нерідко бив його палицею, а одного разу, бувши в гніві, наказав вибити його батогами.

Тільки через 26 років, вийшовши на волю, Семенов дістав змогу закінчити Академію і висунутись як архітектор.

В 1843 р. він дістав звання „класного художника ар ітектури"; в 1844 р. за проект будинку поліцейського управління однієї з дільниць столиці він одержує звання академіка архітектури.

Незадовго до смерті Іван Семенович запроектував палац намісника в Тбілісі, споруджений вже після його смерті (нині палац піонерів в Тбілісі).

Словник архітектурних термінів

Павільйон (франц.) — 1) невелика, легкої конструкції, будівля в парку або саду у вигляді альтанки, 2) виставочна будівля, де знаходяться експонати будьякої виставки. Приклад: будівлі Всесоюзної сільсько-господарської виставки 1939/40 р. в Москві, на якій в спеціальних павільйонах представлені експонати всіх республік і національностей СРСР.

Павільйон СРСР на міжнародній виставці в Нью-Йорку. Автори архітектори К. С. Алабьян і Б. О. Йофан 1938 рік.

Паддуга -- викружка або виїмка між карнизом і стелею в середині приміщень.

Пагода (індійськ.) — назва храму в Індії, Китаї, Японії. Характерні для Китаю пагоди — башні і ворота, так зв. Раї-ви, щось подібне до тріумфальних арок.

В індійській архітектурі пагоди являють собою багатоповерхові пірамідообразні споруди (інколи доходять до 15 поверхів).

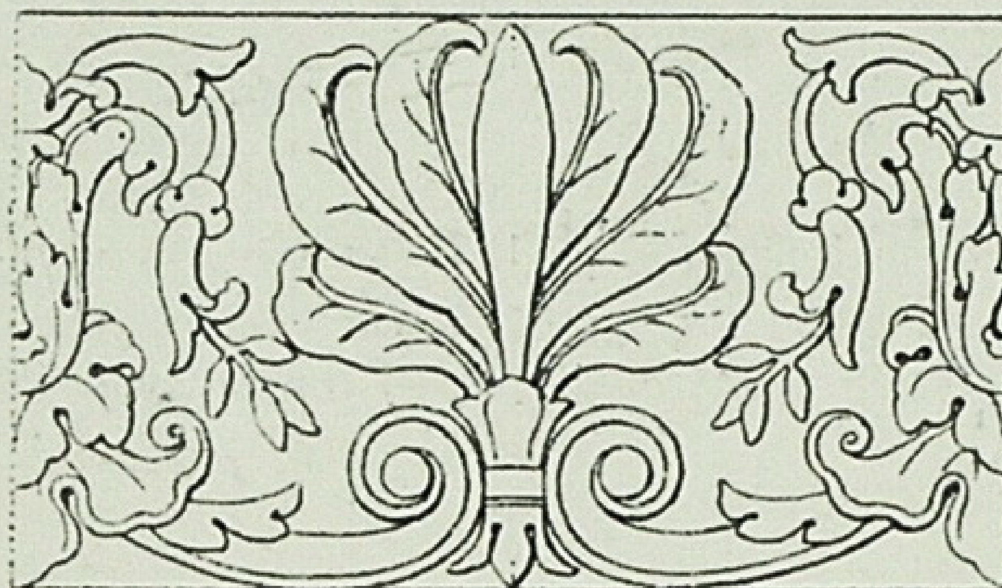
Пакгауз (нім.) — складочне приміщення для товарів при таможнях, портах, залізничних станціях та ін.

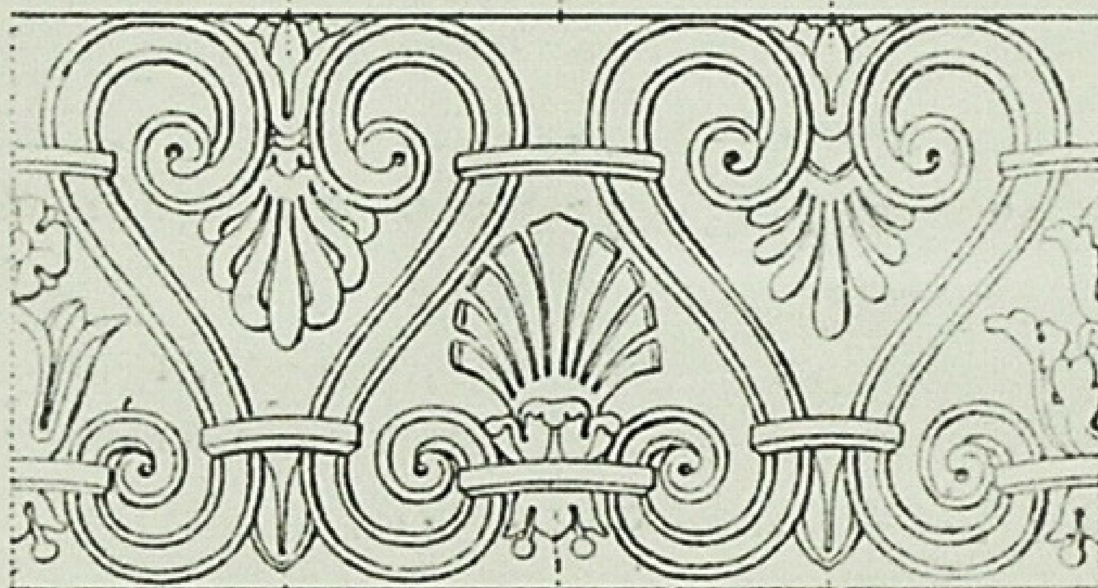
Палата (лат.)—1) назва великого приміщення, напр. грановита палата в Московському кремлі, „Оружейная" палата — там же (раніш — арсенал, де зберігалась різна зброя, пізніше — музей), 2) в царській Росії — назва деяких судових і адміністративних приміщень (судова палата, казенна палата та ін.).

Палаццо (італ.) — дворцовий будинок (палац).

Палестри (або гімнасії) -- комплекс фізкультурних споруд в давній Греції, що складались з майданів для гімнастики, купальних басейнів, ексєдр (див. це слово) для лекторів та ін. споруд.

Пальмета (антемій або анфімій)—орнаментний мотив, що часто вживався в різних

Орнаментні мотиви пальмет в архаїчних обломах.

композиціях і варіантах в античній архітектурі на шийці іонійських колон, напр., Ерехтейона на акротеріях (див це слово), у вигляді прикрас черепичних дахів (див. антефікс), на різних обломах та ін. По зовнішньому вигляду в основному являє собою стилізований лист веерообразної пальми.

Панафінейський фріз — скульптурний фріз Парфенона в Афінах на верхній частині продовжніх стін целли (див. це слово) і на бокових фасадах храму, з зовнішнього боку.

Пандантив (франц. pendentif) — теж, що й парус (див. „парусне склепіння", а також „купол").

Пандус або пантус (з франц. pente douce) — пологий спуск, що замінює сходи. Іноді пандус влаштовують для під'їзду екіпажів і автомобілів. Крім того, пандусом звуть під'йом без сходів садової доріжки або коридора всередині будівлі.

Панель — дерев'яна, керамічна, скляна та ін. обшивка або обкладка плитками чи іншим матеріалом нижньої частини стін всередині приміщень.

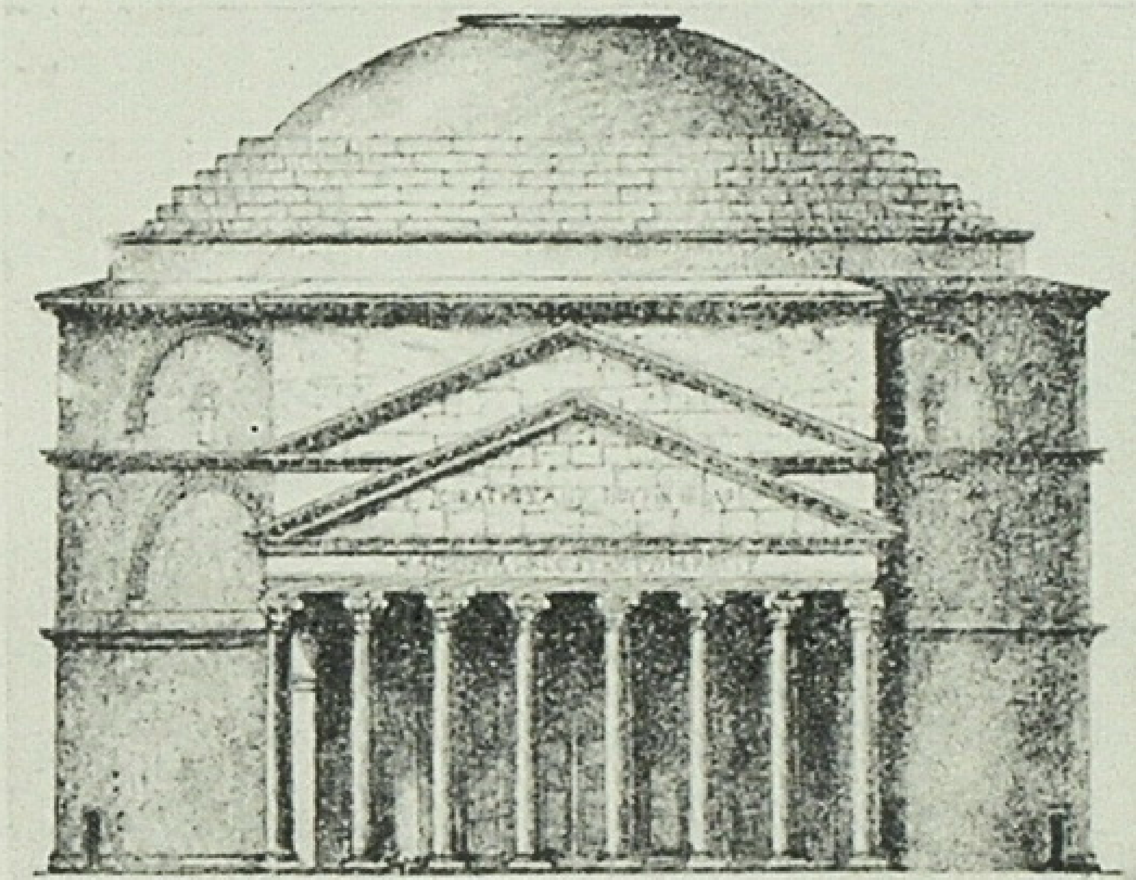
Пано (франц.) — декоративна картина великих розмірів, що заповнює собою цілі стіни або простінки приміщень.

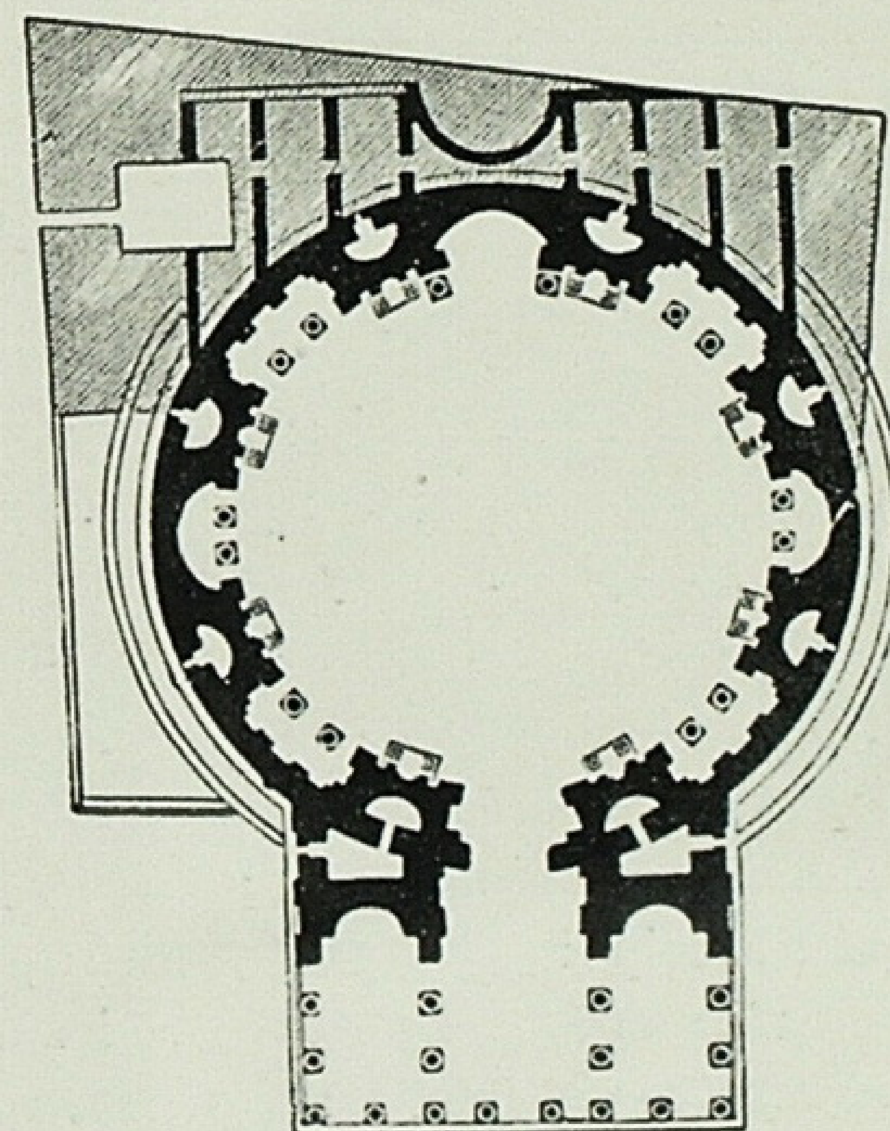
Пантеон (грец.) — храм в античній архітектурі, присвячений всім або кільком богам. Таку ж назву мають будівлі, присвячені пам'яті великих людей (відомий Пантеон в Парижі). З античної архітектури відомий Пантеон в Римі, збудований при Адріані близько 123 р. н. е. на місці згорівшого храму етруського типу (ротонда), збудованого Агріппою за царювання Августа (27 р до н. е. - 14 р. н. е.).

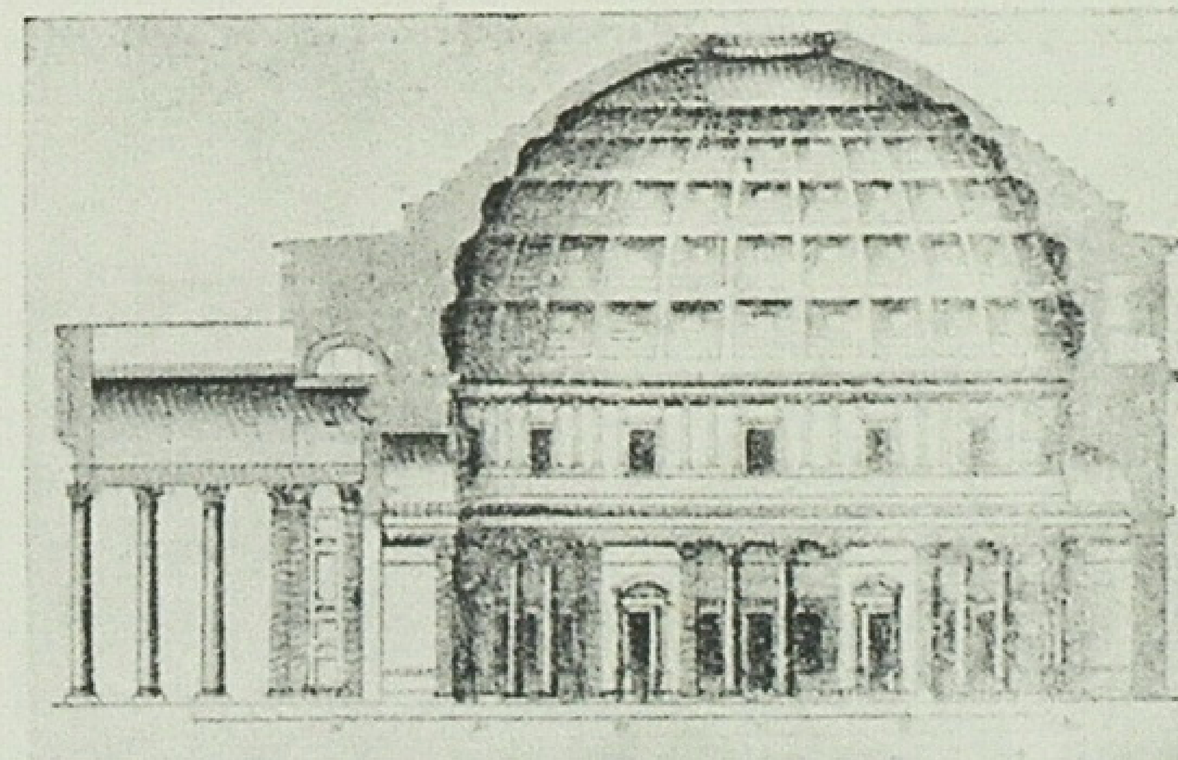
Паперть — сіни або крильце перед входом в церкву (див. нартекс).

Парапет (італ.) — стінка, що замінює перила, ограду, баллюстраду над карнизом будинку, вздовж моста та інш.

Парта — див. модуль.

Пантеон в Римі. Фасад, план і розріз.

Партер (франц) — 1) місце в театрі між сценою (оркестром) і амфітеатром; 2) назва нижнього поверху будинку.

Парус — див. „купол“ і парусне склепіння.

Парусне склепіння — купольне перекриття, в якому внутрішня поверхня являє собою частину поверхні напівшара, обмеженого площинами стін. Коли парусне склепіння перекриває приміщення квадратової або багатокутної форми і діаметр напівшара дорівнює діагоналі данного квадрата, то таке склепіння звуть повним парусним склепінням. Сферичні трикутники, які своїми вершинами спираються на парусне склепіння опори, звуться парусами або пандантивами, а верхня сферична частина над обмежуючими склепіння стінами зветься скуфьею.

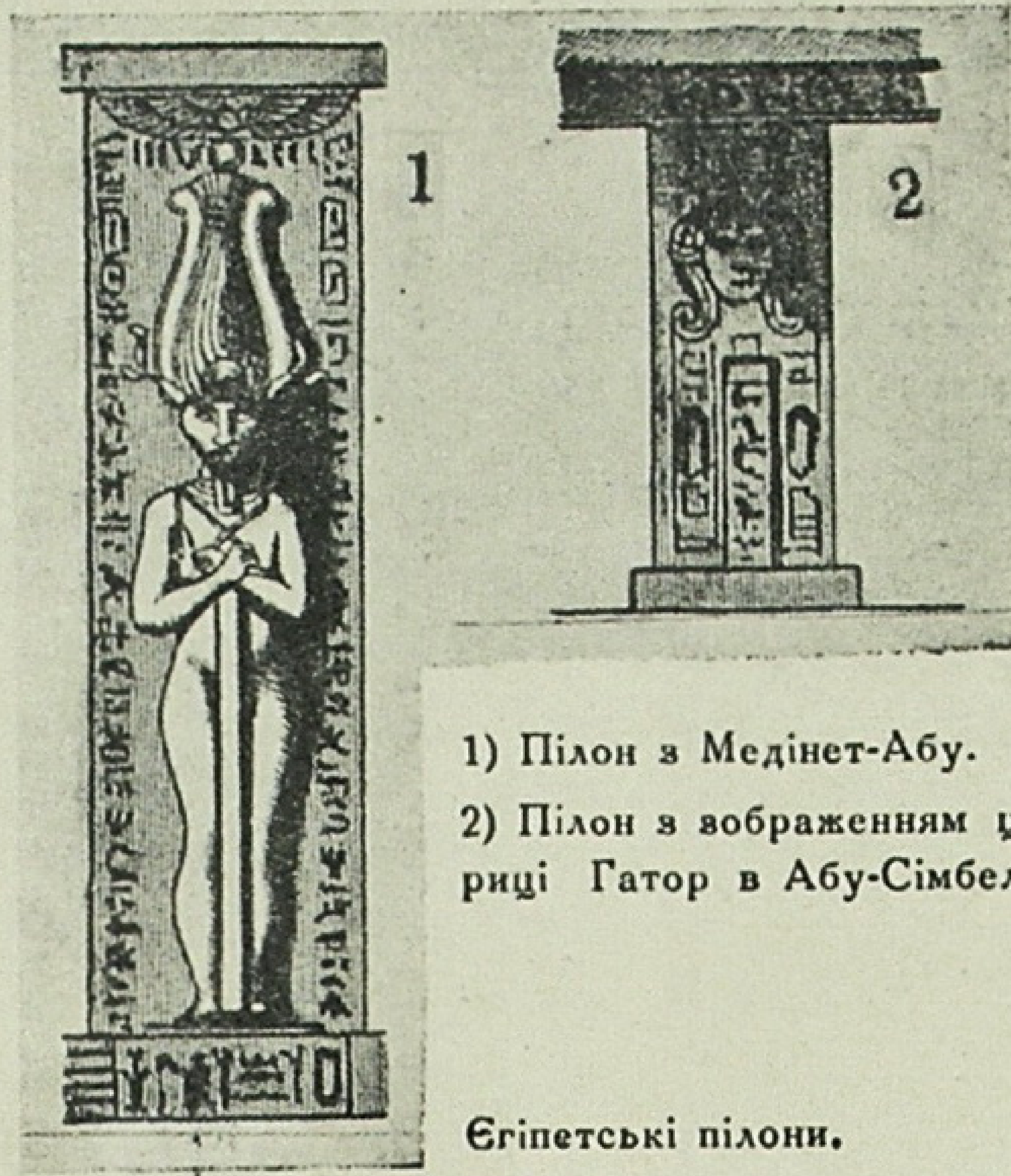
Пайлу — окремі стоячі кам'яні або дерев'яні ворота в китайській архітектурі, що споруджувались в пам'ять загинулих воінів, філософів та ін. Пайлу споруджувались на один або на три прольоти з горизонтальним перекриттям на стовпах і покривались великим, іноді 2-ярусним, дахом з круто загнутими догори кутами і кольористою черепицею. Пайлу подібні до індійських воріт „торанів“ (див. це слово). Аналогічні споруди зустрічаються також і в Японії.

Парфенон — давнєгрецький античний храм дорійського ордеру в Афінах (октостильний періптер за плановим рішенням), споруджений в 454—438 рр до н. е. зодчими Іктіном і Каллікратом і присвячений богині Афіни Парфенос.

Перемичка — плоскі перекриття віконних, дверних та ін. пройм, змуровані подібно до арки з ряду кам'яних клинів. Невеличка арка. Перемичечний парус — парус, що являє собою систему арок.

Перехрестя (або середохрестя) — центральний, здебільшого квадратовий в плані простір приміщення, де перетинаються між собою продовжній і поперечний нефи в церквах з хрещатим планом.

Перибол (або перивол) — парадний двір, обнесений огорожею і прикрашений портиками, статуями та ін. навколо храму або будинку.

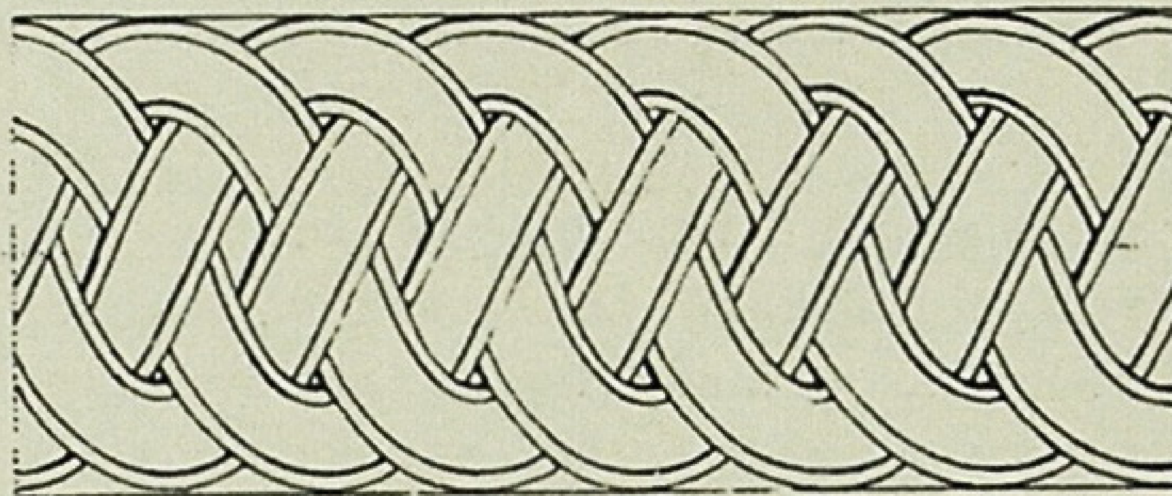

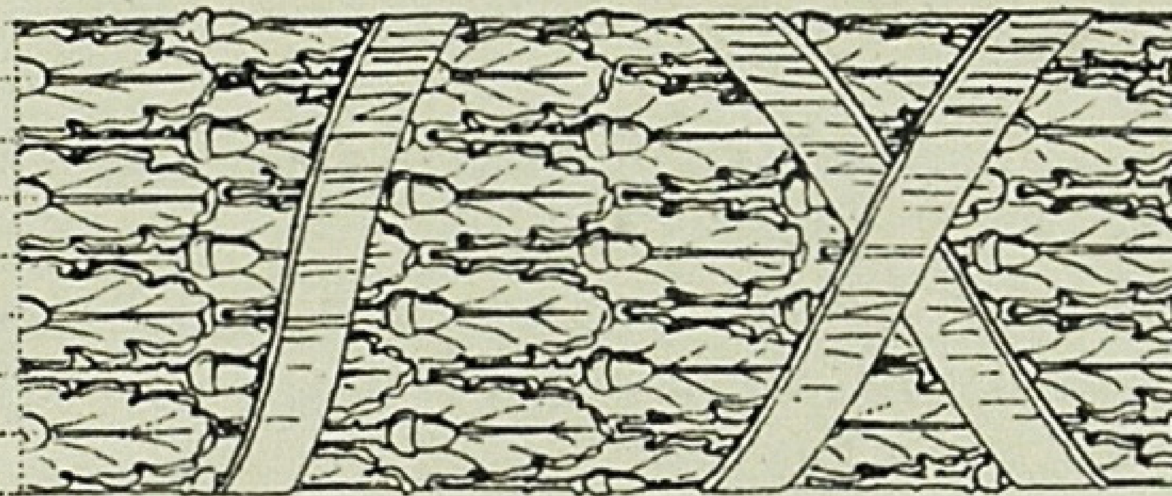
1) Пілон з Мединет-Абу.
2) Пілон з зображенням цариці Гатор в Абу-Сімбель.

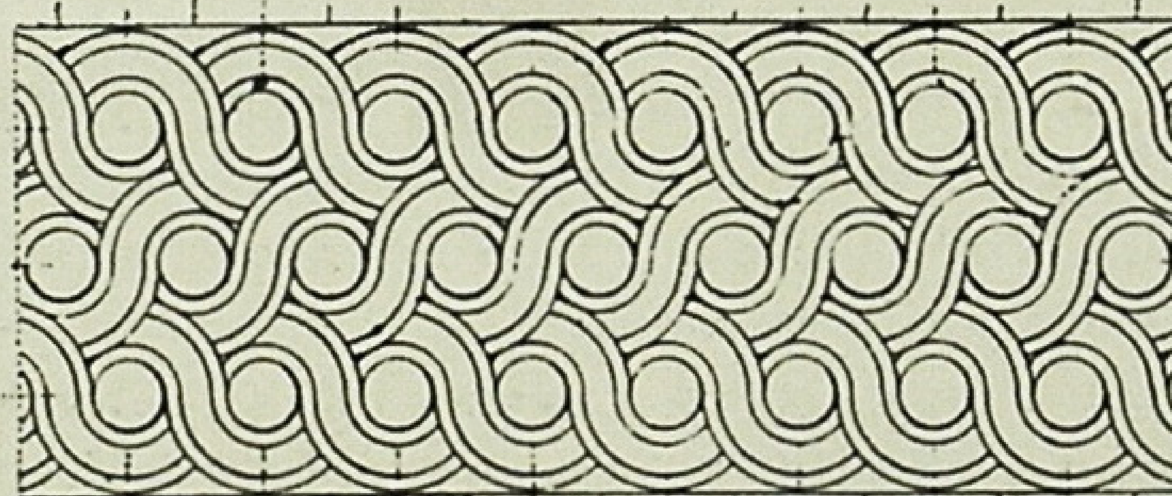
Єгіпетські пілони.

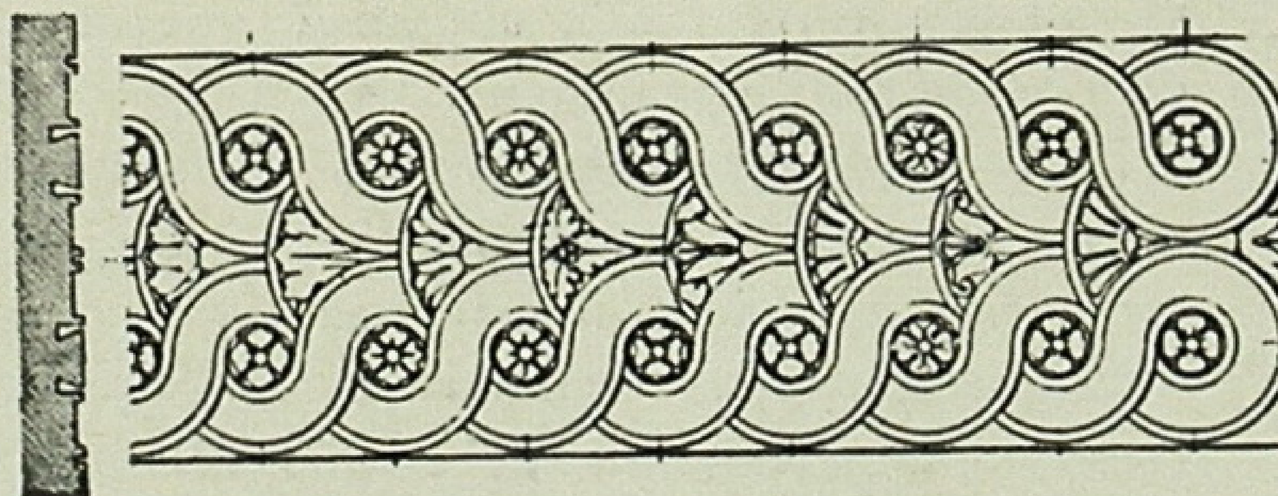
Периптер — античний храм, окружений колонадою, що утворює навколо нього галерею.

Перістіль — колонада, портик, галерея а також обнесений критою колонадою внутрішній двір або сад.

Плетінки на античних обломах.

Північний ренессанс — див. ренессанс.

Пікностиль — віддалення між колонами, що дорівнює $1^1/_2$ їх діаметрів (див. інтерколюмній).

Плетінка — орнаментна композиція, що складається з заплетених ліній, утворюючих відповідний рисунок.

Планетарій — споруда, в якій встановлено прибор, що показує на купольному екрані побудову планетної системи і рух планет. Перший планетарій в СРСР споруджено в Москві в 1929 р.

Piano nobile - „благородний поверх“ — другий поверх в житлових будинках часів італьянського Відродження, розташований над аркадою, або колонадою, які його підтримують. В цьому поверсі розташовувались парадні покої.

Підвіска — продовгуватий замковий (або ключевий) камінь склепінь в пізньоготичній архітектурі, що виступає с внутрішньої поверхні склепіння. Виступаюча частина підвіски здебільшого була багато декорована.

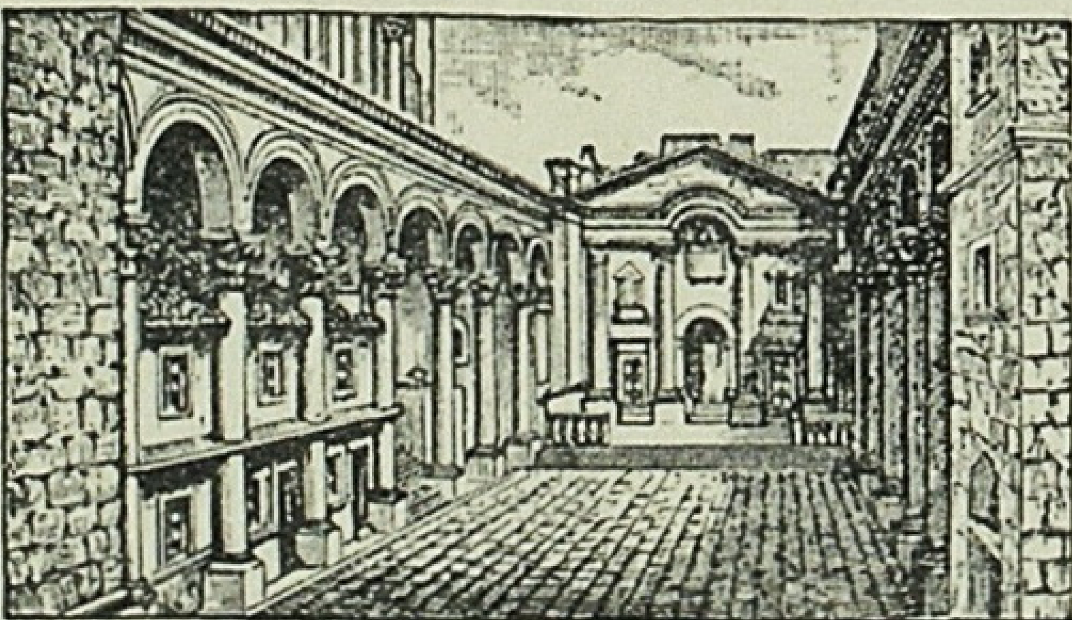
Підпружна арка — арка, яка служить опорою склепіння.

Пілон — 1) монументальний вхід в храм в єгіпетській архітектурі.

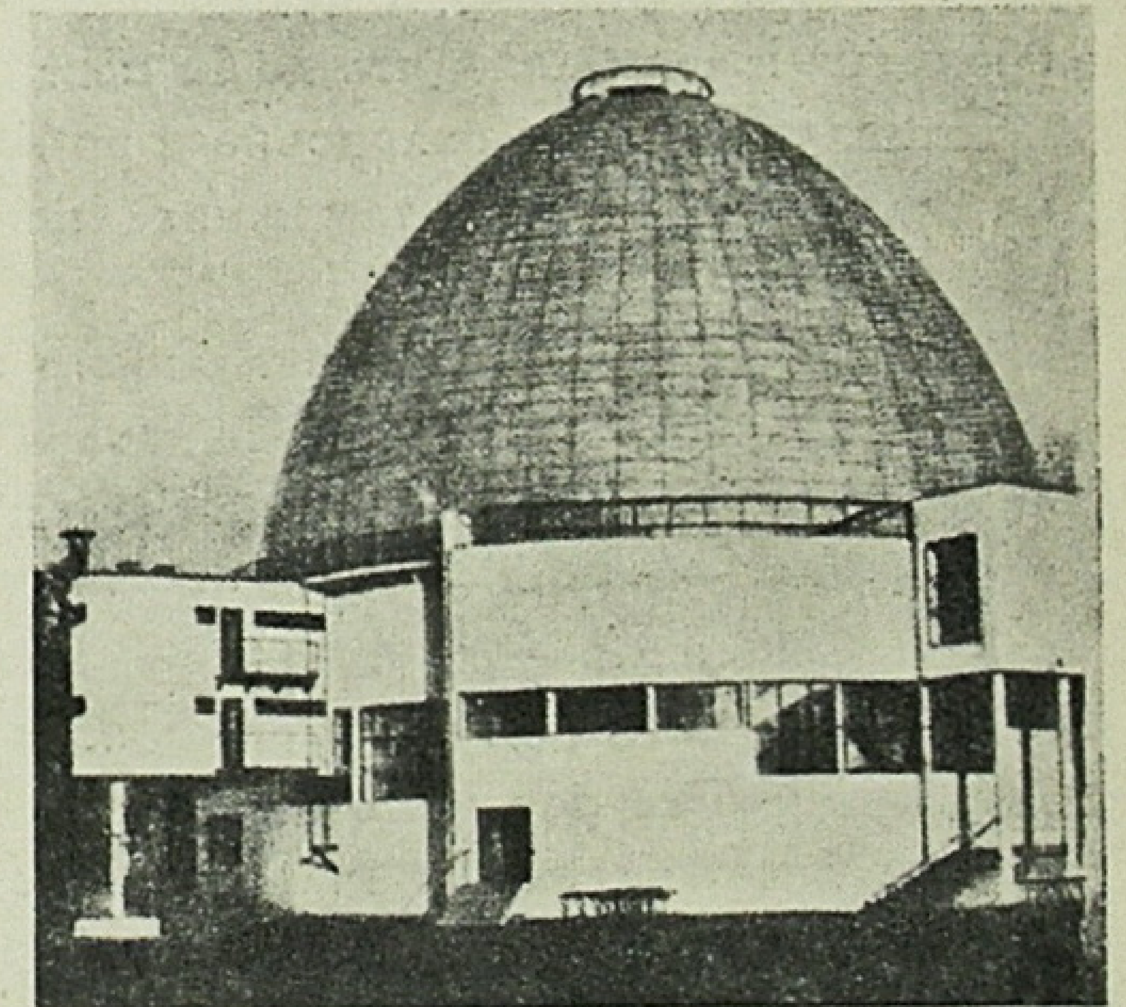
2) масивна опора (устой), здебільшого стовпи, що служать опорами головного купола церкви.

Пілястра — вертикальний зовнішній або внутрішній виступ (утовщення) стіни що виступає, приблизно, на одну шосту своєї ширини. Пілястри здебільшого мають подібно колонам капітель і базу.

Плінфа — назва тонкої цегли широкого формату в муруванні стін будівель великокнязівської доби. Шари плінфи чергувались з шарами бутового каменю в муруванні opus mixtum (див. це слово).

Перістіль палацу Діоклетіана в Спалато 305 р. н. е.

Будинок планетарію в Москві.

Поправка: на попередній (47) стор. підтекстовку в середній колонці слід читати: „Орнаментні мотиви пальмет в античних обломах.

ХРОНІКА

Обласні конференції архітекторів

Більшість правлінь обласних відділень Спілки радянських архітекторів УРСР були обрані ще в 1938 році. Термін роботи правлінь, визначений статутом, давно минув. Президія правління Спілки радянських архітекторів УРСР, обговоривши це питання, визнала за необхідне, порядком підготовки до другого українського з'їзду радянських архітекторів (відбудеться в січні 1941 року), провести обласні конференції архітекторів Одеси, Дніпропетровська, Сталіно, Вінниці і Полтави. На цих конференціях, крім відчитних доповідей правлінь та виборів керівних органів, будуть обговорюватись основні творчі питання, виходячи з місцевих умов роботи окремих організацій.

Конференції будуть проведені протягом вересня — листопада цього року.

В цей же час будуть організовані відділення спілки в новоутворених областях УРСР: у Ворошиловграді, Миколаєві, Запоріжжі та інш. В них будуть обрані обласні правління або, де за малою кількістю архітекторів за статутом не можна буде обрати правління, уповноважені спілки.

Будівництво українського стадіону в Києві

Український стадіон, що будується в м. Києві на Червоноармійській вулиці, буде одним з найбільших стадіонів в СРСР. Лише трибуни футбольного поля цього стадіону розраховані на п'ятдесят тисяч глядачів. Будівництво його почалось в 1936 році. З того часу проведені великі роботи. З тринадцяти мільйонів карбованців, асигнованих на це будівництво, витрачено за ці роки вісім мільйонів карбованців.

Але останнім часом роботи дуже сповільнились. Величезні капіталовкладення загрожували стати мертвим капіталом.

Президія правління Спілки радянських архітекторів УРСР, обговоривши стан речей, що створився на цьому будівництві, вирішила звернутися з цього приводу, з листом до секретаря ЦК КП(б)У товариша М. С. Хрущова.

24 серпня ц. р. М. С. Хрущев в супроводі секретаря Київського міськпарткому тов. Шамрила, голови президії ради трудящих м. Києва І. Ф. Шевцова, секретарів українського правління Спілки радянських архітекторів тт. Г. В. Головка і С. В. Григор'єва, відвідав будівництво стадіону.

Вислухавши пропозицію автора стадіону архітектора М. І. Гречини та начальника будівництва, Микита Сергійович дав потрібні вказівки, щоб допомогти будівництву наданням потрібних йому для закінчення будівельних матеріалів тощо.

Будівництво буде розгорнуте так, що уже в 1941 році основні об'єкти будівництва ввійдуть в експлуатацію.

Реставрація будівлі Одеського Обкому КП(б)У. Будинок після реставрації.

Реставрація будівлі Одеського обкому КП(б)У

На високому плато приморського бульвару м. Одеси розташована прекрасна споруда в стилі Ампір — будинок обкому КП(б)У (колишня біржа).

Цей будинок споруджено в 1829—34 роках за проектом невідомого автора. Найкращою частиною будівлі є головний фасад з боку бульвару. Подвійний ряд чудових коринфських колон, які спочатку відокремлювали двір будівлі від бульвару, своєю красою дуже нагадує архітектурні прийоми славнозвісного російського архітектора Кваренги, автора Александрінського палацу в м. Пушкіно та інш. З боків колонада замикається двома різолітами з великими напівциркульними вікнами.

До нашого часу будівля дійшла у трохи зміненому вигляді. В 1871—73 р. р. архітектор Моранді, щоб збільшити площу внутрішніх приміщень, використав для цього відкритий дворик, забудувавши внутрішній ряд колонади. При ремонті будівлі в 1890 році до неї був прибудований дуже невдало залізний тамбур. Пізніше була знята ліпка на антаблементі.

Тепер ліпка була відновлена, розібрано металічний тамбур. Під час реставрації було виявлено, що осі колон мають легкий нахил всередину будівлі. Саме це, поряд з чудовими пропорціями будівлі, надає їй тієї стрункості, яка так милує око.

Реставраційні роботи проведені досить вдало, з належною архітектурно-художньою культурою.

Будинок Одеського Обкому КП(б)У після реставрації (1829—1834 рр.). Зверху головний фасад, внизу перспектива бокового фасаду.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО „МИСТЕЦТВО“

Київ, вул. Воровського, 22

Відкрито прийом передплати на періодичні видання на друге півріччя 1940 року

„НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ“

ОРГАН ІНСТИТУТУ ФОЛЬКЛОРУ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР І УПРАВЛІННЯ В СПРАВАХ МИСТЕЦТВ ПРИ РНК УРСР.

Виходить 6 раз на рік. Умови передплати: на рік — 18 крб., на 6 міс.— 9 крб. Ціна окремого номера 3 крб.

„ТЕАТР“

ОРГАН УПРАВЛІННЯ В СПРАВАХ МИСТЕЦТВ ПРИ РНК УРСР.

Багатоілюстрований журнал, що широко висвітлює питання театрального життя України та братніх національних республік. Виходить щомісяця. Умови передплати: на рік — 24 крб., на 6 міс.— 12 крб., на 3 міс.— 6 крб. Ціна окремого номера — 2 крб.

„РАДЯНСЬКА МУЗИКА“

ОРГАН ОРГКОМІТЕТУ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ УКРАЇНИ.

Журнал висвітлює теоретичні і практичні питання радянського музикознавства, ознайомлює читачів з творчістю українських радянських композиторів, творчими досягненнями композиторів братніх радянських республік, з народною музичною творчістю.
Виходить 6 раз на рік. Умови передплати: на рік — 12 крб., на 6 міс.— 6 крб. Ціна окремого номера — 2 крб.

„ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО“

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ.

Журнал висвітлює поточне мистецьке життя СРСР, ознайомлює читачів з творчістю українських радянських художників і графіків, з класиками українського, російського і світового малярства і скульптури, з матеріалами поточних виставок і з народним мистецтвом.
Умови передплати: на рік — 36 крб., на 6 міс.— 18 крб., на 3 міс.— 9 крб. Ціна окремого номера — 3 крб.

„АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ“

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ УКРАЇНИ.

Журнал виходить щомісяця. Висвітлює питання архітектурного будівництва, планування і соціалістичної реконструкції міст УРСР і колгоспної архітектури.
Умови передплати: на рік — 36 крб., на 6 міс.— 18 крб., на 3 міс.— 9 крб. Ціна окремого номера — 3 крб.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ ВСІ РАЙОННІ І МІСЬКІ БЮРО „СОЮЗПЕЧАТИ“, ФІЛІЇ КОГІЗ'у, ВСІ ПОШТОВІ ФІЛІЇ І ЛИСТОНОШІ.